A decorative rectangular border with ornate floral and scrollwork patterns in each corner and along the sides, framing the text.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 186

1114806

ספר

דרכה של תורה

מורה דרך ונתיב התלמוד בכללים ויסודות בהלכה ואגדה

חלק ראשון

יכול שבעה דרכים, והם :

(א) דרך המדות .	(ה) דרך המקשה .
(ב) דרך הלשון .	(ו) דרך המתריץ .
(ג) דרך המשנה .	(ז) דרך האגדה .
(ד) דרך הגמרא .	

אשר חברתי צברתי ביגיעה רבה מאד בעזה"י, אנכי הצעיר לבית יעקב
הק' שלמה אהרן בהרה"ג מו"ה יעקב זצ"ל ווערטהיימער.

פעה"ק **ירושלם** תוכב"א
שנת כך היא דרכה של תורה לפ"ק

DARKO-SCHEL-THORA

Wegweiser in der Theroteik des Talwud's u. den Grundprinzipien der HALACHA und AGADA,

von

SALAMON WERTHEIMER,

I. Theil

JERUSALEM, 5651.

הקדמה

פרשת דרכים.

תבין לך הדרך, עשה הכנה לדרך (מכות י' ב')

הדרך והמסילה היא אך היא המובלת את האדם להגיע אל מטרת חפצו מאויו ותשוקתו מקום אשר לבבו ונפשו פונים אליו, ואם כל ידע אורחותיו אף כי ייעף וכי יגע לא ימצא מקומו, ואם הדרך סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא, אך כאשר יעמוד על פרשת הדרכים וישאל לעוברי הדרך ודולכי נתיבות איה איפוא המסילה ההולכת שמה ואנה יפנה להימין או להשמאל, והמה כמובם ידרשו לשאלתו יורוהו ויראוהו הדרך הישרה, או כאשר יאווין לקולם אך אז יש תקוה כי כאשר ישים רגליו למישור כל ילך ארחות עקלקלות, יגיע מהר אל מחוץ חפצו.

אם ככה היא הדרך יקרה הערך לכל הפיץ ומטרה אנושית כל יקלע אל המטרה עד אשר רגליו ידרוכו את הדרך ילכו בה; על אחת שבע נמצא אותה הכרחית לרכובי אתונות צהורות וישבי על מדין והולכי על דרך שיחו (ספטיס'ס'י) * אשר אך המטרה האלהית לימוד התורנית ממרתם, כי לא ירים איש את ידו ורגלו לעמוד על מפתן בית החכמה אם לא עבר בדרך המוביל ביתה.

הדרך והמסילה העולה בית אל, בית התורה והחכמה, הוא לידע מוצאו ומובאו, יסודותיו ושרשיו הכלליים הראשיים והעקריים, דרכי לשונו, מסלול הלבבות והדומים, ועל ידם כעל כנפי נשרים יראה ויגביה עוף לשוט באמרתיו ולהבין דברותיו לאט לאט עד אשר יעלה על מעלה מעלה בקדושה.

הדרך הזאת אם כי רק היא דרך בית התלמוד, אך היא היא אשר תובילנו בית החכמה, והוא אשר העלה ואשר הביא אבותינו ורבותינו הראשונים על במתי עב. עב"ז בעונותינו שרבו הכפו עול הגלויות והצרות עלינו, הלכנו מגולה אל גולה ומחוי אל דחי, לכן לא עמד ריח התורה — כמאן — בנו וטעמו נמר, נחלשו הלבבות ונתקמנו המוחות, וגם הדרך הנכוחה הזאת סגורה ומסוגרת, ואין לנו לא הלבב ברורה ולא משנה ברורה, המפורשות סתומות, והגלויות עלומות, המבוארות חתומות, והמשוננות עזומות, הפרופטות אצורות, והבלולות עצורות (יוצר לפ' פרה). מכאב לב ומשבר רוח נביע במאמר המקונן "גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה", עד אשר נגיע אל הדרך הנכוחה נגוף רגלנו באבנים קוצים וברקנים, עד אשר נפגוש את מסילת הדרך נקימה ונכובבה בעיר בשוקים וברחובות — המפרשים — נבקשה את שאהבה נפשינו ולא נמצא, עד אשר נבא אל הדרך זו הלאכנו מאן מאה

דרכים

* ע"י שירובין נ"ד ב' רוכבי אתונות אלו ת"ח שמהלכין משיר לשיר וממדינה למדינה לתלמוד תורה. לחרות שעוסק איתם כלהרים, וישבי על מדין שדנין דין אמת לאימתו, והולכי אלו בעלי מקרא, על דרך אלו בעלי משנה, שיחו אלו בעלי תלמוד. — ומה עתיו מאד דבריהם הממוכמים אשר נכלו תואר הליכה על בעלי מקרא, ועל דרך על בעלי המשנה, כי תארו בזה לפנינו את הלימוד השלם לבית רם ונשא העמוד לתלפיות על ראש הר גבוה ונבשה נשאה כל יבא איש שמה עד אשר ילך — הלך וגדול — הדרך המוביל שמה. והמקרא אשר הוא הראש והסוף לכל לימוד אלהי יתארו ההליכה כי בלתי ידיעתו ידמה האדם — אף כי ידע זולתה כל מקצועות התלמוד — כקנין כנפים ונכה רגלים כל יוכל להג כף רגלו על הארץ — ארצות החיים — להלך בה. והמשנה יתארו כשם הדרך כי היא דרך קצרה לבא אל בית התלמוד, וארוכה מאדן מדה, כל דברים אף דברים קצרים אשר יתסם בקל בשכל האדם קצר כה הבינה והדל און החכמה, וארוכה היא מאדן באורך ורוחב כלומיד התלמוד אשר יבאר אמריה וירחיב דבריה וישר סתומותיה. ולא כאשר הלך בדרכה דרך הישר אך אז שיחו אלו בעלי תלמוד. יעלה על גרם המעלות בעלי התלמוד שכל שיחן דברי תורה:

דרכים לפנינו ולא נדע איזה קצרה וארוכה ואיזה ארוכה וקצרה, ואם נדמה כי כבר באנו אל הדרך הסלולה והבבושה יבא רעהו ויאמר לסמים שכמהך כבשוה, לא זה הדרך ולא זה העיר. — למראה החשוכה והאימה הזאת, צפו וראו למרחוק רבותינו ואבותינו נ"ע, ובחכמתם נגלה להם מקדם את אשר עוד לא נעשה, והמה בטובם קדמו פני הרעה, ערכו לנו שלחן ערוך מכל מיני מעדנים חדשים גם ישנים, והעריכו לפנינו מבוא התלמוד כלליה יסודותיה ושרשיה. הראשון אדם המעלה דומה למלאך ה"צ הר"ש מקינן א' מבעלי התוס', ואחריו בכל דור ודור — אשר ראו כי הדור תולך וחסר, וגם דברי הקודם לו נעשה להם כספר ההתם — הוסיפו וביארו ופירשו עד אשר האחרון הגדיל הוא רבנו הגדול בעל הבית יוסף אשר פרש כשמלה את דברי ס' הליכות עולם וקיבץ הרבה כללים מחודשים מדברי הראשונים, וגם אחריו הוסיפו בעלי תריסין גדולי דור דור ודורשיו.

וכבר השכילו חכמינו מטיבי ראות לצוות על זאת אף בימיהם ימי החכמה, ואמרו (ספרי פ' האזינו) לעולם הוי אדם כונס ד"ת כללים שאם כונסן פרטים מינעים אותו ואינו יודע מה לעשות משל לאדם שהלך לקבצי וצריך כואה וזו או כאתים זו הוצאה נומלים פרט (והגר"א גורם נומלן פרט) מיניגעים אותו ואינו יודע מה לעשות אבל אם מצרפם ועושה אותם דיני זהב פורט ומוציא בכל מקום שירצה. הרי כי אף לאיש אשר די יכולתו לכונסן פרטים הודירו שלא יעשה כן מפני שמיניעים אותו. מזה ראו הדורות הבאים והכינו וגם חקרו אסיפת הכללים אחרי ראותם כי ה' נחוץ הרבר יותר ויותר מפני כי כבר הגיעו ימים אשר כמעט אין יכולת האדם לאסוף בחפניו את כל פרטי התלמוד והלכותיו עד מרום קצו.

אך עתה בדור הזה כי ירדנו פלאים פלא על פלא, ואברהם חכמת חכמיו ובינת נבנויו נסתתר, והתי לנו חזות הבל כדברי הספר החתום — עתה בצדק נאמר הרי שלחן והרי בשר והרי סכין ואין לנו פה לאכול; בדורנו זה אשר נהרכו לנו ב"ה ספרים הרבה אין קץ עד אשר נשלל כמעט מאיש אחד — אף אם כנובה ארוים נבהו — לאסוף ולכנסם כולם בחפניו, עלינו להוציא מהם תמצית הכללים אשר יסודו לנו רבותינו שבכל דור ודור, וללמוש עליהם עין הבקורת החדה האם. בצדק כל אמרי פיהם, כי גם המה אך אדם המה, ואין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחמא! ואין זה העדר הכבוד להמנוצח כי שגיאות מי יבין, ובאשר קיבל שכר על הררישה ככה יקבל שכר על הפרישה. עתה עתה חוב קדוש הוא על כל חכם לב אשר נשאו לבבו למלאכת הקודש הלו, לפשפש בהלכות, לאסוף ולקבץ, לברר וללבן את כל כללי דברי התורה הזאת על ספר כפי אשר השיג יד שכלו אם מעט ואם הרבה, כי לא עליך המלאכה לגמור הנן! ואם קצור קצרה ידו, יבואו אחרים אחריו ויבררו גם דבריו ויוסיפו כפי אשר תנח עליהם הרוח, וממנו ומהם תסהיים שמעתתא, כי אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו אף בדברי תורה, כמ"ש בצוואת ר"א הגדול, בני הם אונך ושמוע דברי חכמים ואל תהי בו לכל אדם כי כמה מרגליות ימצאו באפרקסותו של עני שאין אדם יוכל לכנס בתחמוטו של חבירו ואין אדם יכול להדש דבר בתורה שחבירו מוזמן לחרשו. —

ולכן קמתי אף אני הצעיר לבית יעקב, והעלתי על ספר התורה הזאת את אשר תשיג יד שכלי בעינינים האלה לבנות ולנמוע וגם לסתור ע"מ לבנות, ולא מנעתי את ידי בעבור קוצר שכלי, כי אמרתי גם המעט טוב ממאומה, ואם לא אוכל לבנות הבית הגדול ממסר עד המפחות, אסיע אבנים וחומר לבנות הבית הלו להועיל לאנשים כנילי, ואף הגדולים אולי ימצאו מרגלית אחת באפרקסותי אף כי עני ודל אני! והיה זה שכרי, כירוע מ"ש הרמב"ם בהקדמתו למ"ג, והפמ"ג בפתחתו כי אף אם לא ימצא רק דבר חידוש אחד לאמרו בכל ספרו די לו כל יגיעו ועמלו. ועל כן קראתי שם הספר הלו **דרכה של תורה** כי מגמתי בו למצוא הדרך והמבוא של התורה.

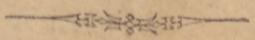
והסיבה השניה אשר קראתיו בשם הלז הוא ליתן מסוה על פניו, אולי כאשר יבחן הקורא ימצא כי לא צדקתי באמרי — כי לא אאמין כי נמלטתי מכל שניאה קלה — אל יתן עלי בקולו קול עז, כי בעונותי אף כי הנני ב"ה בארץ החיים — זה במו"ב שנה — לא למדתי תורתו בחיי עונג המרחיב דעתו של אדם, כי אם בצער גדול ויסורי א"י אשר רבו משערות ראשי, וחוסר הפרנסה כדרך שהלתי להיות האמור באבות (בכרייתא קנין תורה) וקורא אני עלי התנצלות החכם מכל אדם: ראה עני ועמלי ושא לכל המאתי! — וזאת היא הסיבה אשר לא הוצאתי לאור עתה כ"א חלק אחד ממנו, אף כי היה קשה מאד בעיני לנתח הספר לנתחים, אך מי שר עם ההכרח ויוכל לו! לכן לקחתי אך מעט מפריו כדרך התגרים והקרבתיים על מכבש הרפוס. ויהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל, ולא אבשל בדבר הלכה, וישמחו כי חברי* כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה — הלא כה דברי הצעיר וועיר,

שלמה אהרן ווערטהיימער.

* דבר בעתו מה עוב. לכן לא אהדל מלהעלות פה את אשר אמרתי בזה בהפתיחה לדרוש אשר דרשתי בצבת הגדול פה עה"ק ירושלים ת"ו. הרואה יתפלא על תפלת ר' נהויה בן הקנה בכניסתו לבהמ"ד, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בו חברי, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמה בהם" הלא כמו זר הוא לחשוב על ר' נהויה וחבריו שהיו שמחים איש בתקלת חברו. ואמנם לדעתי מ"ש וישמחו בו חברי אין הכונה ע"ד שלילות ואינו מוסב על ולא אכשל וכו' כ"א הוא ענין בפני עצמו שאחר שהתפלל שלא יכשל בדבר הלכה ביקש עוד שישמחו בו חבריו. כי ימצא לפעמים אף כי יכוון אדם בדבריו לאמיתו של תורה עכ"ל בעיני חבריו השומעו לזר נחשב כי משובים המה דעת בני"א זה מזה כשם שאין פרזופיהן שוות (ברכות ל"ח) וכ"כ ביקש על חבריו שלא יכשלו בדבר הלכה וישמחו בהם שגם הוא יר' דעתו נוחה מדברי חבריו אם אך נכונים המה להלכה. וזה הו' כונת ר' אבא שספרו עליו (בילה ל"ח) כי סליק אמר יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל. שגם הוא התפלל שיה' דבריו מתקבלין על לב שומעיהם, ואמנם בזה שינה מתפלת ר' נהויה שלא התפלל גם על שלא יכשל בדבר הלכה. ולכן נענש דאחוכי עלי'. ועיין תענית ד' שלשה שאלו שלא כהוגן וכו' יכול אפי' הגרת וכו' ע"ש מבורר דיש לאדם לפרע תפלותיו בראיו. וזהו כונת הגמ' שם שהשמינו בהמסופר דמחכו עלי'. ולכא' יפלא לאיזה תועלת הודיעו בזיוגו. ולהג"ל ח"ש דהשמינו ללמוד ממונו איכות התפלה אשר יתפלל אדם בכניסתו לביהמ"ד.

מפתחות המאמרים :

- א] דרך המדות: א) אין אדם דן ג"ש מעצמו. ב) ג"ש לא נגזר. ג) לא אחיה ג"ש ומופקא ליה לקרא ופסטיה. ד) אין ג"ש למוהלה ואין היקף למוהלה. ה) מצינו היקף למוהלה.
- ב] דרך הלשון: א) כל וכן כולם או כולן ל"ש לומר כ"א על שלשה. ב) לשון המשנה הוא עברית.
- ג] דרך המשנה: א) רגילות של משניות לחשמעין בקורא אף למה שמפורש כבר במקום אחר. ב) הן, אית דוכתא דלא תני הן. ג) הוספה במשנה וגרעון במשנה.
- ד] דרך הגמרא: א) מצינו בגמרא שמביאים קרא לדרשא ולא מוכחא כ"א מוספא דהוא קרא שלא סיימוהו. ב) דרך הגמ' שלא להקפיד על סדר המנין. ג) אסמכתא בעלמא.
- ה] דרך המקשה: א) מעשה לסתור. ב) פעמים כשמוקשה מכרייתא מפרש לה תחילה. ג) מאי ואומר.
- ו] דרך המתרגם: א) הסורי מתסרא.
- ז] דרך האגדה: א) חמיו ז"ל מופכים בזכות הגדיקים בכל האופנים שיכולו.

דרבה של תורה

דרך המדות.

א) איך אדם דן ג' ש' מעצמו. הכי חיהא בגמ' פסחים ס"ו ובגדה י"ט ע"ב. ופרש"י שם אין אדם דן ג' ש' מעצמו אלא"כ קבלה מרבו הלכה למשה מסיני דילמא קרא למילתא אחריתא אלטרין עכ"ל. ובהליכות עולם שער ד' פ"ב כתב אין אדם דן ג' ש' מעצמו אלא"כ קבלה מרבו והעם אומר הרמב"ן בס' השנותיו מפני שהמלות ברות בתורה כפולות ומכופלות שה"א להפוך יכתוב בכאן מלות מחודשות מה שלא יכתוב כאן והם נתנה ג"ש לדרש מעצמו פעמים ידון רוחו ויהרום כמה דינין ויכתור כמה ענינים ותפול התורה וחומה בצורה הלכך אין אדם רשאי לדון ג' ש' מעצמו. וה"א ח"כ דכל ג"ש מקובלת מסיני מה ניהן לנו לדרוש ועוד בצולה גמ' פריך מאי חוית דגמרת ממלה פלונית לגמור ממלה פלונית ומאי פריך והא אמרת אין אדם דן ג' ש' מעצמו וכו'. ועתה דע והבין שרשו של דבר דכל ג"ש נמסרה למשה מסיני סהם ומסרן הכתוב לחכמים חיוז ג"ש נדון אלא שלא נמסרו בשוה פעמים נמסרו המקומות לבד כל' פלוני ילמוד מפלוני נשארן תיבות הג"ש לחכמים לדון חיוז הן וכו' ופעמים נאמרו התיבות סהם מלה פלוני תלמוד ממלה פלונית כגון עומאחו עומאחו לג"ש פ"ק דשבועות ולא נמסרו המקומו' והחכמים מבקשים מנחם לתיבות אשר ייטב להם לדורשם בהם עכ"ל. וממורלות דבריו נראה שכתב כ"ז לדעת הרמב"ן. והאמת שכן נמלא בהשנותיו לכה"מ שרש ב'. ומ"ש ועתה דע והבין וכו' מצוהר מד' הרמב"ן שם שכ' והוי יודע זה שאמרו אין אדם דן ג' ש' מעצמו אין כונתם לומר שכל ג"ש מצוהרת להם מסיני ונמסרת להם מפי משה רבנו תלמוד ממלה פלונית שבפסוק פלוני ותשוו דין שניהם לענין פלוני אין הדבר כן שהרי מלינו אותם חולקים תמיד בהרבה מקומות בענין זה וכו' אבל הכונה בג"ש שהוא מסיני לומר שהיא בידם קבלה שדין שחיטה שאינה ראויה ללמוד מג"ש דשחיטה שחיטה והיא סברתו של ר"מ שהנכון ללמוד אותה משחטי חוץ ויהיה שמה שחיטה ור"ש ראה בדעתו שיותר נכון ללמוד אותה מטובות טבח והכן ולא תהיה שחיטה שאינה ראויה נדונית כשחיטה עכ"ל. ואף שהרמב"ן לא זכר כ"א האופן השני שכ' ההליכות עולם. למד ממנו שהוא לאו דוקא דכמו כן יש להיות חיפכא שזמסר המקומות ולא התיבות ועבור כן יתלוך ע"י חיזה תיבה ללמוד זה מזה. ורק לרוגמא נקט הרמב"ן האופן השני והוא שחיטה שאינה ראויה בשם ע"כ נמסרו התיבות ולא המקומות. וכן כ' ביבין שמועה שזהו דעת הרמב"ן:

ב) מאד התפלא על ד' ס' מגילת אסתר שכ' שם על ד' הרמב"ן ומ"ש כי לא נלמד למשה המלות וגם המקומות רק שנאמר לו בסתם דין פלוני ילמד מדין פלוני ואף כי יש הרבה דיינים דומים זה לזה בענין ההוא לא פורס לו מזהה מהם ילמוד כמ"ש מענין שחיטה שאינה ראויה לומר חגי כי בזה יש דעה אחרת והיא לרש"י בקידושין י"ז בג"ש מיכה מיכה שכ' אין אדם דן גזרה שוה מעצמו מסורה היה להם מרבנותיהם מסיני חיזה תיבה נכתבה לג"ש וכו' ואח"כ הביא ד' הליכות עולם הנז'. ויש להפליא עליו בתרתי חדא במ"ש שג"ר הרמב"ן בשחיטה שאינה ראויה היה להם בקבלה הדינים ולא התיבות והרי הרמב"ן כ' בהדיא שהיה בידם קבלה שדין שחיטה שאינה ראויה ללמד בג"ש דשחיטה שחיטה הרי דס"ל שהיה להם בקבלה גם התיבות. ואם אולי הבין הוא בטעותו שדין שחיטה שאינה ראויה נלמד מדין שחיטה אין לשון הרמב"ן מורה כן דלפ"ו הול"ל שדין שחיטה שאינה ראויה נלמד מדין שחיטה. ודדתי להפוך בזכותו דהכריתו לפרש כן ד' הרמב"ן דאל"כ יקשה כיון שקבלו הג"ש ממלת שחיטה שחיטה א"כ איך פליג ר"ש לנגמר מטביחה. אמנם דבאמת זה לא קשה דכיון דאמרי' זוהי שיבה זוהי ביאה א"כ אף דג"ש היתה מקובלת שחיטה שחיטה מ"מ שפיר יליף שחיטה מטביחה דשניהם משמעות אחד. וכה"ג כ' ביבין שמועה

שם ז"ל ואין לחזק לעולם בסיני קבלו התיבות יורה מוילדה ואפ"ה פרך כיון דהיינו בראה היינו יורה וכו' ע"ש הרי גם דעתו דאף בכה"ג סיך לומר זוהי טיבה זוהי ביאה. וכן יש להכריח מד' הרמב"ן בעלמס שב' תחילה ואילו היה לר"מ קבלה מסיני דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ושהדבר נלמד משחטי חוץ ור"ש היה לו קבלה מרבותיו שאין שמה שחיטה ושהוא נלמד מן וטובות עבת. והבן לא היה מקום לשאלות הללו ולתשובות שאמרו בגמ' עכ"ל ואם אי' שאף אם לא היה להם מקובל כ"א התיבות לא היה להם מקום לחלוק א"כ הו"ל להרמב"ן לומר בקיבור שאם היה להם בקבלה התיבות אז לא היה מקום לשו"ת שאמרו בגמ' א"ו דאף בכה"ג עדיין היה מקום למחלקותם. — גם מה שנראה מד' המגילת אסתר דס"ל שההליכות עולם חולק על הרמב"ן הוא פלא שהעלים עין שהוא עלמו הביא תחילה דברי הרמב"ן בטעם דאין אדם דן ג"ש מעלמו ואחריו כתב דברים הללו כאלו המה דבריו של הרמב"ן. ואילו היה חולק עליו לא היה נוגע מלהזכירו ולהקשות עליו מההיא דפ"ק דשבושות שזכר. אלא ודאי שגם ההליכות עולם הבין כן בדברי הרמב"ן ובמ"ש :

ובבב"ן כן מ"ש רש"י בקידושין שם שהי' להם בקבלה התיבות נראה שלא כתב כן אלא להיח' שאמרו שם בגמ'. שכמו כן ע"כ ל"ל גם גבי מ"ש בגמ' יומא ב' ע"ב ואימא ליה ליה ליה ליה. וביבמות י"ז וליקף אחיה אחיה מפעויות. וכן בגמ' ה' והא רבי הוא דאמר אין ימים פחותים משנים וכו' ואימא ל' יום דכ' עד חדש ימים וכו' ע"ש ועי' מ"ש ע"ז בשי' רבינו פרך הביאו ביבין שמועה כלל ק". וכן בשבת קל"ח ע"ב סד"א גילף ז' ימים מסוכה וכו' וכ' התוס' וה"ת היכי תיסק אדעתין לדון ג"ש הא אין אדם דן ג"ש א"כ למדה מרבו ו"ל שמה בעלמא ניטנה למידרש וע"ש במהרש"א ובמהר"ם. וא"כ ע"כ שקבלו התיבות. וכמו כן במנחות ע"ז ע"ב או כלך לדרך זו נאמר כאן לחם ונאמר בלחם הפנים לחם וכו' ע"ש. וכן מבואר להדיא ממ"ש סנהדרין מ"ג והא האי תנא נאמר נאמר קאמר אילו לא נאמר קאמר וס"ק אלו לא נאמר קרא הייתי אומר ג"ש עכשיו שג' קרא ג"ש לא לריך ע"כ ותק' דהא ג"ש לריך שהי' מקובל וא"כ השתא כג' קרא ג"ש למאי אתי א"ו דקבלו ג"ש זו בתיבות ואי לא נאמר קרא הייתי אומר שהג"ש ע"כ בזה ועכשיו שג' קרא ג"ש לא לריך ולאורווי דבר אחרינא אתי. דכה"ג מליטו שאמרו בבב"א ס"ח והא תנא נאמר נאמר קאמר ה"ק אילו לא נאמר קרא הייתי אומר ג"ש עכשיו שג' קרא ג"ש לא לריך אלא ג"ש ל"ל לנשך כ"ד אשר ישך. וגם משם מוכח אמתת האי כלל דקבלו לפעמים התיבות לבד דאל"כ מאי קאמר אלו לא נאמר קרא הייתי אומר ג"ש הלא הג"ש קבלו לכ"ד אשר ישך כמו השתא לפי האמת שנאמר קרא. א"ו דהיה ג"ש קבלו התיבות לבד ולכן אילו לא נאמר קרא הייתי אומר דהג"ש אתי לאורווי הא ועכשיו שג' קרא ע"כ אתי לנשך כ"ד אשר ישך :

אבל בעלמא ודאי ע"כ גם דעת רש"י שיתכן שקבלו המוקמו' ולא התיבות כדמוכרח מההיא דכתובות ל"ח שהזכיר ההל"ע דקאמרו ור' עקיבא מאי חזית דאשר לא אורשה לג"ש ובתולה למעוטי בעולה אימא בתולה לג"ש ואשר לא אורשה פרט לנערה שנחארתה. וע"כ ידשו דג"ש זו לא נתקבלה בתיבות כ"א במקומות דאל"כ אין מקום למאי דפריך מאי חזית דאשר לא אורשה לג"ש דלמא קיבל ר' עקיבא ג"ש זו כן מרבו א"ו דידעו דג"ש זו נתקבלה מסיני רק במקומות ואך החכמים יבקשו מנוח התיבות לג"ש זו ולכן יש לכל אדם להקשות מגין הו"א חכמים אלו התיבות דוקא ואיזה הכרח הי' להם על זה דל"ש ע"ז קבלה דאף אם קיבל מרבו כך גם על רבו יש לשאלו מג"ל כן כיון דמסיני לא נמסרה רק במקומות. וכבר הביא ראו' זו גם הר"ש מקטין בס' הכריתות בית מדות אות ה'. וכן נראה גם מד' התוס' שם שהקשו דהקשי ל' להש"ס אימא תרויהו לגופיהו ולא לג"ש ותי' דהש"ס קים ל' דחד מנייהו לג"ש הו"א והמקראות סתימין לענין שקלים וחמשים עכ"ל. וע"כ כונתם שדעו דנתקבל ג"ש ללמוד זה מזה לענין שקלים שהמקראות בהם סתימין

סתומין אלא דלא נתקבלו התיבות וא"כ ע"כ חד מיניהו לג"ש. דאין לומר דר"ל דס"ל להש"ס דע"כ
 איכא בהא ג"ש משום דהמקראות בהם סתומים דהא אין חדס דן ג"ש מעלמו ואטו משום שהמקראות בהם
 סתומים הותרה הרטועה א"ו דהוא כמ"ש. ואף שלפ"ו לשון התוס' קלת דחוק. האומנם שכן מוכרח גם
 מנ"ש התי' אח"ו ובהאי גוגא אי' בפ"ק דסנהדרין וכו' אלא דהוה קיס לי דאי' ג"ש ולא הוה ידע במאי
 וקאמר מסבבא דאיתא הודה הודה עכ"ל דבזה ודאי כונתם דידע הש"ס שקבלו ג"ש בזה אלא דלא קבלו
 התיבות. וז"ל הש"ס מקובלת ונראה דתלמודא קיס לי דחד מיניהו לג"ש ללמוד זה מזה לענין שקלים חמשים
 כי המקראות סתומין ולא נתקבלו התיבות עכ"ל ואח"ז סיים בן כתבו התוס' ולא כלשונם ממש. נראה
 מזה שגם הוא פי' כונת התוס' כמ"ש (ואנכי אשורר דתיקן הש"מ עוד בלשונו מה שהי' קשה לי במ"ש התוס'
 לענין שקלים וחמשים הא לענין חמשים אי"ל ג"ש דמפורש הוא בקרא. וכמו שכתב הוא לענין שקלים חמשים
 כ"ה נכון וכן יש להגיה בד' התוס') ובס' מלא הרועים ח"ב אות ג' סי' כ"ב נתקשה מד' התוס' הנו'
 והרואה יראה ולבבו יבין דאין לגעות לפרש ד' התוס' כ"א באופן שכתבתי:

ג מ"ש עוד שם במלא הרועים דמדברי הר"ש מקיטין שכתב לפעמים קבלה הוא ללמוד דבר מחבירו
 אבל לא קבלו מאיזה תיבה ללמוד ג"ש וכו' עכ"ל משמע דרבותיהם ללמוד מסיני גם בתיבות ורק הם
 לא קבלו מהם. והא דפריך בגמ' לר"ע מאי חזית דאשר לא אורשה לג"ש הוא משום דע"כ לא קבל מרביתו
 תיבה זו לג"ש דא"כ לא היה פליג עליה ר"י הגלילי ע"ש. והנה מלבד שאין לפרש כן קושיה הגמרא הלו
 דמאי קושיה היא זו דילמא לא שמש ר"י הגלילי מר"ע שהוא קבל תיבה זו לג"ש. הנה מבואר עוד היפך
 דעתו מגמ' ריש יומא דפריך ואימא ליה ליה דיה"כ ושם לא מוכר שום חולק על האי ג"ש ואם כן מאי
 פריך ואימא וכו' דילמא קיבלו הג"ש בתיבות א"ו דהש"ס קיס ליה דג"ש זו נתקבלה בסיוי רק במקומות
 ולכן שפיר פריך מנ"ל ללמוד תיבה זו לג"ש. גם מה שהביא רחיה מד' הכריתות אמינא ארדייק מראש
 דבריו ידייק מסוף דבריו שם איכא שכתב משמע שקבלו מרב ג"ש מומתה לאונס אבל לא קבלו מאיזה
 תיבה ילפינן. הנה מנ"ש ילפינן ולא כתב ילפו משמע דגם הם לא קבלו זאת. ובאמת שגם מנ"ש תחילה
 מאיזה תיבה ללמוד אין ראי' דר"ל לפעמים קבלה היא מסיני ללמוד דבר מחבירו אבל לא קבלו מאיזה
 תיבה ללמוד בסיוי ג"ש זו. וכמו כן מ"ש בכריתות קודם זה באת ג' פעמים שהתנא לא למד מרבו איזה
 תיבה מיותרת לג"ש וכו' אין הכרח שר"ל שרבו ידע איזה תיבה הוא:

ד כהורה לפ"ו יקשה למה לפעמים קבלו רק התיבות לג"ש ופעמים המקומות מה נשתנו אלו מאלו.
 ובשלמא אי נימא דבסיוי קבלו התיבות והמקומות י"ל דלפעמים שכתו התלמידים התיבות ופעמי'
 שכתו המקומות אף דגם זה קלת קשה. אבל לפמ"ש דמסיני נתקבל לפעמים רק התיבות ולפעמים רק
 המקומות קשה כמ"ש. ומוצאתי בזה מרגינתא טבא בתוס' בסוכה י"ג ד"ה מלות איזוב שכ' ורבנן דלא
 ילפו לעיל גבי לולב לקיחה לקיחה דמכשרי בשאינו איזוב קסברי דמאיזוב לאיזוב נאמרה ג"ש עכ"ל וז"ל
 דר"ל שלא קבלו הג"ש בתיבות לקיחה כ"א הג"ש קבלו ללמוד איזוב מאיזוב ולכן לא ללמוד תיבת לקיחה
 לג"ש בכ"מ כיון דהקבלה לא היה על התיבות לבד וזה מדוקדק בלשונם „נאמרה גז"ש ולפי זה נמלא
 טעמא רבה לזה דמקום שיש ללמוד הג"ש מתיבות אלו בכ"מ שנמלאו תיבות כאלו ניתן הג"ש בתיבות
 ובמקום שאין הג"ש אלא לאותו מקום ניתן הג"ש במקומות. — וקושיה התוס' בכתובות שם הוא משום
 דבכסורות מוכח דהג"ש זו נתקבל בתיבות מדקאמר שם מהו דתימא העברה העברה מבכור גמר קמ"ל
 תחת תחת מקדשים גמר ואי היה הג"ש למילף מעשר מקדשים או לא היה מקום לטעות ולומר דהעברה
 העברה ממעשר גמר כנלע"ד ברור ונכון. והוא דבר חדש לא מולאתי מי שיקדמי בזה. — ושם
 זמן רב אחר כתבי כל זאת נדפס ובא לידי ספר הבהיר חת"ס סופר על מס' שבת ומולאתי שכתב על מ"ש

דרך המדות של תורה

בגמ' שם ל"ז ג"ש לא גמר . דמדברי התוס' שם פ"ו ע"ב ד"ה וכתב נראה דג"ש דמדבר במדבר
מקובלת ה' לר"ע ואמנם דלר"ע היה מקובל התיבות ללמוד בכל מקום במדבר ולרי"ב היה מקובל
המקומות וא"כ דוקא בזהו מקום ילפי' מהדרי ולא במדבר הכתוב במקום אחר ובוה מיושב ק' התוס'
שם עכ"ד . נראה מזה שגם הוא התעורר לכלל הלו דשקבלו התיבות ילפי' בכ"מ משא"כ כשקבלו המקומות
כמו שכתבתי . והגל נפשי שמלאתי רב וחבר לדברי :

ודנה יש עוד ג"מ בין אי קבלו התיבות או המקומות דשקבלו התיבות לפעמים לא יליף מונה כ"א
ביאור התיבה ההיא ולא גם שאר לדדי המלמד כמו בריש קידושין גמר קיחה קיחה משדה שפרון
וכתבו התוס' שם ג' ד"ה ואשה דהא פשיטא דלא גמרי' קיחה לעשות אשה ככל פניני שדה . וביתר ביאור
בחי' הרמב"ן שם ז"ל והא לא גמרי' אשה משדה כלל אלא לקיחה שכתוב באשה הוא דגמרינן שהוא לשון
כסף ומעולם לא הוקשה אשה לשדה עכ"ל הביאור גם הר"ן שם :

ודע דמה שכתבתי דהיכא שנתקבלו התיבות ילפי' לג"ש בכל מקום שנמלא תיבות אלו מפורש יולא
מד' הגמ' בהרבה מקומות . בשבת קל"ב אחי' אות אלו מעתה תפלין דכתיב בזה אות לדמי
שבת . הרי כיון דאיתא לג"ש דאות אלו נלמוד גם תפלין דכ' בזה אות . וכמו כן פריך בהריות ח' ע"ב
א"ה קרבן עולה ויורד גמ' הא כתיב והיה כי יאסם לאחת מאלה ע"ש . ובמכות י"ג ע"ב א"ה חייבי
מיתות ב"ד גמ' נגמר מעיני מלעיניך . ובמנחות ד' אלא מעתה אשם יהא פסול שלא לשמו דגמר עון
עון מחזאת . וכן כתבו התוס' בכחוצות ל"ב ע"ב ד"ה מנא ליה לר"י הא דהכא משום ג"ש דהחת תחת
קאמר מנ"ל לר"י דלא דרשינן ג"ש להכי דג"ש זו נתקבלה לבו"ע בצבורות לגבי צבור עכ"ל וכ"כ עוד שם
בד"ה ור"י מאי טעמא לא אמר כעולא והא ליכא למימר דלא שמי' ליה ג"ש דהחת תחת דהא ילפינן
ליה בצבורות גבי צבור ובכמה מקומות עכ"ל . וכן מוכח גם ממש"ה התוס' בשבת קל"א ע"ב ד"ה סד"א
יליף ז' ימים דשמא בעלמא ניתנה למדרש ע"ש . וכן מבואר להדיא ממש"ה התוס' שם פ"ו ע"ב ד"ה
וכתיב התם וא"ת אמאי לא יליף הכא מדבר מומדבר . כדיליף התם דה"כ כ' מדבר וכו' ע"ש . וע"ע תוס'
בפסחים כ"ד ע"ב ד"ה אמרת ק"ו בקושית הר"י דאורליגס . ובשבועות ז' ד"ה אחי' טומאה טומאה :

ועי' בגמ' ר"ה ב' כדאמר רב פפא שנת עשרים שנת עשרים לג"ש ה"ג שנת ארבעים שנת ארבעים לג"ש .
ולכאורה יפלא איך למדו ג"ש מדעתן שנת ארבעים מלמדו ר"פ שנת עשרים לג"ש . ורש"י פ' ס'
רב פפא כולה שנת שבסוק דלריכי ללמוד זה מזה כולה גמר להו ר"פ מרבו ללמוד סתום מן המפורש
ע"י דין ג"ש עכ"ל ואין לומר דכוננו דהי' להם בקבלה לגמור כל שנת שבמקרא לג"ש דא"כ ל"ל למימר
כדא"ר פפא הול"ל שנת מ' שנת מ' לג"ש א"י דלא גמרי' להו ג"ש על זה ורק מדר"פ למדו כן דכיון דאמר
ר"פ שנת עשרי' לג"ש כמו כן הכא ילפי' שנת ארבעי' לג"ש וא"כ יש לתמוה איך למדו ג"ש מדעתן .
אמנם לפמ"ש דהיכא דקבלו ג"ש בתיבות ילפי' בכל מקום שנמלא תיבות כאלו לג"ש היכא דלריכי ניחא
דידו דר"פ קבל ללמוד שנת שנת לג"ש א"כ מוילא כל היכא דמלינו ללמוד שנת שנת לג"ש ילפינן להו .
חיה כונת רש"י במ"ס ר"פ כולה שנת שבסוק וכו' גמר להו מרבו . ר"ל דר"פ גמר שנת שנת לג"ש ולכן
כל היכא דכתיב שנת איכא למילף בג"ש . — וראייהו בחי' הרישב"א שכ' שם ד"ה מוקחי' באב דהא דאמרי'
שנת ארבעי' לג"ש לאו ג"ש ממש אלא ילמד סתום מן המפורש הוא ולהכי לא בעי' סתא מופנה עכ"ל
ולתקן ד' רש"י י"ל לבע"ד במ"ס התוס' בכ"מ מ"א ע"ב ד"ה חדא לדיו דכל היכא שיש כל ק' תיבות בזה
כמו בזה אין לרץ שיהי' מופנה ע"ש וה"ג סוים המה בתיבות שנת ארבעים :

ועתה מה מאד יש להפליא על הפני יהושע שכ' בכתובות שם על ד' התוס' ד"ה ור"י מ"ט לא אמר
קעולא . משמע מדבריהם דכיון דניסן לדרום תחה תחה בחדא דוכתא ממילא ניסן לדרום בג"ש

הגך תיבות בכל מקום וכ"כ החוס' בפ"ק דסוכה לענין לקיחה לקיחה ולכאורה כל הקדמונים חולקים
 בזה כנראה מלשון הרמב"ן בהשגותיו על מנין המזלות להרמב"ם ושם בס' מגילת אסתר ומדברי שניהם נלמד
 דלית להו האי כללא ע"כ . ופלא דלפי דעתו מה יענה על ד' הש"ס והחוס' בכל המקומות הנזכרים . ולפמ"ם
 באמת אין מד' הרמב"ן שם שום סתירה לזה :

ובמו כן נעלם ענין זה שכתבנו לבעל מלא הרועים במח"כ . ולכן תמה שם על הרבה מקומות בגמ'
 דררו ללמוד ג"ש שנתקבלה במקום א' להרבה מקומות כמו חולין קל"ו ע"ב וא' יליף נתינה ממתנות
 יליף נתינה נתינה מתרומה . ובמנחות ד' אלא מעתה איש איש פסול שלא לשמו דגמיר עון מחטאת
 ע"ש שנתקן בהם מאד . ולפי הנ"ל אין זה מן הזרות והתימה כלל דסוגית הגמ' בעלמא הכי הוא :

והנה ע"פ מה שכתבתי לכא' מלחתי פתרון למ"ש החוס' בסוכה י"א ע"ב ד"ה לקיחה לקיחה לא ילפינן
 בריש קידושין ילפינן קיחה קיחה משרה עפרון אבל הכא לא ילפי' ג"ש דלקיחה עכ"ל דלכא' אין
 מובן ריגוס בזה . ואין לומר דר"ל דדוקא קיחה קיחה ילפי' לא לקיחה לקיחה דא"כ יקשה דבחולין פ"ב
 ילפי' לקיחה לקיחה . אמנם לפמ"ם יתבאר ע"ג דהוקשה להם על מ"ש לקיחה לקיחה לא ילפי' והרי בריש
 קידושין ילפי' קיחה קיחה וכ"מ שניהנו התיבות לידרש בג"ש ניהן לדורשם בכ"מ . לכן תיראו דשם קבלו
 הג"ש במקומות ללמוד קיחה דקדושין משרה עפרון וא"כ תיבות קיחה לא ניתן לדורש בג"ש . וכן שם
 בחולין ל"ל דקבלו המקומות ללמוד לפורי מזורע משגלה ערופה . אך בזב ראיתי שדבריהם פה כתבו
 במנחות כ"ז ושם כתבו בהדיא קיחה קיחה גמיר לקיחה לקיחה לא גמיר עכ"ל . ונ"ל דלא הוקשה להם
 מההיא דחולין משום דבל"ז מסקנא דקידושין כ"ז לא קאי הכי כמ"ש החוס' שם :

שוב זכני ה' וצאו לירי ס' תוכפי הרי"ש כתב יד על מס' סוכה וראיתי שם שאחרי שהביא ד' החוס'
 הנ"ל כתב ועוד ק"ל מה שתיירו דלרבנן לא גמירי לקיחה לקיחה אלא מואזב אוזב ובבבלי' תלמודא
 אמרי' כל היכא דנתקבלו התיבות ילפי' ג"ש בכ"מ שנמלא תיבה כזאת הלכך נראה דרבנן לא ילפי הכא
 לקיחה לקיחה ורבנן לא בעו הכא אגידה אלא להדור מזוה דבהזאה נמי איכא מזוה לפהר עלמו ובסיפא
 דלא אגיד כשר רבנן היא עכ"ל ומוזה נראה שהוא הבין טונה אחרת בתי' החוס' שר"ל דאף שקבלו
 תיבות לקיחה לקיחה מ"מ ס"ל לרבנן דלא גמירי לי' אלא מואזב לאזוב וכן העתיק שם חי' החוס' בזה"ל
 „ורבנן דמכשרי לולב לעיל בשאינו אגוד קסברי דדוקא מואזב לאזוב נאמרה ג"ש" מזה נראה שהבין שתיירו
 דאף דנתקבלו התיבות עכ"ז ס"ל לרבנן דדוקא באזוב ילפי' לי' לא גס בשאר מקום . וע"ז שפיר הקשה
 דבבבלי' תלמודא אמרי' היכא דנתקבלו התיבות ילפי' לג"ש בכ"מ אבל לפי מה שכתבתי בהבנת ד' החוס' לא
 קשה זה . ורליתי לומר כגם הר"ש הבין בתי' החוס' ע"ד שכתבתי אמנם הוא חולק עלי' בחידוש זה
 שחידשו דהיכא דנתקבל המקומות לא ילפי' לי' בכ"מ . אמנם אין לשונו „היכא דנתקבלו התיבות ילפי' ג"ש
 בכ"מ" מורה כן . גם לא אדע אי' מלא מקום סתירה לזה בבבלי' תלמודא :

וראיתי בתי' הריטב"א לסוכה (בז' שיטות להרשב"א) שם שכ' ואילו הו' גמירי ג"ש דקיחה קיחה בין
 ללולב בין לאזוב דפרה הו' גמירי לי' לפיט מאי דנקיטין מדרבנן ומוכת בתלמוד בכמה דוכתי
 דג"ש דגמירי אינה אלא במלות סתם ולא בפרשיות ידועות ע"ש והוא פלא דאין יפרנס ד' הגמ'
 במקומות הרבים שזכרנו דמוכת שקבלו המקומות :

וב"ב יש להפליא על מ"ש הר"ן שבבועות גבי טומאתו טומאתו דאין לומר דג"ש דמקדש גמירי דהרומה
 לא גמירי דודאי כל הג"ש סתם נמסרו למשה בסיני דאלת"ה היכי מקשינן בכמה דוכתי וליגמר
 מהסתם וכו' ע"ש . משמע ג"כ דס"ל דלא מליטו ג"ש שיהא מקובל המקומות והטעמים וזה א"א כמ"ס :

ד"ד הריטב"א הני' נעלמו מעיני בעל יבין שמועה שכ' על ד' הריטב"א בפ' המפקד מ"א ע"ב המובא
 ב"ש"מ

דרכה   דרך המדות   של תורה

בש"מ ו"לוי"ל דהאי ג"ש מקובלת היא הכא וכל כי האי לא בעי' מופנה כלל עכ"ל דר"ל כמ"ש הרמב"ן דיש שקבלו המשאים ולא המקומות אבל האי ג"ש מקובלת היא הכא שקבלו המשאים והמקומות ולכן לא בעי' שיהא מופנה עכ"ל. ובאמת מוד' הריטב"א בסוכה שם נראה דלא ס"ל כהרמב"ן אלא שכל ג"ש נתקבל רק התיבות. ולענ"ד י"ל דכונת הריטב"א שש דהאי ג"ש אף שנתקבלו רק התיבות מ"מ כיון דלא נמלא תיבות אלו אם לא שלח ידו במלאכת רעהו בשום מקום זולת פה א"כ כשנתקבל הג"ש דאם לא שלח ידו ע"כ ילפי' ל'י' הכא אף אם אינו מופנה ולא דמי לשאר ג"ש דנתקבל בני תיבות שנמלאים תיבות כאלו בהרבה מקומות ואז שפיר אמרו' דאם אינו מופנה יש לפרוך ולומר דלא נתקבלה לזה משא"כ הכא כנ"ל: **וראיתו** במלוא הרושים שרלה להוכיח דלד המלמד לריך לקבל בג"ש מומ"ש בסנהדרין כ"ג אילימא א"א קא קשיא ליה ליתי ולגמור מות יומת מאוב וידעתי וכו' ואל"כ מאי מקשה דילמא קבל רק לד הלמד היינו הנסקלין. ושוב כתב דלפ"ו יקשה מ"ש שם שאר נסקלין גופיה לגמור מא"א ודחק בזה מואר ע"ש. ובמח"כ אין משם הכרח כלל דבאמת אי"ל לקבל לא הגלמד ולא המלמד אלא כיון שנתקבלו התיבות לג"ש שוב ילפינן ליה בכ"מ בין לגלמד בין למלמד כמו שכתבתי לעיל. ולפ"ו אזלו כל ראיותיו שם שהביא לראיה דקבלו הלמד דוקא ע"ש:

גמ"ש עוד שם שמלא הדבר מפורש בפרש"י בסנהדרין פ"ט ע"ב דגמור ר"ש מודיעי עיר הגידחת בחקן מג"ש דהדחה הדחה מנביא ופרש"י דבעיר הנדחת אגמרי' רבי' ג"ש מוכיח לדון הדחה הדחה ומסתברא דמנביא אגמרי' הל"מ ג"ש זו כדוהב טעמא למייליה עכ"ל הרי מובאר דקבל הלמד עכ"ל במח"כ אין זה ראייה דשם הוכרח רש"י לומר דע"כ קיבל ר"ש לד הלמד עיר הנדחת דאם קבל המלמד או צסתם הדחה הדחה א"כ למה לא יליק גם נביא מומסית בג"ש זו. ועי' בזה שאכתוב בדברי הגמרא זו בסמוך בס"ד:

יב"ז עוד ראייה אחרת מפרש"י בשבת קל"ב אלא מעתה דהך ג"ש האמורה בשבת נאמרה בסני דרוש לגמור מינה נמי לתפלין. ומדלא אמר דאות שבמילה נאמרה בסני משמע דקבלו המלמד תמיד. גם לזה י"ל דהוכרח רש"י לפ' כן קושיית הגמ' שם דהא האי אות שבמילה גם למסקנא הוה לג"ש דמילה אלא שאינה מתיבת אות אלא מתיבת ברית שנאמרה אחריה לכן פי' אלא מעתה דאות דכ' גבי שבת נאמרה לג"ש א"כ נלמוד גם תפלין מיניה ומשני דלאו מאות דגבי שבת ילפי' ליה אלא מצרית ובמילה כתיב והי' לאות ברית:

ובמה שהקשה מוד' הסורת כהניס לו פ' ו' למדנו לתרומה שקוא א' מו' אבל אינו יודע מכמה הוא חלה הריני דן נאמר כאן לחם חמץ ונאמר להלן חמץ בשתי הלחם וכו' או כלך לדרך זו נאמר כאן חלות ונאמר חלות בלחם הפנים וכו' ע"ש וממ"כ חי קבלו המקומות א"כ מאי מקשה ויליף מלחם הפנים ואי קבלו התיבות מאי מקשה גילף חלות עכ"ל. לענ"ד לא קשה דודאי קבלו שם התיבות לחם לחם ומ"ש ונא' להלן חמץ אין ר"ל שגילף מתו' חמץ אלא מתו' לחם חמץ שכן התחיל לומר נא' כאן לחם חמץ וכ"ס בגמ' מנחת ע"ז ע"ב. ומ"ש או כלך לדרך זו נא' כאן חלות אין כונתו שלא גילף הג"ש מלחם לחם דהאריך יתכן זה והרי הם קבלו כן הג"ש ועוד דגם מתו' לחם הו"מ למיילף מלחם הפנים וכן אמרו בגמ' שם נא' כאן לחם ונא' בלחם הפנים לחם. ואמנם כונתם לומר דיותר מסתבר ללמוד מלחם הפנים בג"ש דלחם משום דכתיב ביה נמי חלות והוא ביאור. תואר לורת הלחם כי לחם הוא שם הכולל לכל מיני לחם. לכן מסתבר יותר ללמוד ממונו דדמיוא טפי לתורה דכ' בי' נמי לחם חלות משכנילף משתי הלחם דלא כתיב ביה חלות:

וביבין שמועה הקשה כמו כן מומ"ש בגדה כ"ב דנין יצירה מיצירה היאך קבלו ג"ש זו אם קבלו המקומות א"כ

א"כ קבלו דבהמה ילקח מאדם ומוחי פריך אלא משתה המסלת כמין תנין וכו' ואי קבלו התיבות א"כ נחיו איוו תיבות קבלו אי יזירה יזירה או בריאה בריאה והניח בל"ע . וי"ל דשם קבלו הנושאים ללמוד את שאינו דמות אדם מואדם ולכן פריך דללמוד גם דמות תנין דכ' ב' בריאה . — וכמו כן ל"ל לעג"ד גם כההיא דמנרות מ"ה ע"ב דפליגי אי דנין תניו מההוה או מההינה וע"כ דלא קבלו המקומו' דאם קבלו ללמוד כבשים מלחם ל"ה פליגי בן נכס למילף יהיו מהיו דהיינו כבשים מכבשים וכן איפכא . וכ"כ אם קבלו התיבות יהיו יהיו או יהיו תהינה ל"ה חולקים בזה וע"כ דקבלו ללמוד הויה מהויה ולכן פליגי אי עדיף למילף יהיו מהיו או מתהינה . — וכן ל"ל גם גבי התיבות דגמיר לעיני מלעיניך בזמנות י"ג דפריך א"ה חייבי מיתות ב"ד נמו נגמור מעיני מלעיניך וע"כ גם שם לא קבלו לא המקומות ולא התיבות לעיני לעיניך דאל"כ ל"ה פריך מירי נגמור מעיני מלעיניך . וראיתי שכבר נתקשה בזה בס' בני חיי בלשונות הרמב"ם פ"ח מסנהדרין ותי' שקבלו עיני מעיני והוא ע"ד שכתבתי :

נמצא דהגז"ש המה שתיס (שזכר הליכות עולם) שהן ארבע . והוא : א) שקבלו תיבות שוות . ב) גזירי התיבות כמו הויה הויה שזכרנו . ג) המקומות לבד ולא התיבות כגון אונס ומפתה . ד) הנושאים לבד כמו אינו דמות אדם מאדם :

ומצינו ג"ש שקבלו בה התיבות וגם הדינים לומר שלא נדון הג"ש כ"א לאותו דין בלבד ולא גם לשאר דדרי הג"ש כמו בכ"מ דאין ג"ש למחלה . שכן כ' התוס' בקידושין ל"ו ד"ה תפלין וא"ת ומה בכך מ"מ ילקח קרחה מתפלין דאין ג"ש למחלה וכו' וי"ל דשמה לא נגמרה ג"ש אלא לאשמעי' מקום הנחת תפלין . ור"ל דאף דבכ"מ אמרי' בכה"ג אין ג"ש למחלה שאני הכא דגמירי להו דלא ניתן ג"ש זו לדורסה אלא לענין מקום הנחת תפלין . וכן בב"ק ו' ע"ב תו' ד"ה שור רעהו דג"ש דתחת נתינה לא נתקבלה אלא לענין מיטב דאי לכל מילי נפטרי כולהו מטמון ע"ש . וכה"ג כ' ביצמות ע' ד"ה מה תושב ושכיר : **ונמצא** עוד ג"ש מחודשת שהתיבות אינם דומות ואף לא מגזירה א' כלל ומ"מ למדין משום דהמשמעות אחד הוא . והוא בב"ק ה' אתיא תחת נתינה פרש"י והתו' דעדים זוממים וליף מדכ' נפש בנפש וכמאן דכ' תחת דמו . ר"ל נפש תחת נפש :

ומתוך אלו הדברים שכתבתי נתישב לי היטב מה שאמרו גזירה שוה ולא תיבה שוה . ומרן מהרי"ק בכלליו כ' דגזרה ר"ל תיבה לפי שהיא גזירה משאר תיבות באופן אחרות שחזרו בה שוה ר"ל שנכתבו תיבות שוות בשני מקומות עכ"ל וזה לא יתכן כ"כ לפי מה שהוכחנו דהרבה פעמים נאמר ג"ש אף שאין התיבות שוות בשני המקומות וכבר התעורר בזה בשל"ה בכלליו ע"ש . ולפי הנ"ל ניחא מאד דהולרכו לומר ג"ש משום שלא קבלו תמיד התיבות השוות אלא ג"ש ר"ל מגזירה ועינין שוה :

ב) ג"ש לא גמיר . כ"ה בגמ' שבת ז"ז ועוד בכ"מ ופרש"י שם ר"י בן בתירא לא גמרה . והתוס' כ' וא"ת ולגמור מר"ע שהוא קבלה מרבו ואור"ת שהי' להם בקבלה מנין ג"ש שבכל התורה וזו הי' יתירה על החשבון לפיכך לא קבלה עכ"ל . אמנם בערוך ע' גזר פי' לא גמיר ר"ע אלא הוא דרש לעלמו ע"ש . ולדבריו ל"ל דר"ע לא דרש ג"ש ממש דהא אין אדם דן ג"ש מעלמו הלכה רווחת היא אלא דר"ל דהואגילוי מילתא כגומא שכ' התוס' בקידושין כ' ע"ב ד"ה גאולתו וכ"כ התוס' בחולין קל"א ד"ה גמר וכה"ג כ' הריטב"א בריש ר"ה הבאתי דבריו לעיל (סי' הקודם) וכ"כ בר"פ איזהו נשך מובא בש"מ סוף דף ס' בגמ' דלמה מלינו קורא ג"ש . וכן ל"ל גם במ"ש בגמ' מו"ק ד' מ"ט גמר שבת משבת בראשית וכו' מתקוף לה רב אשי מ"ד הלכתא אתיא ג"ש עקרא הלכתא ומ"ד קרא אתיא ג"ש עקרא קרא ופרש"י אתי' ג"ש עקרא הלכתא כלו' משום דג"ש דאינהו גמירי מנפשיהו משבת בטלו הלכתא הא אין אדם דן ג"ש מעלמו

דרכה דרך המדות של תורה

מעלמו. והכריחו לפ' כן דאל"כ יקשה הא גם ג"ס היא הלל"מ ומאי אולמי' דהלכתא למעקרי'. וז"ל דר"י דקאמר דגמרו שבה שבת משבת בראשית הוא כעין מה מליט ולגילוי מילתא בעלמא:
 וי"י להביא ראי' לענ"ד לדעת רש"י ותוס' מו"ס במסות י"ד ע"ב בשלמא ר"ל לא אמר כר"ג"ס לא גמיר ושם ע"כ אין לפרש כד' הערוך דגם ר"י לא הי' לי' הג"ס מקובלת כ"א דרש מעלמו לגילוי מילתא בעלמא דהא באוהרה למלקות מייתי לי' שם וקיי"ל (שם י"ז ע"ב) דאפי' למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מה"ד ומכ"ס דאין מזהירין מגילוי מילתא לחוד. ועוד דהא בהדיא ילפינן לי' לג"ס בריש שבועות ז' אחיא טומאתו טומאתו. ח"ו דר"י הי' לי' הג"ס מקובל ורק ריש לקיש לא קבלה מרביתו ולא קבלה ממוט ממוט דהי' מקובל להם מנין הג"ס כמ"ס התוס' :

ולבאן מלאתי עוד ראי' לד' רש"י ותוס' הכ"ל מגמ' מגילה ב' ע"ב בשלמא ר"י בן קרחא לא אמר כהנא דין דל"ל פרוי פרוי הרי מפורש להדיא דאף דתנא דין יליף ג"ס פרוי פרוי עכ"ז פ"ג ר"י בן קרחא ול"ל הג"ס כדפרש"י שם לא גמר ג"ס מרבי' ואין אדם דן ג"ס מעלמו. וע"כ ל"ל כמ"ס התוס' דהי' להם בקבלה מנין הג"ס. אמנם שבת וראיתי ד"ל דהערוך גם שם לא יפרש כפרש"י דהיא ג"ס גמורה אלא דאינו אלא גילוי מילתא או מה מליט. והא דקאמר לית לי' פרוי פרוי ר"ל כיון דאינו ג"ס גמורה אלא גילוי מילתא לא ס"ל הא. ולכא' יש עוד הכרח לזה דהא חס לא כן איך גאמר שתנא דין קבל ג"ס זו מרבו שקבל הלל"מ הא כשתנה תורה בסיני עדיין לא נכתבה המגילה ואיך אפשר לומר שמאז קבלו ללמוד תיבות פרוי פרוי לג"ס אחרי שלא הי' נמלא עדיין המגילה בעולם שהנביאים הוסיפו אותה אח"כ כמ"ס במגילה י"ד מ"ח נביאים וז' נביאות נתנבאו לישראל ולא פתחו ולא הוסיפו על מ"ס בתורה חוץ ממקרא מגילה. וכן אמרו בשבועות ל"ט אין לי' אלא מלות שקבלו עליהם בסיני מלות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין. וכבר הביא מזה הרמב"ם ב"מ שם ח' להקשות לדעת הבה"ג שמה קריאת המגילה בתרי"ג מלות דאיך יתכן לומר שבמ"ס תרי"ג מלות גאמרו למשה ויכלל גם קריאת מגילה אחרי שנחדשה רק אח"כ בעת הנס. ואף הרמב"ן שהלין בעד הבה"ג שגם על המגילה נופל לשון שנאמרה למשה אחרי שאמרו בגמ' ברכות ה' שכל נביאים וכתובים נתנו למשה ואמרו במגילה ז' שמלאו למגילה מקרא כתוב בתורה כתוב זאת זכרון בספר בספר מה שכתוב במגילה. וכן קיימו עליהם בסיני כל המלות העתידות להתחדש כמ"ס בגמ' שבועות שם. הנה גם הוא כתב שם ואם לא יהיה הברית אשר גאמר זה בסיני אלא שיאמינו בכל מלה שיסדרו אותה הנביאים והכתובים אח"כ כמו שהרב (הרמב"ם) מפרש בבאן כ"ז לא יבגום שלא יוכלו לומר בהם גאמרו למשה בסיני כמ"ס קיימו מה שקבלו עליהם כבר בסיני עכ"ל הנה גם הרמב"ן לא כ' שהמגילה נתנה ככתבה וכלשונה בסיני אלא שניתן בסיני רשות לחכמים שיחדשו מלות כמו מקרא מגילה על איזה נס שיארע. דבאמת אי אפשר להעלות על הדעת כלל שיהי' כתוב דבר שלא הי' עדיין בעולם כמעשה החשורש והמון ומרדכי ואסתר :

והנה כמו כן ה"ל להרמב"ן להביא ראי' ממ"ס במגילה י"ט ועליהם ככל הדברים וגו' מלמד שהראו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידים לחדש ומאי נינהו מקרא מגילה. הרי שיוצק ע"ז לשון שנאמרה למשה. אך דשם לא אמרו שנתנו למשה אלא שהראו למשה משמע שלא נתנם לו כלשונם וככתבם אלא שהראו מוה שעתידין להתחדש. וכבר נתעורר על דקדוק זה התו"ט בהקדמתו לסדר זרעים ז"ל ואל השיבני מו"ס מאי ועליהם ככל הדברים מלמד שהראו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים שאני אומר שזה ל"ה משה מוסר לאחרים כלל ודקדוק לשונם כך הוא שאמרו מלמד שהראו ולא אמר שמוסר לו או שלמדו וכו' אבל אמר שהראו בדרך ראי' לבד לא בדרך מוסרה כאדם שמראה דבר לחבירו ואינו נותנו לו עכ"ד :

והרין ריש מגילה הביא ד' הרמזין בטעם חלוקת פרוזים ממוקפים לקריאת מגילה מפני שהמוקפין לא ראו לעשות פורים בשנה אחרת שאחר הנס ולאחר זמן שהאיר הקב"ה עיניהם ומלאו סמך מן התורה קצב מרדכי ואסתר הדבר לדורות ע"ס. הרי שלדעתו לא נתנה בסני אלא שמלאו סמך בקרא שניתן לתקן קריאת המגילה ויו"ט. — ואגב אומר במ"ס הר"ן שם על ד' הרמזין ז"ל ומ"ס שלאחר זמן האיר הקב"ה עיניהם ומלאו סמך מן התורה לא ידעתי מהו זה שלא הזכיר זה בגמ' אלא שכתב מגילת אסתר אבל לענין יו"ט לא עכ"ל וראיתי בתשכ"ך ח"ג סי' רנ"ז שהשיב שהוא בירושלמי כתבו רבנו (הרמזין) בפ' ואתחנן וכן הוא במ' רות רבתי ע"כ. ולא אדע מה העיל התשכ"ך בזה הא הר"ן לא הקשה על גוף הדבר כ"א שלא מלאו סמך אלא על קריאת מגילה לא על יו"ט וכונתו דא"כ למה חזרו ותקנו גם יו"ט מה שלא ראו לעשות בתחילה והלא ע"ז לא מלאו סמך. וע"ז לא תיקן הרשכ"ך כלל שהרי בירוש' הגו' (הוא במגילה פ"א ה"ה) ובמ' רות (פרשה ד') לא מזכר ג"כ כ"א רק על קריאת המגילה לבד כמו בגמ' וקושיה הר"ן הגו' במקומה עומדה :

וישו"ר ביצין שמועה להרשב"ן שכ' והיו יודע שיש ג"ס (שאניה כ"ל) הלל"מ שהרי דבר ידוע שמקרא מגילה אנשי כנה"ג תקנו ופליגי רבנן ור"י בן קרחא וכו' וגראה שג"ס זו קבלה רבנן דפליגי עליה דר"י בן קרחא מרביתיהם שאנשי כנה"ג כשכתבו מגילת אסתר ברו"ק כתבו ערי הפרוות לדון ג"ס מערי הפרוות לא שהיא ג"ס כשאר ג"ס שהם הלל"מ ע"כ. אמנם לפ"ז יקשה חף דר"י בן קרחא לא קבלה מרבו מ"מ למה לא קבלה מרבנן שהם קבלה מרביתיהם. וכאן ל"ס תי' התוס' שהי' מקובל להם מנין ג"ס. א"ו שהוא כמ"ס דגס הם לא קבלו ג"ס זו אלא שדרשו מעמדם לגלויי מילתא בעלמא כעין מה מצינו. שוב אחר כתבו מולאתי בחי' הריטב"א שם (הנדפס בסוף ס' מכתב לדוד) שכ"כ להדיא והנלתי :
והרימב"א בחי' לה"ה ל"ג ע"ב כתב והריו"ף הביא ד' ת"ק דברייתא דמיייתי לכולהו ג' תרועו' מן התורה בג"ס ולא הביא ד' התנא דמיייתי לה ממדבר ור"ם בר נחמני דל"ל ג"ס ואמרי דתרועה א' או ב' מהם מד"ס ויפה כיוון דאנן אחאי תנא סמיכן דיליף לה לג"ס מרביה דאש"ג דאידך לא גמירי לה לא ראינו אינו ראייה וכו' ע"ס. מזה נראה דלא ס"ל כד' התוס' דמאן דלא גמיר ג"ס הוא משום שהיה להם בקבלה מנין הג"ס וזו היא יתירה על החשבון דא"כ ל"ס לומר בזה לא ראינו אינו ראייה :

ג) ל"א איתיא ג"ש ומפקא ליה לקרא מפשטייה. כ"ה בגמ' כתובות ל"ח ע"ב ופרך שם לה"ע. אחיא ג"ס ומפקא מפשטיה לגמרי. מובאיר מזה דהוא כלל מונח אין חולק בו. וביבמות כ"ד אמר רבא אש"ג דככל התורה כולה אין מקרא יולא מידי פבוטו הכא אחאי ג"ס אפיקתי מפשטי לגמרי. ולכא' סותר זה את הכלל הגו' דלא אחיא ג"ס לאפוקי קרא מפשטיה. אמנם ל"ל דשאני התם דהכי קים ליה הג"ס לסתור פשטא דקרא. וכן מולאתי כתוב להג"ה משה"ל חיות במצואו להסתמוד. וגראה דרש"י כיוון לתירוק זה במ"ס ואפיקתי לגמרי שא"ל לקרות לבטו בשם אחיו הזאת והכי גמר לה מרביה עכ"ל ור"ל הכי גמר לה מרביה לסתור בה פשטא דקרא. דא"כ מאי השמייעו רש"י בזה הלא כל ג"ס אין אדם דן מעמלו אלא ממה שקבל מרבו הלל"מ :

והר"נוס' בשבת קל"א ע"ב ד"ה שבעת ימים כתבו ו"ל דלית לן למילף בג"ס מילתא דלשון ג"ס גופה מוכחת דאינו כן דמיס משמע ולא לילית עכ"ל נראה לכא' דס"ל דזוקא היכא דפשטות לשון הג"ס מוכחת לתפיך מהג"ס לא דרשי' לה דהיינו כימא ג"ס שלשון הג"ס סותרתו אבל היכא שאין לשון הג"ס עלמה סותרתה אלא שפשטות הקרא במקום אחר סותרתה לית לן בה. ובאמת מד' הגמ' בכתוב' הג"ל משמע דכפל גוטי אין הג"ס מסיק מפשטא דקרא דהא שם אין הג"ס עלמה סותרת פשטא דקרא

דרכה דרך המדות של תורה

דהא הג"ש הוא לענין שקלים ומאי דמפיק קרא מפשטו הוא לענין דנערה מאורסה יש לה קנס שאין זה שייך לג"ש עלמה. וכבר התעורר בזה במלא הרועים :

אמנם הנה ד' התוס' הגו' בל"ז קסים להולמס חדא דאין משמעות של ימים יום אבל לא לילה דודאי באמירת שבעת ימים בפשטות בכלל בהם גם הלילות ורק מיתורא דיומים מומעטין לילות. וה"כ למה לא נילף הג"ש והא לא אמרו אלא דלא אתיא ג"ש ומפקא לקרא מפשטי' ולא מדרשתי'. ועוד דה"כ היאך אמרו רבנן התם דאלטרין ביום למטווי לילה דה"ד דילף ז' ימים מסוכה מה להלן ימים אפי' לילות וכו' והלא אין סוס חולק על האי כללא דלא אתיא ג"ש ומפקא לקרא מפשטיה. — לכן נ"ל דכונת התוס' דר"א ס"ל דאין לומר שנכתב מלה לג"ש שיש למטות על ידה להיפך כגון הכא דיש לומר דיתורא דיומים מומעט לילות. ורבנן לא ס"ל הכי. אבל אין כונתם כלל להא דלא אתיא ג"ש ומפקא לקרא מפשטי' דאינו ענין לכאן דהא כאן לא מועק פשטא דקרא כמ"ש. — וכן מוכח מוד' התוס' בכתובו' שם ד"ה מי אתיא ג"ש שהקשו דברים הערל יליף דערל אסור בתרומה מג"ש דתושב ושכיר בפסח וגבי פסח אמרינן שם דתושב ושכיר אוכל בו הרי דמפקי קרא מפשטיה ותי' דההוא תושב ושכיר מיירי בערלים והוא מופנה לדון ג"ש בתרומה ע"ש. מבוואר מדבריהם דהיכא דליכא לאויקמא פשטא דקרא באופן אחר שהג"ש לא תעקור פשטא דקרא ילפי' לג"ש. וה"כ מ"כ"ש בגדון דידן ודכותי' דאין פשט הקרא מתנגד להג"ש כלל כ"א הדרש דודאי לא אמרי' בכה"ג דלא אתיא ג"ש ומפקא לקרא מההוא דרשא :

וכבר ג"כ התוס' ב"ב"ק פ"ד ע"ה ד"ה רב אשי ושאר אמוראי כדרי דאותה ג"ש לענין מיטב ואין להוילא מג"ש עין תחת עין מפשטיה דמשמע עין ממש אלא מדרשא אחריתא. הרי דלא רנו להוילא הקרא מפשטיה ע"י ג"ש תחת תחת אלא מדרשא אחריתא ולכא' גם שם יפלא אם כיונו התוס' להא דלא אתיא ג"ש ומפקא לקרא מפשטי' א"כ מאי נ"מ אם אנו מוילאיס פשטות הקרא מג"ש דהאי קרא או מג"ש דקרא אחריתא (ולא ראיתי מי שיתעורר ע"ז) אמנס לפמ"ש שפיר ניחא דודאי אין כונתם להאי כללא דלא אתיא ג"ש ומפקא לקרא מפשטיה דבהיה אין חילוק בין חי מפיק ליה מאותו קרא או מקרא אחריתא. אלא דשם באמת לא מפיק קרא מפשטיה דגם לפי פשוטי י"פ עין יסלס תחת עין אלא דיותר משמע בפשטו דר"ל אבר תחת אבר ולכן ילפי' ליה מג"ש דר"ל יסלס תחת עין (וכ"כ הרמב"ם מפי השמועה למדו שזה שג' תחת ממון הוא. ר"ל שמופי השמועה למדו דפשט הכתוב הוא שישלס תחת עין) וכונת התוס' הוא דהחולקים על רב אשי ס"ל דאין להוילא מג"ש פשטות הג"ש דאיך נאמר שנכתב ג"ש שתורה בפשטו להיפך :

ומציאתי סיוע לדברי מוג' סנהדרין פ"ט ע"ב גביא שהיוצא בסקילה ר"ש אומר בחנק מ"ט דרבנן אחי' הדחה מומסית מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ור"ש מיתה כתיבא ב' וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק ופרש"י מיתה כתיבא ב' והך ג"ש לא גמר מרבי' דאין אדם דן ג"ש מועלמו עכ"ל נראה דר"ל דמשמא דר"ש משום שהוא לא גמר ג"ש זו מרבי' ולכן ס"ל בחנק כסתם מיתה האמורה בתורה. ולכא' יפלא שהולך לכ"ז. ולא פי' דה"ל דלא אתיא ג"ש ומפקא לפשטי'. דקרא דמיתה סתם היא חנק. אמנס לפמ"ש ניחא דזה לא מיקרי פשטי' דקרא דהא אין משמעות מיתה חנק דוקא דגם הנה בשאר מיתות יאמר עליו שם מיתה ורק דלהכי אמרי' דכל עונש מיתה האמורה בתורה סתם הוא חנק מביס דלא באה התורה להחמיר אלא להקל לר' יאשי' או משום דילפי' ממיטה בידי שמים לר' יונתן (שם כ"ב ע"ב) וה"כ לא מיקרי זה פשטא דקרא. — וכבר נתעורר בכעין זה במלא הרועים שהק' עמ"ש בגמ' שבת קל"ב אלא מעתה תפלין דכ' בהו אות לדחי שבת והרי לשון הג"ש מוכח להיפך דדרש' מוג' ילאו שבת וי"ט שהן עמונן אות. וב' דיש לחלק דאין זה פשטו' הקרא אלא מדרש' אחי'. ושוב ראה לתוך בגימא אחרני' ולא עלתה בידו :
וראיתי

דר' ארי' ב'ס' גופי הלכות סו' ק"ו שהקשה ע"ד התוס' הנ"ל (סס קל"ח) מדרבנן דס"ל דיש לדרוש ג"ס מיומים ולא לילות וב' ודוחק לומר דהכלל הוא כתבו לה"א ולא לרבנן דכל כי האי סו"ל לפרושי עכ"ד. ואי משום הא לא חריף דהרי התוס' כ' כל דבריהם אלו רק לה"א. אבל פ"א דאשתמיטתיה דהאי כללה מפרש ויולא בגמ' כתובות הנ"ל ואין חולק בו וא"כ ודאי דאין מקום לומר דכתבו זה רק לה"א לפי מה שהבין הוא דר' ארי' לומר דהג"ש היא היפך פשט הקרא :

רב'ן מה שתי' בגופי הלכו' הריכא דליכא יפותא אחריתא אלא חדא ילפי' לי' אף שפשט הכתוב מוכח להיפך אבל הכא דעיקר יפותא הוא שבטת לא גילף מיני' גם לענין ימים וכן כיוון מדעתו במלא הרושים. הנה אמנם ד' התוס' בכתובות שס מגדתו שהקשו בד"ה מי חתי' ג"ס מריס פ' הערל דיליף דערל אסור בתרומה מג"ס דחושב ושכיר גבי פסח אע"ג דחושב ושכיר אוכל בפסח ע"ס. ולפ"ד גופי הלכו' אין מקום לקושיתם דשאני התם דליכא יפותא אחריתא. — גם מה שתי' עוד דלעולם מג"ס ילפי' אפי' שהוא הפך הכתוב ושאי"ה דהג"ס אינה ממלת ימים. אבל רבנן ילפי' מג"ס ימים ימים. גם זה נסתר לכאן מד' הגמ' הנ"ל בכתובות דמזבאר שם דאף בכה"ג לא חתי' ג"ס ומפקא לקרא מפשטי' דהא הג"ס שם היא מומלת לא אורשה :

אף התוס' במיר מ"ח בד"ה ה"ג כתבו אי לאו דנפקא לן מת מלוה במיר מקרא אחריתא הו"א דכולה ג"ס דאמו אמו חתי' למת מלוה אבל לא (כנ"ל) לענין למעוטי נגעס וזיבתס וכו' כיון דמזרע אהתיקס למת דהו"ל כעוקר קרא ממשמעותי' ע"י ג"ס להכי אצטרך למילף מת מלוה במיר מקרא אחריתא עכ"ל נראה לכאן מזה דגם כשאין פשטות הקרא לגמרי היפך הג"ס (דהא בפשטות דמת ודאי לא כלל גם מזרע אלא מהיקושא) בכ"ז מיקרי שמוציא קרא ממשמעותי'. ומוכח נמי לכאן מזה כדעת הגופי הלכות ומלא הרושי' דכשלא יש יפותא אחריתא גילף מיני' אף להוציא מפשטות הקרא. וכל הני תרתי ליתא כמ"ס : **אור"ס** שתי' ורחיטי דד' התוס' במיר הנ"ל אהיין שפיר עפמ"ס התוס' בזבחים מ"ח ד"ה דכו"ע היקושא עדיף. דהא דאמרי' בפ' השולח מ"א דכו"ע ג"ס עדיפא היינו לענין דמוזב לנו לפשטות הג"ס למחלה ממה שכתבתי היקש לגמרי אבל התם לא כתבתי היקש לגמרי דשמא צריך למילי' אחרתי ע"ס מזבאר מדבריהם אלו דג"ס עדיף מהיקש לכו"ע ורק משום הא דאין ג"ס למחלה לא כתבתי היקש ונימא הג"ס למחלה כדי שיתקיים היקש ולהלן אכתוב בזה עוד אי"ה. וא"כ שפיר כתבו התוס' במיר דאי לאו דנפקא לן מת מלוה במיר מקרא אחריתא הו"א דכולף ג"ס חתי' למת מלוה אבל לא לענין למעוטי נגעס וזיבתס. והו"א הכי משום דהא אהיקש מזרע למת לכן יותר טוב דטקמי הג"ס למת מלוה כדי שלא נצטרך לומר דההיקש דמזרע למת הוא למחלה. אבל השתא דגילף מת מלוה במיר מקרא אחריתא א"כ ע"כ ג"ס חתי' לנגעס וזיבתס ואף דאיתקש למת ואין היקש למחלה מ"מ הא כיון אי אמרי' אין היקש למחלה יכתבתי הג"ס אז ודאי ג"ס עדיף לכו"ע. דהא אף בג"ס אמרי' דיותר טוב שנימא למחלה ממשכתבתי היקש לגמרי כמ"ס התוס' כ"ס בהיקש ולפ"ז לא כיוונו התוס' הכא כלל להא דלא חתי' ג"ס ומפקא לקרא מפשטי'. ומ"ס התוס' כעוקר קרא ממשמעותי' אין ר"ל דעוקר קרא ממשמעותי' ממש אלא דהוה כמו עוקר קרא ממשמעותי' (ולכן דקדקו לומר כעוקר ולא עוקר) כיון דקי"ל אין היקש למחלה וחיבה לחוקמה הג"ס לענין אחר :

רע"ב דרך זה יש ליישב קו' התוס' סנהדרין ל"ד ע"ב ד"ה סתמא אחריתא. דלמא טעמא דמתני' משום דכ' ושפטו אבל לענין סומא מקשינן ריביס לנגעים ע"כ והניחו בתומא. ולהנ"ל י"ל דשפיר הוציח הגמ' דסתמא דסומא פליג אסתמא דסנהדרין ול"ל היקשא דריביס לנגעים. דאי איתא דאית ליה מינ"ל מושפטו דרנין בליה הא חיבה למזמר דושפטו חתי' לאתויי יום המעון כדקאמר ר"מ. והכי שפיר טפי כי חיבי דלא יסיה היקש למחלה. א"ו דהיה סתמא ל"ל האי היקשא דריביס לנגעים כלל. וא"כ ושפטו

דרבה דרך המדות של תורה

הח העם בכל עת למשמעו אחי דבכל עת ואף בליה :

וראיתי צם' ישרי לב מהגאון בעל ספרי חקרי לב בקו"א ע' ג"ש שכתב דמד' הרב (ר"ל צט' מקובלת) בכתובות שם מוכח דס"ל דאחי ג"ש ומפקא לקרא מפשטי'. והוא ז"ל ערך מערכה שם דמוכח במקומות הרבה בגמ' ובתוס' דס"ל הכי. ובאמת אף שבש"מ שם רלה לומר תחילה כן מפני קו' התוס' מההיא דפ' הערל מ"מ אח"כ חזר בו והביא סמוכות לד' התוס' ע"ש. וכל ראיותיו של הישרי לב במ"כ אחרי נשיות כפות רגליו אינם מספיקים לדחות הא"י כלל. דמה שהביא מיצמות ס' והאמר ר"מ בתולה אפי' מקלת בתולה משמע אלטרך סד"א ילף בתולה בתולה מהתם וכו'. שם אין עקירה לפשטות הקרא דאטו לדעת ר"מ אין בתיבת בתולה גם בתולה שלמה משמע הא ליטו אומר אלה שגם מקלת בתולה במשמע שגם היא עוונה בתולה תקרא. וא"כ אין עקירה לפשט הקרא כשגדרוש בג"ש דבתולה דהכא שלמה דוקא היא. — וכמו כן גם מה שמביא רחיה מד' הר"ס צחי' על הסמ"ג ה' חמך שכ' דאחילה כל דהוא במשמע ואחי הלכתא ואפקיה ממשמעותו דאין אחילה אלא בכזית. הגה כבר עמד בזה המשנה למלך ריש ה' חו"מ ע"ש. והנה צב' חזון נחום זכחים פ"ח מו' תמה על תמונתו דמאי קושייתו על הר"ס הא אשכחן כוותיה בפ"ק דסוכה ו' ע"ב דאחי הלכתא ועקריה לקרא לגמרי גבי פלוגתא דרבנן ור"ש דלחד אוקמתה דכו"ע יש אס למסורת בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ד' דל חד לגופיה הרי ג' דלרבנן אחי הלכתא וגרעא לשלישית ואוקמה אטפח ולר"ש לאחופי אחי הלכתא דרביעית אפילו טפח. הרי דאחי הלכתא ועקריה לקרא דאינו יוגא אלא אס עשה רביעית טפח. ואמנם במ"כ אין זה דמיון לההיא דהר"ס דהא מה דלפינן מסכת סכת סוכות אין זה פשט הקרא אלא דרשא בעלמא וכיון שכן אינו עוקר קרא מפשטיה כלל. אבל ההיא דהר"ס פשטא דקרא הוא סתם אכילה בכ"ש. ואמנם לפי מה שכתבתי לעיל לא קשה מדי על הר"ס דאף דלדידה במשמעות אכילה גם כל שהוא מ"מ הא אף אכילת כזית במשמעו וא"כ כד אחי הלכתא ואוקמי' בכזית אכתי אינו עוקר כזה פשטא דקרא כמ"ש. תדע דאי אמרי' לדעת הר"ס שם הלכה עוקרת את הקרא א"כ יקשה לדידה דלחשיב בגמ' הא בהדי ההיא ג' מקומות דהלכה עוקבת מקרא דחשיב ר' יוחנן בסוטה ט"ז וכדפרך שם מאי שיר דהאי שיר לשני דשיר הא. וכמו כן יקשה גם לדעת החזן נחום על ההיא דסוכה. אלא ודאי דאלו אינם בכלל עוקר קרא ממשמעותו כמו הני דחשיב ההם דכתיב בעפר. בעפר. ספר. והלכה בכל דבר. וברשת הטעות הזאת נלכד במ"כ גם הגאון מהר"ל חיות במצוינו להתלמוד שהביא שם בפרק א' ההיא דסוכה וד' הר"ס הגו' וכתב ראינו מזה דהלכה עוקבת פשטות הקרא. ובאמת אינם נכנסים בגדר זה כמ"ש. — ומ"ש עוד בישרי לב שב"כ התוס' במנחות ג"ה ד"ה כך תרומות. ור"ל מנ"ש דליף מעשר בהמה מומער דגן אע"ג דמפיק קרא ממשמעותו דכ' כל אשר יעשך עכ"ל. הגה גם שם אינו עוקר משמעות הקרא דהא בבכורות שם ג"ח אמרו מנאן ביד או מנאן רבוליס או עומר מנין ת"ל עשירי קדש מ"מ. הרי אף דפשטא דקרא משמע דוקא שבצט ושיעברו מ"מ אמרי' דהדר קרא ואשמעי' דאינו לעכובא וא"כ שפיר הו"א דהדר קרא גם לענין זה דאס לקח עשרה ונטל א' מהם יהיו מעושרין. וכן מורה שם לשון הגמ' שז"ל רבוליס ועומדים מנין ת"ל עשירי קודש וכו' לא קרא שמו עשירי מנין ת"ל י"ה קדש מ"מ יכול ה' לו מאה ונטל עשרה עשרה ונטל א' יכול יהיו מעושרין ת"ל עשירי ואין זה עשירי. הרי דהס"ד דיהו מעושרין הוא רק אחר שאנו מרבינן שאר הדברים דקאמר קרא תחילה דאינו לעכובא לכן הוה סד"א דנימא שגם זה אינו לעכובא ת"ל עשירי ואין זה עשירי וכו' וכו' ב"ר יהודה אומר שהוא מעשר דגמר מומער דגן שגם זה נקרא עשירי. — ומה שהביא עוד מההיא דיצמות י"א ע"ב הגה כבר כתבו התוס' שם ד"ה לרבות סוטה שנסתרה וא"ת והיכי מפקי רבנן קרא מפשטי' דפשטי' דקרא במחזור גרושתו כתיב וי"ל דלא מסתבר להו

להו למוקרי עומאה לנשואי גרושה כיון דבעלתה היתר הוא ע"כ. — גם מה שסיים ואולם לריך תלמוד
 במו"ק ד' ע"א (כ"ל) אחי ג"ש ועקר קרא. ור"ל דשם מוכח היפך דבריו. פלא שלא עיין בד' רש"י שם
 שכ' דאינה ג"ש גמורה (הצאתי דבריו לעיל ריש סי' ב') וה"ל אין משם לא סתירה ולא ראייה לדבריו :

ד) **אין** ג"ש למחצה ואין היקש למחצה. הכי אמרי' בגמ' כריתות כ"ב ע"ב דכו"ע סברי הכי.
 ומוכח בדוכתי טובא בגמ' דהכי קי"ל. אמנם בתשו' מהר"ס אלשקר סי' ל' כתב ואפי' גבי
 ג"ש דאתאמרה בגמ' בהדיא אין הדבר ברור חי הוה דינא הכי או לא וכדאי' במעילה (ל"ל בכריתות)
 פ' דס בטיטה דאמרי' התם לימא בהא קמפלגי דרבי סבר יש ג"ש למחלה ורבנן סברי אין ג"ש למחלה
 ופי' רבנו שמשון ז"ל דמייירי בהני תנאי (ר"ל למ"ש שם בגמ' אלא דכו"ע אין ג"ש למחלה) אבל בדוכתא
 אחרינא איכא מ"ד יש ג"ש למחלה עד והיכא דאיכא טעמא רבה אמרי' יש ג"ש למחלה וכו' עוד מוכח
 נמי מהתם גבי מאי דאמרי' הא קמ"ל (ל"ל קי"ל) דאין היקש למחלה ולא קאמר הכי גבי ג"ש נראה דאין
 פסוט לו לומר אין ג"ש למחלה ע"כ. והס' ד' ר"ס בס' הכריתות ואמנם לפנינו ליתא שם סיוס דבריו אלו
 שכן מוכח נמי מומאי דאמרי' הא קי"ל אין ג"ש למחלה. וגם החו"מ נתעורר לזה וכו' בסו"ר ר"ג דו"ל מ"ס
 דכו"ע אין ג"ש למחלה הוא רק לדחות מה דבעי למימר דבהא פליגי והכי דרך הש"ס ע"כ הביאו גם ביד
 מלאכי אות ח' סי' ל'. ונתעלם מהם שכבר קדם רבנו שמשון ז"ל וכתב כן בפשיטות. ודע דמדברי הר"ש
 והר"ס אלשקר ז"ל נראה שגרסו בגמ' שם ור"ע אין היקש למחלה דרש"י לא גרים ליה עי"ש :

והנה בגמ' שם מוכח דהא דאמרי' דאין ג"ש והיקש למחלה ר"ל דכשלמדים דבר ח' מחבירו למדים
 ממונו כל הלדדים שיהיה שוה לו לגמרי. וכן מוכח בדוכתי טובא בש"ס שוה פי' אין ג"ש והיקש
 למחלה כאשר לין מקומם ביד מלאכי שם. ואני אוסיף שכן מבואר גם בגמרא ב"ב קט"ו ח' דריש מטות
 אשה נמי תירוש בנה. וכן מוכח בתוס' בסנהדרין כ"ב ע"ב סוד"ה אלא גמרא גמירי לה. ובזבחי' ס"ט
 ע"ב סוד"ה וכי באזרו תורה שותה בהמה לעוף ע"ש. ובמנחות פ"ב ע"ב סוד"ה והשתא נמי עיין שם.
 ובבבלין קי"ו ע"ב בד"ה מה להלן. ובפי' הר"ן בנדרים פ"ו ע"ב בסוף ד"ה למימרא דינא אותה דוקא
 ע"ש. — ועי' בל"ח פסחים כ"ח ע"ב שכתב ואולי לא אמרי' אין היקש למחלה אלא הכל בסגנון ח' ע"ש :
והרי"מ שם תמה על הליכות עולם שכ' בש"ד פ"ב בסוף דין דון מינה. אין ג"ש למחלה פי' ילמוד
 זה מזה וזה מזה וכן כ' בדיני היקש לפ' כן מ"ש אין היקש למחלה. וכן הקרבן אהרן שכ' במדות
 אהרן ז"ל היקש וג"ש שניהם שוויו החלטי ומתהפך שזה ילמוד מזה וזה מזה ר"ל דכל ח' ילמוד מחבירו מה
 שיש בו ולזה אמרו דאין היקש וג"ש למחלה והטעם מבואר שאחר שהשוויו הוא ע"י קשור בתיבה או בחבור
 סמיכות כל ח' מוקשר עם חבירו שילמוד מחבירו ע"כ. מבואר שהם מפרשים אין ג"ש והיקש למחלה
 לענין שילמוד זה מזה ומו"ז ולא שילמוד מחברים כל הפרטים הנמלאים בו וזה נסתר לכאן מכל המקומות
 בגמ' ותוס' שזכרנו :

ואמנם הנה מד' התוס' בקידושין ל"ו שכ' בד"ה תפלין גופיהו מהכא גמרינן לה וח"ת ומה בכך מ"מ
 בלף קרחה מתפלין דאין ג"ש למחלה וכו' ע"ש מבואר להדיא דס"ל דפי' אין ג"ש למחלה
 שנלמוד זה מזה וזה מזה. וכן מבואר ג"כ מומ"ס בגמ' שם ל"ה ע"ב דילפינן פאה זקן בג"ש ליתן האמור
 של כהנים בשל ישראל ושל ישראל בכהנים וע"ש בפרש"י. וכן הובא האי ברייתא במכות כ"א ופרכי'
 מיני' לר"א דאמר במלקט והטיעני חייב חי גמר ג"ש לבעי תער. הרי דאין חולק על זה דאי ילפי' ג"ש
 ילפי' חדא מאריך. וכן בגמ' פסחים ה' ע"ב מגין ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שאור שאור
 לג"ש וכו' ע"ש. וכן בכתובות ל"ח ע"ב כסף ישקול כמוהר הבתולות שיהי' זה כמוהר הבתולות ומוהר
 הבתולות

דרבה דרך המדות של תורה

הכחולות כזה. ובשבת ס"ד מה בגד ועור האמור בשך וכו' ומה בגד ועור האמור במת וכו' ע"ס. וכן מובאר גם מדברי הסוספות שבועות ל"ד ע"ב סוף ד"ה הנך נפישין עיין סס. וכן בראש השנה ל"ד ומגין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שבועי שבועי לג"ס. ומובאר שם דגם בהיקשא דבחדש השבועי הוה ילפינן ליתן האמור של זה בזה וזה בזה חי ללא הג"ס ע"ס בפרש"י. וכן בקידושין מוקש הויה לזיאה שג' וזיאה וזיאה ופרך ואקיש נמי יזיאה להויה. וכן אמר' בב"מ ל"ה בהיקש דו"ו מוסיקף על ענין ראשון ולמוד עליון מתחתון ותחתון מעליון ע"ס:

ואף הריב"א ובעל המאור ז"ל שחולקים שם בר"ה על פרש"י וס"ל דמהיקשא לא הוה ילפי' ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה. הנה לא כתבו כן אלא משום דמהיקש אין למדין אלא להקיש זה לזה וזה לזה אבל לא לומר דע"י ההיקש ללמוד ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה. כמו שהיה דהתם דגבי יובל כתיב תרועה א' וגבי ר"ה שתיס הנה חי למדים בהיקש יחויב מזה שנאמר שנקיש יובל לר"ה כמו בר"ה ב' כמו כן ביובל וכן נקיש ר"ה ליובל שררך שופר ופשוטה לפניו כמו גבי יובל. אבל לא שנאמר בתיקן התרועה דכ' גבי יובל לר"ה שיהי' ג' והב' תרועות דכ' גבי ר"ה ליובל שיהי' גבי' ג' שאין זה מומדת ההיקש שהוא חיוב אלא לדמות שני דברים זה לזה. וכ"ז נכלל בקיטור ד' הריב"א שם סז"ל שאין ללמוד מהיקשא אלא שהדמה תרועה זו לזו שיהי' בשופר ובפשוטה אבל שהיה התרועה הכתובה בכ"א מהן נמנית לחיבור ויהיו ג' כאן וכאן אין למדין כן מהיקש ת"ל שבועי שבועי לג"ס פי' דאע"ג דמהיקשא ליכא למילף הכי אבל מג"ס דשבועי שבועי ילפי' לה ע"כ:

וכן האמור' בב"ק ו' ע"ב בד"ה שור רעהו כתבו דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיעב דחי לכל מילי ליפטר כולהי מטעמן ובר"ה וכלים ופסולי המוקדשים עכ"ל והרי מאש לא ילפי' שם שום דבר כ"א אש ילפי' דמשלם במיעב משן ורגל. וע"כ הוה ילפי' מיני' טעמן משום דאין ג"ס למחלה חי לאו דלא נתקבלה הוי ג"ס אלא לענין מיעב. — ובי"מ הנדפס בצערלין מובא הג"ס בשם הגאון מו"ה לבי אבד"ק בצערלין ז"ל שהביא ג"ס סמוכות לזה מנאחי דפרכ' בגמ' ב"ב ק"ב ע"ב ולב"ס דאמרי אין שאלה בהקדש הוי זה וזה מאי עבדי ל' עיי"ש ולא קאמרי דאעריך ל' למילף מה להלן אהרן וצמיו וכל ישראל. וכן כ' הרשב"ס שם להדיא בד"ה הוי זה מאי עבדי ל'. דכיון דל"ל שאלה בהקדש ל"ל ג"ס דזה זה כלל ואפי' למילף נדרים משחטי חוץ לאהרן ולצמיו ולכל ישראל דאין ג"ס למחלה עכ"ל וכלשון הזה כ' גם הרא"ש בפ' נדרים ע"ה; וכן מובאר ג"כ להדיא מנ"ס התוס' במזיר מ"ח ד"ה ה"ג אשכחנא כה"ג ע"ס. ועי' בחי' מהרש"א פסחים ס"ב ע"ב על דברי התוס' ד"ה פסולו בגופו. מובאר שם דגם הוא ס"ל פי' אין היקש למחלה דללמוד זה מזה וזמ"ז:

לבן נראה לי לקיים את דברי שניהם יחדיו ואלו ואלו דברי אלקים חיים. והוא דבכלל אמרם אין ג"ס והיקש למחלה הוא דנילף בין כל דרדי המלמד וצין שנילף זה מזה וזמ"ז כפי שנוכל וא"כ אין שום סתירה מכל אלו המקומות שהזכרנו דשניהם אמת. ויש לכונן כן גם דברי הקרבן אהרן שכתב ר"ל דכל א' ללמוד מה שיש בו. כוננו שגלמוד זה מזה וזמ"ז וגם ללמוד זה מזה בכל דרדי המלמוד. וכן יש לנפות גם דברי ההלכות עולם. והמעו' בס' נתיבות משפט במ"ס בענין מקיש ריבוס לנגעים וראה שגם הוא ס"ל כן. ולכן בלדק השיג על הכ"מ. ודלא כה"מ שכ' דלא דק. ומה שמלינו היקש למחלה אבאר בסמוך חי"ה:

ובזה דשדו נרגא החו"י והי"מ דמנ"ס רש"י בכריתות שם ור"ע אין היקש לא גרסו' ל' דלאו היינו היקש למחלה עכ"ל נראה דר"ל דמה שאין אנו למדין גם עליון מתחתון לא מיקרי היקש למחלה. אכן בדין י"ל דאין כונת רש"י לזה אלא ר"ל דכיון דעמיהו דרבנן דפטרי בספק מעילות משום דגמירי מלות מתחתא ואין ג"ס למחלה וע"כ דההיקש לא אתי אלא ללמוד תחתון מעליון א"כ מואי שייך לומר על זה דר"ע חולק עליהו

עליהו וס"ל דגם ספק מעילות את' בהקשא משום דאין היקש למחלה והלא גם הם ס"ל אין היקש למחלה ושאי הכא דהתי' ג"ס לאורוי' דלא נקיש גם לזה. ובאמת דלאותה גירסא מתרץ הגמ' כן דכו"ע אין היקש למחלה והכא ה"ע דרבנן דגמירי מלות מלות ור"ע אשם בכסף שקלים נפקא לי' מזה תורת האשם וע"כ ההיקש הוא רק לענין ספק מעילות. אמנם דעת רש"י שמפני זה אין התחלה למ"ש ור"ע אין היקש למחלה דאין זה היקש למחלה כיון דאי' מיעוטא שלא נקשהו גם לזה ובמ"ש. — וראיתי בס' חק נתן שכ' דכונת רש"י דלא יקרא היקש עד שכאמר עליו אין היקש, אלא אם הם במד קרא אבל הכא אין זה היקש אלא מיתורא דוי"ו מוסיף על ענין ראבון יליף לה עכ"ד. אמנם מלבד שלשון רש"י שולל פי' זה שהרי כ' דלאו היינו היקש למחלה ולא כ' דלאו היינו היקש. הנה גם בגמ' זבחים מ"ח אמרו על פלוגתאם דוי"ו מוסיף על ענין ראשון נימא דבהא קמיפלגי דמ"ס היקש עדיף ומ"ס ג"ש עדיף הרי דלכו"ע הוה זה היקש גמור ככל ההיקשים עד שדחה לג"ש. וגדולה מזו מצינו דהף קראי דסמיכי להדדי בלבד ג"כ נקרא היקש גמור כמו בב"ק ס"ג ע"ב היקשא הוא ואין משיבין על היקשא וע"ש בפרש"י :

וּבְרֵיתֵינוּ הרדב"ח ח"ב סו"ס תשנ"ז כתב וק"ל על גופה דברייתא (בר"פ איזהו נשך) אמאי דריש לה בכה"ג דלררף אס' אינו ענין בנשך כסף ונשך חולל וג"ש נילף הכי כאמר נשך במלוה וכאמר נשך בלוה מה נשך האמור במלוה ריבית עמו אף נשך האמור בלוה ריבית עמו ומה נשך וריבית האמור בלוה בכ"ד אף נשך ותרבית האמור במלוה בכ"ד וי"ל כיון דריבית בלוה למד ממלוה אינו חוזר ומלמד למלוה שיהי' מזה בכ"ד א"כ קרא קשיתי' וכו' ע"ש. נראה מזה דס"ל דככל היקש ילפי' זה מזה וזמ"ז ושאי התם דריבית דלוה למד ממלוה ואינו חוזר ומלמד. ואתפלא על הגאון בעל החק"ל שכ' בס' ישרי לב בק"א אית ג' סו' ל"ד שהרדב"ז שס' כ' דלא ילפה אהדדי והוא קיימה בעיני'. והרואה יראה שמד' הרדב"ז אלו מוכח להיפך :

והנה בעיקר הדבר הסכים גם החו"י וכ' דכשאפשר מקשינן תרוייהו להדדי כמו בקדושין ה'. ל"ג. ובסנהדרין ל"ד. ובשבעות כ"ז וחולין קמ"א. והוא בענין מ"ש אין היקש למחלה עכ"ד אמנם כתב שאין דעתו שזה פי' מ"ש אין היקש למחלה שאין לזה הכרח משם אלא פירוש שדבר הלמד מחבירו ע"י היקש נלמד בכל פרטיו ע"ש. וכבר כתבתי שמוכח בכמה מקומות שבמ"ש אין היקש וג"ש למחלה ככלל גם שנלמוד זה מזה וזה מזה :

ובי"ט הכנה"ג בכלליו בשם הגהות הרי"ף ה' ילי' דלא אמרי' אין היקש למחלה אלא לענין שנלמוד עליון מתחתון ותחתון מעליון הביאו הי"מ. הנה שם בהג"ה לא מעלמו כתב כן כ"א משם הרמב"ן שתי' קן על מה שהקשו דלמה לא נחייב נשים בלי'ית מדהתקיש לכלאים. וחפשי בחי' הרמב"ן ומלאיתי שהביא קו' זו בחידושו לקדושין ל"ד וז"ל ואיכא דקשיא לי' נשים אמאי פטורות מן הלי'ית והא' התקיש לכלאים דכ' לא תלבש שעטני גדילים תעשה לך מאן דאיתי' בלא תלבש שעטני ישנו בקום עשה לי'ית כדאמר' במלה וחמץ וניחא לי' כיון דתרי קראי נינהו לא אמרי' כל שיטנו בזה ישנו בזה. וליחא אלא עיקר טעמא משום דגבי מלה וחמץ לא אצטרף היקשא אלא להכי אבל גבי כלאים ולי'ית אצטרף להתיר כלאים בלי'ית ואין אומרים בכיוצא בזה הואיל ואיתקש איתקש שאין היקש למחלה שכן הדין נותן זו שהיא מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות בה וזו מלות ל"ה ונשים חייבות בהם בכל מקום וכו' עכ"ל הביאו כלשון הזה גם הרשב"ף בס' יבין שמועה. הרי שאין הרמב"ן אומר שלא כאמר אין היקש למחלה אלא לענין שנלמד עליון מתחתון ותחתון מעליון אלא אדרבה דפירוש אין היקש למחלה הוא שנלמוד גם כל לדדי המלמד ושאי הכא שיש טעם לדבר לומר שלא נתקיש הדברים לענין זה מפני שאינה דומה לה לענין זה כגון הכא שלי'ית היא מ"ע שהזמן"ג וכלאים היא מלות ל"ה. וכה"ג מצינו בגמ' להדיא ריש גדה ג' גבי מקוה שנמדד וגמאל חסר

דרבנן ור"ש שניהם ילפי לה מסוטה דהא חתקים עומאה לסוטה דכ' והיא נעמאה כדפרש"י שם ופליגי
 צמאי דמיא לסוטה או לא ע"ש. וכמו כן כתבו התוס' ביצמות ל"ט ד"ה מני. אע"ג דבכל דוכחא אמרי'
 הוקשו עבדים לקרקעות הכא יש לחושבם כמטלטלי דלא סמכא דעתא עלייהו וכו' ע"ש :

(ה) **מצינו** היקש למחצה בהיה דמוס' מעילה י"ז כי קא מקיש רחמנא (בהמה עהורה לטמאה)
 לבל תשקלו אכל לשיעורין לא ע"כ. והוא משום דבהיה קרא הוקשו להדדי כתיב לא
 תשקלו לכן אמרי' דדוקא לענין בל תשקלו תתקשו ולא לר"א. וכי אמרי' אין היקש למחצה היינו היכא
 שהיקש קרא ולא נזכר למאי הקיש או נימא דמסתמא לכל דבר תתקשו. — וכ"כ אמרו בגמ' מכות
 י"א דכ' למען הויה תורת ה' צפיד ואיתקש כל התורה כולה לתפילין מה תפילין הלכה למשה מסיני לתופרין
 בגידין אף כל לתופרין בגידין ואידך כי תיתקש למותר צפיד להלותיו לא תיתקש. ופרש"י כי תיתקש למותר
 צפיד דכ' בהאי קרא צפיד מן המותר צפיד וכו'. — וכ"כ אמרו בצבורות י"ב הלא אמר רבא אמר
 קרא אך פדה תפדה לפדי' הקשתיו ולא לדבר אחר; ורמי' בס' גופי הלכות סי' קע"ו שהביא גמרא
 זבחים כ"ג יכול יהא כנו מקדש כדרך שהכזיר מקדש ת"ל ועשית כזור נחשת וכנו נחשת למחשת הקשתיו
 ולא לדבר אחר. ופרש"י נחשת בתרא מותר דכיון דאיתקשו אהדדי נחשת נמי תיתי בהקשא אלא ש"מ
 למאי דמיא פריש בהדיא ולמאי דלא פריש לא דמיא ע"כ נראה מזה דכי איכא גביה לשון מותר הוא לומר
 דדוקא להסו' מילתא תתקש ושהר"ר יצחק אלפנדרי הראוהו כיוצא בו בגמ' בצבורות שהבאתי לעיל. וכתב
 דמד' רש"י בזבחים (כ"ל ובעשות נדפס מנחות) הוא מוכן. דהא איכא למידק מאי אלא אמר רבא והרי
 גם רב יוסף הוכיח טעמא דר"א מהאי קרא ורבא אינו אלא מוסקי לפדי' הקשתיו. אלא ע"כ דרבא מוכיח
 הכי מלישנה יתירא דתפדה. ודמיא להיהא דלנחשת הקשתיו דדייקין מיתורא נחשת. וכן הביא עוד
 אחרת כיוצא בו בצ"ק כ"ו ע"כ למען ינוח להנחה הקשתיו ולא לד"א. ופירש שגם שם הוכיחו כן מהיתור
 דמי לא ידע דע"י ביטול מלאכה ינוח עכתו"ד. והנה מלבד דהיהא דצבורות א"א לפ' דהוא מבח היתור
 דהא תפדה אינו מותר דדרש' מניה בקידושין כ"ט דהיכא דלא פקיה אבוה מחייב אוהו למפרקי' וכן
 דרש' תפדה לכלל ופרט וכלל בצבורות כ"א ע"ש. מלבד זה לא ארע אכתי מאי תיקן בזה מה שדייק על מאי
 דק' „אלא" אמר רבא. דהא אכתי גם רבא לריך לת' רב יוסף דהוא התיקש אלא דהוסיף עלי' למילף
 מיתורא דתפדה לפדי' הקשתיו וא"כ מאי אלא דקאמר דמשמע שהתירון הראשון נדחה כמו בכ"מ דקאמרו
 אלא וכמו"ש התוס' בכמה דוכתי ועי' בהליכות עולם שער ב' פ"ב ולדעתו נראה דרב יוסף דק' א"ק אך
 פדה תפדה. לאו מפרה תפדה וליף ליה אלא מסיפא דקרא דכ' את צבור אדם ואת צבור בהמה. דהיקש
 קרא להדדי בהדיא. ורק רישא דקרא נקיש ואזיל כאשר אוכיח באורך לקמן א"ה (בדרך הגמ') דהרבה
 פעמים מוצא בגמ' רק רישא דקרא וכונת הדרשא מסיפא דקרא. וכן מוכח הכא מלשון הגמ' א"ק אך
 פדה תפדה וגו' לפדי' הקשתיו. מו"ש „וגו" מבוחר דלאו מפרה תפדה בלחוד דריש הכי. וכדפרקי' אי
 מה צבור אדם מותר בהנאה אף צבור בהמה וכו'. משני רבא דכונת רב יוסף לא היה למדרש מההיקש
 בלחוד כ"א גם מפרה תפדה דמודמכר בהיה קרא דהיקש אהדדי פדה תפדה מוכח דרק לפדי' הוקשו.
 או י"ל דאך מיעוטא הוא דלא לכל מילי הוקשו. דאבין ורקין מיעושים הם ובגמ' דאמרי' בפסחים ה'
 אך חלק. ולכן שייך לומר לשון אלא דרוחה מלפרש כונת ר"י כאשר פירשו תחילה דרק מההיקש קדריש. —
 ואמנם מלבד כ"ו אין זה קושיא כ"כ דמילי גם בנדה ריש פ' דס הגדה דק' אלא אמר ר' אדא דומיא
 דעלם וכו' וכ' התוס' שם אינו חוזר ממה שאמר אלא מפרש והולך מעט מעט. הביא גם מן כולליו שם :

דשפיר י"ל דגם כשאנו מיותר מ"מ אמרי' מודלח מוכר ההיקש אלא גבי ההיא מילתא ש"מ דלשאר דבר לא הוקש . ושם בצנח' רש"י קושטא דמילתא קאמר דשם נחשת מיותר . אבל אין ה"ג דאם אינו מיותר ג"כ דינא הני כמו שהוכחתי מההיא דמכות ומעילה דשם אינם מיותרים ואפ"ה אמרי' דרק לההיא מילתא הוקשו . ושלא שבעל גופ"ה שינה את עממו שבספרו הליכות אלי' סי' רס"ו כתב בזה"ל ודע שיש למחלה היכא דנחית קרא בצחות בני דברים המוקשים יחד להזכיר בהם דין אחד שוה אמרי' מדאלטריך קרא למימר דלהיא מילתא שיש ש"מ הא למידי אחרינא לא שוו . והביא מההיא דצנח' . ובגופ"ה כתב כחבתי בהליכות אלי' דפעמים כי איכא לשון מיותר שכבר נאמר במלמד וכו' ע"ש . ודחיק עלמו לפ' כל הני דלעיל בצכורות ובצ"ק דמיסורא קא דרשו :

ובצנח' רי עוד העד לדברי דלאו דוקא מכח היסור אמרי' הכי ממש"ם בס' יראים בעמוד זמנים סי' ק"ה ז"ל והא דאמרי' בצ"ק דבילה (ז') דכ"ה ילפי ביטור מאבילה דוקא לענין שיטור קאמר . דלא ילפי' אלא לענין האמור בקרא דוקא והיינו לענין שיטור אבל לענין שאר דינין לא ילפי' . והשיטור כ' בשאור מדר' ז"ר דאר"ז פתח הכתוב בשאור וכו' תדע דלא ילפי' ב"ה לכל מיני דאמריקן בפסחים פ' כל שעה (כ"ט) דהדר ר"א בר יעקב ממש"ם לר"י דילפי שאור דאבילה משאור דרא"י שאין נראה לו ג"ם איתא כלל והא הכא איתא לב"ה אלא לאו ש"מ דכ"ה לענין שיטורא איתא לענין שאר דינין ליתא . וכן לענין זה אשכחן בפ' במה מדליקין כ"ח מדרמהדר תלמודא מלן דעור בהמה עמאה מטמא באהל המת ובעי מילף משרצים במה מוליכו וקא פריך ל' . וקשיא לן עלה מהסברא דנפשין אמאי לא יליף מג"ם מבגד ועור האמור בשק' כדילפי' בפ' במה אשה (ס"ד) לענין טווי וזריג ובפ' כ"ד הרגל (כ"ה) לענין מפץ ולריכין הו' לפרש ג"ם אלא לענין האמור בצחותו מקרא שג' כל בגד ועור בפ' זאת תהי' וההוא לאו בטומאת אהל מיירי הילכך בעי מנגן ה"ג לא טהא עכ"ל . והנה מ"ם דהשיטור אמור בקרא . נר' דהוא משום דכ' כי כל אוכל מחמתה ואבילה בכזית משא"כ הא דשק' חי אהה רואה וכו' אינו מרומז בהאי קרא א"כ כי אתקיש רחמנא אהדדי לשיטורא אתקיש . שמש' מדבריו דלא ילפי' ההיקש אלא לענין הנח' בקרא דוקא אף שאינו מיותר . — ועי' בתום' מנחות ג"ו ד"ה לרבות שעירי עכו"ם . וי"ל דההוא היקש' ליתא אלא לגבי הזאה דוקא עכ"ל . ובנחת נראה דמשום דהאי קרא כאשר עשה לך הפך כתוב אחר שהזכיר ההזאה . ובצנח' ל"ט אמרו בגמ' דההיקש התי לענין הזאה שאם חיסר ח' מכל המתנות לא עשה ולא כלום . לכן אין לומר בזה אין היקש למחלה דהוקש גם לסמיכה אחרי ששם מוכח דדוקא להזאה אתקיש . ולא גם לסמיכה שהיא מחיים :

רי"ט עוד גוני אחריתי דלא נימא בזה אין היקש למחלה והוא מה שכתבו החוס' ביצמות פ"ו ד"ה אף מעשר ראשון טובל . אבל איסור' זרות לא ילפי' לרבנן אפי' דאין היקש למחלה כיון דלא מני לאקושי לגמרי לאסור אף ללוים כמו תרומה . ועוד דמהסברא לאוקמי הקישה אמאי דאסר קרא בדוכתא אחרינא כמו עבל דילפי' בסמוך מלא טובל לאסור ואית ביה לאו ואתא הקישה לאתויי נמי מיהא אבל לאוקמי בה איסורא דלא אשכחן לא מקשינן :

ודנהה מדר' סי' יראים הנ"ל מיותר דגם בג"ם אמרי' הכי דלא ילפי' ליה אלא להמזוהר בקרא ול"ם בזה אין ג"ם למחלה . ובאמת שבדבריו כתבו גם החוס' בפ' במה מדליקין שם ד"ה מה לשרצים ע"ש . וכ"כ בחולין ג"ו ע"ב ד"ה חד במה . דלא ילפי' מבגד ועור אלא לענין בגד דחשוב בגד בזה כמו זה אבל לענין הכשר לא סייד למילף בג"ם זו . וכן במעילה י"ג תוד"ה אחיה העברה העברה . דלא דריש לה אלא לענין דבר התלוי בהם . וכן בגדה מ' תוד"ה גמר . ובסנהדרין ע"ה ע"ב ד"ה אמר קרא ע"ש : **ור"א ר"י** בס' קדושת יו"ט להגאון מהרי"ט אלגה"ו סי' ה"י שהק' על ד' החוס' ריש סנהדרין ב' ע"ב ד"ה

דרכה   דרך המדות   של תורה

ד"ה דברי הכל דאמאי הולצרו לומר דלרי ולרמי בר חמא בעי' ג' משום דכתיר משפט אחד תיפוק להו דנפקא להו מדמקשי' קדוש החדש למשפט סס י"א ע"ב מדכתוב כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מה משפט ציוס חף קדוש החדש ביוס ה"ג נקיס משפט לקדוש החדש מה קדוה"ח בעי' ג' כדלות' ריש פ' ראוהו ב"ד חף משפט בעי' ג' . וגסתיעי מזה שדעת התוס' דפי' חין היקש למחלה דילפינן כל הפרטים ולא דנילף זה מזה וזה מזה . ולענ"ד חי משום הא לא חיריה דסס בגמ' חי' ח"ר אבא מאי קרא תקעו בחדש שופר וכו' ע"ש וידוע מ"ש הרמב"ן דכי קאמר בהאי ליבנא חי' כ"ח אסמכתא ורמזו בעלמא שחכס אחר (ולא בעל המימורה) מוסמך אחריו הדבר באומרו מאי קרא . לכן ניחא להתוס' יותר לומר דמדכתוב משפט ח' גמרי' להו :

וראינו עוד שס בסי' נ"ט שהק' דלמא לא גילף בר"פ חיזרו נשך לוח ממולה בג"ש לומ' כמו שהמלה עובר בשני לאחין בכסף ובאוכל כמו כן עובר גם הלוח דחין ג"ש למחלה . והוכיח מזה דחין פי' חין ג"ש למחלה ללמוד זה מזה וזמ"ז . ובמח"כ אשתמייעתיה שכבר קדמו בקושיא זו הרדב"ז ופריך לה הכאתי דבריו לעיל ; ובה שהביא עו"ס רחיה לזה מוסתים כ"ח ע"ב אמר מר מנין לאוכל חמץ משם שעות ולמעלה שהוא עובר בל"ת שג' לא תאכל עליו חמץ דברי ר"י ח"ל ר"ש ובי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר ל"ת עליו חמץ ז' ימים תאכל עליו מלות ח"כ מה ת"ל ל"ת עליו חמץ בשעה שיטעו בקום אכול מלה ישנו בב"ת עליו חמץ ובשעה שאינו וכו' ור"י שפיר קח"ל ר"ש אמר לך ההוא לקבעו חובה אפי' בזמן הזה הוא דאתא ור"ש לקובעו חובה מנ"ל נפק"ל מבערב תאכלו . ואם חי' דחין היקש למחלה הוא דללמוד זמ"ז וזמ"ז ח"כ מאי משני דר"י מבטל לקבעו חובה בזמנה"ז דמקשי' אכילת מלה לאזהרת חמץ כדפרש"י שם הא אכתי תקיפו דכמו כן נקיש אזהרת חמץ לאכילת מלה בשעה שאינו בקום אכול מלה חי' בב"ת חמץ . ומוכח דכן מוכסס לכו"ע דלא נלמוד זה מזה וזמ"ז ח"ל"כ מאי פריך ור"ש לקובעו חובה מנ"ל עכתו"ד . וכדבריו אלו כתוב גם בלל"ח שס ע"ש . — אמנם הגה ערס כל נחקור להבין ד' הגמ' שס דק' והלא כבר נאמר משמע דהאי אלטרין ואח"כ קאמר מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ . הכי הוה ליה למימר והלא כבר נא' ז"י תאכל עליו מלות ח"כ מה"ל ל"ת עליו חמץ . וכבר התעוררו לזה התוס' שס ובי' הלבון דחוק ונר' לרשב"א דה"פ והלא כבר נא' תאכל עליו מלות וההוא עליו ע"ב אכתי' פסח קאי ה"ג ל"ת עליו חמץ קאי ננוי אשעת אכילת פסח עכ"ל אמנם לכא' חין מובן דאכתי מאי קאמר ח"כ מה ת"ל ל"ת עליו חמץ הא אלטרין להורות שאין עובר עליו כ"ח משעת אכילת פסח . ואי דלהא לא אלטרין קרא דמיה"ת למייבו הלא זה הקשו התוס' אח"כ שס . ועוד דח"כ כדפריך בגמ' אח"כ ור"י שפיר קח"ל ר"ש מאי קאמרו ור"י אמר לך ההוא לקבעו חובה בזמן הזה הוא דאתא . אכתי מאי תיקן בזה הא ראיית ר"ש הוא מעליו בתרא דכ' גבי אכי' מלה ומאי אהדר לי' על זה . ושבו מלאתי שכבר הקשה בקושיתי השני' הרא"ס על הסמ"ג בהוספותיו לה' חמץ . ומה שתיקן שס דר"ש תרתי קאמר לא יתכן לדעת התוס' דמדבריהם משמע דאינו אלא חדא קושיא . גם דמז' הגמ' לקמן אמר מר וכו' ח"ל ר"ש ובי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר ל"ת עליו חמץ ז' ימים תאכל עליו מלות שפיר קח"ל ר"ש . ולא הביאו גם סוף ד' ר"ש משמע דאינו אלא חד קושיא . ולד' הרא"ס עיקר התיקון של ר"י דק' ההוא לקבעו חובה אפי' בזמן הזה הוא דאתא הוא תי' רק על קי' ר"ש השניה דפריך דעליו הוא מיותר אבל קי' הראשונה לא תי' כלום דלא חש לזה דחין עליו קמא ובתרא שוין עי' ע"ב . ח"כ יותר ה"ל להגמ' להביא סוף ד' ר"ש . — ולענ"ד התוס' יפרשו הכי ד' ר"ש והלא כבר נאמר ל"ת עליו חמץ ז' ימים תאכל עליו מלות ח"כ כמו דעליו דכ' גבי מלות קאי על אכילת פסח ה"ג עליו דכ' בחמץ קאי על אכי' פסח וכיון שכן דחין חמץ אסור בלאו כ"ח משעת אכי' פסח ח"כ מה ת"ל עליו גבי חמץ הא גם חי' כתוב ל"ת חמץ ז' ימים תאכל עליו מלות הוה ידעי' הא דעליו בתרא

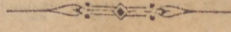
היה קאי אתרויהו א"ו להקיש בה בשעה שיבנו בקום אכול מזה ישנו בב"ת חמץ ובשעה שאינו בקין"א מזה
 אינו בב"ת חמץ וה"כ לאחר זמנו דאינו בקין"א מזה אינו בב"ת חמץ בשום גוגא חף בחמץ שעבר עליו הפסח
 (דלא כמו"ש בס' שמן רוקח לרחות זה דאינו בב"ת חמץ דעלמא משה"כ חמץ שעבר עליו הפסח ע"ש)
 וה"כ שתי תשובות השיב לו ר"ש חדא אלכני זמנו וחדא אללאחר זמנו ולקמן בגמ' לא הביאו כ"א פירכא ראשונה
 של ר"ש וקאמרו ור"א אמר לך דאין ראי' מעליו בתרא להוכיח דעליו קמא קאי על זמן אכילת פסח . דההוא
 עליו דכ' גבי תאכלו מלות לקבשו חובה אפי' בזה"ז הוא דאתא דקאי על ל"ת עליו חמץ ור"ל עליו על
 חמץ דכל זמן שמוזהר על חמץ ואפי' בזמן שאין פסח הוא מחויב באכילת מזה . וה"כ מנילח טוב וכול לפרש
 להאי עליו דכ' גבי חמץ דקאי על שחיטת הפסח . — ושוב לא יקשה גם קושיית ר"ש השניה דמה ת"ל
 עליו דאלטרין לומר דקאי על שחיטת הפסח . והשתא שפיר פריך ור"ש לקבשו חובה מני"ל דכיון דס"ל דעליו
 דכ' גבי מלות קאי על אכילת פסח א"כ מהיכן דריש לקבשו חובה בזה"ז . — ולפ"ז סרו כל הק' שהקשתי
 לעיל ושוב אין מקום לקושיית הגאונים מהר"ט א והל"ל ח זה"ה :

וראיתני עו"ש להגאון מהר"ט א שכ' דאמנסי יס להקבות על דבריו מו"ש ריש לקיש (פסחים ל"ה)
 עיסה שנילושה בין ושמן ודבש אין חייבים על חימומה ומפרש רב פפא טעמי' מרכ' לא תאכל
 עליו חמץ וגו' דברים שאדם יולא בהן י"ח מלה חייבים על חימומו כרת והא הוהיל ואין אדם יולא בו
 ידי חובתו דהו"ל ליה מלה עשירה אין חייבים על חימומו כרת . והרי ריש לקיש קאמר התם
 תחילה אמר קרא ל"ת עליו חמץ ז' ימים תאכל עליו מלות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יולא בהן י"ח מלה
 יולא אלו שאין באין לידי חימוץ . ואי נימא כדבריו דאין אומרים אין היקש למחלה ללמוד זה מזה וזה
 א"כ כיון דר"ל כבר למד בהיקש מלה מחמץ דברים שאין באים לידי חימוץ אין יולאן בהן י"ח מלה . אך
 קאמר ר"פ דטעמי' דר"ל בעיסה שנילושה בין משום דמקיש חמץ למלה והלא אין אומרים בכה"ג אין
 היקש למחלה . ונדחק סס בזה דטפי' שפיר קא מוטיב' לי' ר"ה ברי' דר"י התם . — ופלא על הגאון המפורא
 הלו שמתיאה מלה הו"ל דפסחים ודחק לתרעה . ובאמת הלא כל התלמוד מלא מזה כאשר מנינו לעיל הרבה
 מקומו' בגמ' כעין זה ושם לא יתכן תירוטו של הרב הנ"ל . ומהוהו"ל דפסחים באמת ליבא תברא דחף אי נימא
 כדבריו אין מקום לקושייתו . דריש לקיש דיליק דבר שאינו בא לידי חימוץ אין יולאים בו י"ח מלה הוא משום
 דדריש יתורא דעליו דכתיב גבי אכילת מלה דקאי על ל"ת עליו חמץ להורות דדוקא דבר הבא לידי חימוץ
 יולאים בו י"ח מלה ור"פ דקאמר טעמיה דר"ל הוא משום דדריש יתורא דעליו דכ' גבי חמץ להורות דאתקיש
 למלה . וה"כ אין זה דומה כלל להא דאין היקש למחלה ואף האומרים דדבר הנתקש לחבירו אין חבירו חוזר
 ולמד ממונו זהו כשלא מליטו דאתקיש חבירו לו אלא דמסברא נימא דמדאתקיש לחבירו כמו כן גם חבירו
 אתקיש לו . הא לא אמרינן . אבל הבא דיש לנו יתורא דקרא להורות דגם חמץ אתקיש למלה כו"ע מודו
 דהוי היקש גמור ואף דמליטו דאתקיש מלה לחמץ מ"מ הבא מקשינן חמץ למלה :

ישין בס' מלה הרושית ח"ב אות ה' סי' י"ב שהביא ד' הל"ל הגו' וכתב דלכאורה סותר לזה גמרא
 דקידושין ה' ע"א וקיש יתיאה להויה (שהזכרתי כבר לעיל בריש דברי דברי) וכן מ"ש בגמ' פסחי' כ"ה
 ע"ב מקיש רולח לנערה מאורסה ונערה מאורסה לרולח ובקרא לא הוקש אלא נערה המאורסה לרולח
 אלא דו"ל דרש"י מזה שם מזה במה שכתב כרולח כנערה כמו כעס ככהן עכ"ד . ואמנסי אחרי שכבר
 הוכחנו דההיקש טובב הולך מהלמד להמלמד ומהמלמד להלמד נלע"ד ברור דרש"י לא כיוון כדבריו הנ"ל
 כ"א שלא יקשה כיון דלא נוכל ללמוד באונס נערה המאורסה לרולח כ"א אדרבה להסיק ילפי' רולח מנערה
 שניתן להלילו כנפשו א"כ מה זה שאמר הכתוב כי כאשר יקום איש על רעבו וגו' ואם ללמד שרולח
 ניתן להלילו כנפשו בהיפך הול"ל . לכן פי' דה"ק קרא כרולח כנערה שניהם כיון כמו כעס ככהן ולפ"ז

דרך המדות של תורה

שפיר קאמר קרא כי כאבר יקום וגו' נשקם הנערה ואין מושיע לה. הא יש מושיע יכול להלילו בנפשו
 וה"ל גם ברולח ניתן להלילו בנפשו. ואין הכוונת בל' ללמוד נערה מרולח אלא להשמיטנו דשניהם שוין
 מה כן זה :

דרך הלשון

ה' בל' , וכן כולם או כולן . לא שייך לומר כ"א על שלשה ויותר אבל לא על שנים . כן מתבאר מדברי
 הרמב"ן בחי' סוף פ"ב דמוכות (הנדפס בס' בצעה עינים) וכן למד הראש"ח בס' אמרי שפר
 פ' חיי מומ"ש התוס' בכתובות ריש דף ח' דפ"ק דברכות י"א גרסי' הלכך נימרינהו לתרויהו ולא גרסי'
 נימרינהו לכולהו דה"ל הוה משמע דשלם ברכות הן ע"כ הביאם ביד מלאכי ס' ש"ל והוא צנה עליהם דיק
 וספק טוללה מהרבה מקומות במקרא במשנה ובגמ' דמוכח דיאמר כל' או כולם אף על ב'. ואחר עיני
 ראיתי כי יש להשיב ע"כ דבריו במ"כ ולקיים ד' חכמים רבותיו הראשונים כמלאכים . לכן אען ואומר על
 סדר השבותיו . ה' מה שהביא מומתגי' ר"פ כ"ד מוצרין מ' ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו ילא
 דנקט לשון כולם אף דלא קאי כ"א על פירות האילן ופירות הארץ . ואומר אני דלפי מאי דקיי"ל כר' יוחנן
 שם דאמר דאפי' על פת ויין אם אמר שג"כ ילא א"כ שפיר קאי האי וכולם גם על פת ויין דהני ברישא
 דדינא חלוק מפירות הארץ ופירות האילן . ומדוייק היטב לשון וכולם דבא להשמיטנו דין זה דלא הי' נשמע
 אם הי' אומר אם אמר שג"כ ילא דהו"ל דקאי רק על רישא דידו דקתני בירך על פירות האילן וכו' .
 וכן פי' הרמב"ם והרע"ב ע"ש . ואף לר' רב הונא שם י"ל דנקט וכולם משום ר' יהודה דקאמר על
 הירקות אומר בורא מיני דשמים אמונא אף לדידי' אם אמר עליהם שג"כ ילא דדוקא בפת ויין פליג ר"י
 ורב הונא משום דחשיבי דגורס ברכה לעלמו בקדוש והבדלה כדפרש"ש שם . וכה"ג כתב הרמב"ן שם סוף
 פ"ב דמוכות דנקט שם כולן משום דלר' איכה ג' : (ב) מ"ש מודתני שבת כ"ח ע"כ ר' יוסי פוטר בטלן חוק
 מן הפתילה וכו' נמלא דפוטר רק בכחם על הנר ובכחם על השמן וקאמר בטלן . גם זה ל"ק דפוטר
 בטלן קאי גם ארישא המכבה את הנר וכו' ואף דגם הת"ק פוטר בהן מ"מ כיון דגם ר"י פוטר בהן
 לקושטא דמילתא נקט ור"י פוטר בטלן היינו הג' הנו' . ולר' יוחנן דקאמר (שם ל"א ע"ב) דר' יוסי
 כר"ש ס"ל א"כ לדרישא המכבה את הנר וכו' אף בחולה שאין בו סכנה פוטר משא"כ לת"ק דכר"י
 ס"ל ע"כ בחולה שיש בו סכנה מיירי ופוטר ומותר קאמר כדמפ' בגמ' התם א"כ שפיר טפי ניחא דקאמר
 ור"י פוטר בטלן דכולן בזה בין ברישא ובין בסופא פוטר אבל חסור : (ג) מ"ש משנה ב' פ"ד דכלים
 וכולן שעשאן לגוי טהורים . הנה שם קאי על ג' בני דתני במתני' ואף דבכלל הוי ב' דברים חזוינה ומוסמך מ"מ
 ג' חלוק' בדבר ע"ש ולה"ק וכולם דאף לר"ש נשמעאן לגוי טהורי' : (ד) מ"ש בריי' ב"ק ע"א ואם מחמ' ראשון
 נפלו ראשון חייב במזיק כולן ועל שנים קאי . הנה שני וגו' דנקט הבריי' ע"כ לאו דוקא וה"ל כשניקז ע"י עוד
 כמה ובמה אנשים ולהכי קאמר ראשון חייב במזיק כולן ר"ל כל מי שנזק ע"י ואפי' ארבעה וחמשה אנשים
 ויותר : (ה) מ"ש מפסחים מ"ט ע"ב אייתבי' כל בני תיובתא ושתיים הן . המעיין שם יראה דמותיב ל' ג'
 תיובתא ואף דאמרו אח"ז בגמ' אייתבי' בני תיובתא מ"מ גם זה נכלל במאי שאמרו אייתבי' כל בני תיובתא
 דפרך בגמ' שם החילה אלא דהדר מפרש ל' לומר אייתבי' סיבולת פלג ל' ע"ש : (ו) מ"ש מר"פ איזבו
 גשך ס"א ע"ב אטו כל בני דאמרי' עד השתא לאו ריבית הוא . הנה שם יש כמה גווי הלואות כדאמרי'
 שם בגמ' בריש הפרק גשך בלא תרביית ותרביית בלא גשך היכי דמי אי דאיתפי' מאה במאה ועשרים מעיקרא

קיימי מואה בדנקא ולבסוף קיימי מואה ועשרים בדנקא וכו' או דחויף מואה במואה מעיקרא קיימי מואה
 בדנקא ולבסוף מואה בחומשא וכו' ע"ש וכה"ג הוא גם בהלואה חמים וכו' ובלאו לא משכחת נשך בלא תרביית
 ותרביית בלא נשך כדאמרו בגמ' סס. וה"כ שפיר קאמר אטו כל הני דאמרו' עד השתא לאו ריבית
 הוא על כל הני גווי דלעיל דבשום חדא מהני לא משכח"ל סיה' נשך בלא תרביית. ועובר מתרתי הוו:
 (ז) מ"ש מוגמ' ב"ב מ"ה אמונור אמר אפי' ליכא כל הני לא. דע שהרמב"ם פ"ט ממכירה כ' אבל אם
 העכו"ם הוא שהוליא המקח מן הלוקח בין בזין המלך בין בערכאות שלהן חין המוכר חייב באחריותו ואע"פ
 שהעכו"ם עושה שהמוכר נגב חפץ זה או גזלה ממונו והביא עדי עכו"ם על כך חין המוכר חייב כלום וכו'
 ע"ש. נראה מזה לענ"ד שהרמב"ם מפרש מ"ש אמונור אפי' ליכא כל הני לא ר"ל אפי' לא חנסו כלל אלא
 הוליאורו בערכאות שלהן וגם אינו מזכיר זה שהיא בת חמורו וגם לא לקח האובך ממונו (שאם עדי שקר
 הם יוכלו' להעיד גם עליו) עכ"ז אינו מחויב דהתם עכו"ם חנס הוא שג' אשר פיהם וגו'. ולפ"ז שוב חין
 מקום לקושיטו: (ח) מ"ש מע"ז ע"ה ע"ב תנא וכולן לריבין עבילה. נראה שד' רש"י סס הטעמו במ"כ
 סכתב וכולן חף הנגעלים והמלוכנים. אבל באמת קאי גם על כלי שדרכו להטביל דאלטריין לאשמע' דבצי
 עבילה במ' סאה מדאורו'. ורש"י נקט הני לומר דכולן חתי לרבות חף אלו דיש סברא לומר דלא צבי
 עבילה כמו כלי שדרכו להטביל דהוא לא צבי הנעלה ולבין: (ט) מ"ש מנדה ל"א וכולן עולין למין אחד. גם
 בזה נראה שנשען על ד' רש"י שכ' זרע החב והאם נעשין בריה אחת. ואמנם ממה שהמשילו אותו סס
 להנותן זרעונים בערוגה נראה שכיונו למ"ש תח' בגמ' אבין מוריע הלבן שממו העלמות וגידין ולפרטים
 וכו' אמו מזרעת אודם שמונו שור וצפר ושערות וכו' לפ"ז נמלא כל מין עושה למינו ועכ"ז נעשה מהם מין
 אחד שולר מהם האדם וזהו דבר שאין צו"ד יכול לעשותו שאם אדם זרע זרעונים הרבה כל אחד יעשה
 למינו אבל שיעשה מכולם מין א' זה ח"א לעשות. וה"כ שפיר אמר וכולם: (י) מ"ש מחענית ז' ומתלמידו
 יותר מכולם. הנה תחילה אמר הרבה למדתי מרבותי משמע דלמד חלל הרבה חכמים ועל זה ס"י
 ומתלמידו יותר מכולם וזה פשוט: (יא) מ"ש מפרה פ"א מ"ג ל"ק דוכלס מווס לזיס לא קאי אכבשים
 ואילים כ"א על השנים דקאמר כבשים בני שנה ואילים בני שתיים וכולם כל השנים הללו הם מווס לזיס:
 (יב) מ"ש מנדה ס"ח ע"ב ודברי ר"ע מדברי כולם. הנה באמת בתוספתא שם פ"ט הגירסא ודברי ר"ע
 מדברי שניהם: (יג) מ"ש מיבמות כ"ז חין בוס סתירה משם דהא בהדיא אמרו שם בגמ' כיון דרובה גבי'
 קרי ליה טולן ואכתי שפיר י"ל דעל ב' בלחוד חין נופל לשון כולם אבל שם ר"ל בולן רובין ולשון רוב נופל
 על כמה שהוא אבל בשאר מקומות דלא יתכן לפרש כל רוב כ"א על כללות הענין לא יולדק לומר כל
 בפחות מוג': (יד) כהב ואין לורך להאריך בזה כיון דמקרא מלא הוא (משלי כ"ב) עשיר ורש נפגשו עושה
 כולם ה' הרי דעל שנים אמר מלת כולם עכ"ד. והנה לבאו' חין מקום לקושיטו די"ל לשון תורה לעלמה
 ולשון חכמים לעלמה כדאיתא בע"ז ג"ח ובחולין קל"ז ואף בגושא אחד כדא' ב"מ ב' חין ומלאתה דקרא
 וכו' וכמ"ש בעלמו ביד מלאכי סי' סג"ד ע"ש באורך. ואמנם באמת כלל זה יסודו בהררי קודם הביאו
 הקדמונים הרלב"ג בפ' בא ע"פ כל קהל עדת ישראל שהביא דרשת חז"ל (במשנה פכחו' ס"ד) שהפסח
 נשחט בג' כחות קהל ועדה וישראל וביאר הוא משום גמלת כל לא יולדק בפחות מוג'. וכן כתב גם הר"ע
 ספורנו פ' תולדות כ"ו ל"ג ולא יאמר כל בפחות מוג'. הרי גם בלשון מקרא כן הוא (ודבריהם נעלם
 מעיני בעל יד מלאכי) וא"כ עליהם יולדק קושיטו. ואמנם המעיין צדיאור הראב"ע שם יראה שהוא פי'
 עשיר ורש על העשרות והריבות שזרד מן השמים וביאר נפגשו כלומר שפגש בזה העושר ובוה הריבות
 עושה כולם ה' שהוא יתן העושר והרים והוא עושה העשיר והדל ע"ש וה"כ חין מלת כולם על שני אנשים
 א' עשיר וא' רש כ"א על כללות העשירים והרשים וכן יתפרש גם לפי פי' הרלב"ג שם בפ' הבני ע"ש

דְרָבָה   דרך הלשון   של תורה

ובס' כד הקמח ברות עושר כתב ומה שהזכיר שלמה עשיר ורש נפגשו שם בכלל העולם שנמסר לתנועת הגלגלים ומערכת הכוכבים והכל בהשגחת מושגי שהוא עליון על כולם והוא שאמר עושה כולם ה' עכ"ל ולפי דברי כולם אין שום קושיא מקרא זה: עין) מ"ם עוד הי"ם שיש לרחות ראיית הראג"ח דלא הוי טעמיה דר"ת משום דעל צ' לא ידק לומר כל אלא כדנחת דאי גרס' לתרווייהו ליכא למטעי כלל משא"כ אי גרס' לכולהו י"ל נמי דהוי ג' להכי עדיף למגרס „לתרווייהו“ דלא אפשר למטעי. במח"כ ליתא חדא דאטו משום דגם על ג' יולדק לשון כוליהו ישבש ר"ת הספרים על מגן וכמה ידחקו התוס' בכ"מ שלא לשבש הספרים כ"א אחר ההכרח ור"ת כתב בהקדמת ס' הישר כי קרא הס' בשם זה על כי טרח להישר הגירסאות הראשונות (ע' שה"ג מע' גדולים). ועוד דמו"ש דח"כ הוה משמע דג' ברכות הן מבוחר דר"ל ג' דוקא. — וראיתי להראג"ח שהביא שם עוד ראייה אחרת לזה (שלא הזכיר הי"ם) ממ"ש התוס' בכתובות כ"ד על מ"ם בגמ' לית הילכתא ככל הני שמעתתא. בר מתבטוה ליגשא דאי בכל הני דוקא ח"כ קשיא דשמואל ארשמואל לרב עין דאמר לעיל לדידי מפרשא לי' מיניה דמר שמואל וכו' ודקדק הוא דלמה הקשו רק לרב עין והלא גם זולתו קשה מדשמואל ארשמואל אי לאו דנימא דכל הני לאו דוקא. לכן הכריח מזה דקושיא התוס' הוא רק משום דלרב עין ליכא אלא שני דיניס דלית הלכתא כותיה וא"כ לא ידק לשון כל משה"כ בלא רב עין י"ל דקאי גם על תבטוה ליגשא ולא נתפייסה ואעפ"כ דיו של שמואל דאמר תבטוה ליגשא ונתפייסה אינו בכלל. ואמנם דבריו מופלאים דהא אף בלא רב עין גם מדברי שמואל עצמם מוכח דס"ל דלא נתפייסה יש לה מוזנות. מדקאמר תבטוה ליגשא ונתפייסה דוקא משמע הא לא נתפייסה יש לה כדדייקו בגמ' שם. ועוד דלפי דבריו אין הכנה לסיוס ד' התוס' שם שכ' וכה"ג איכא צפ' תולין וכו' עי"ש והרי שם איכא ג' דלית הלכתא כותייהו רב ושמואל ור"א. והאמת יורה דרבו דקושיא התוס' הוא דלא ידק לומר כל הני כיון דאיכא חד צבו דקיי"ל כותיה והא דנקטו רב עין הוא משום דבדבריו מפי' יותר וכ"כ המהרש"א שם ובאמת בהרא"ש לא הזכיר רב עין. — ואמנם אגא אשכחנא מרגינתא תותי' דיש להוכיח מד' התוס' אלו דס"ל דל"ש לומר כל בפתות מג' והוא ממ"ש וכה"ג אי' צפ' תולין לית הלכת' ככל הני שמעתתא דלאו דוקא עכ"ל ולכא' לפי מאי דמסקי' שם בגמ' קס ר' יוחנן כשיטתיה דר"א קס ר"א כשיטתיה דשמואל ח"כ שפיר קאמרו עלייהו לית הלכתא ככל הני דבברייתא תני דבכל גונא מוחר. וכבר הרגיש צוה בקרבן נהאל שם וכתב במפני כן השמיט הרא"ש ראייה זו. אמנם לפמ"ש דגם דעת התוס' דלא שייך לומר כל בפתות מג' שפיר ראייתם דגם שם כל לאו דוקא דמו"ג אי קאי שם קודם בחזרו ח"כ איכא חד צבו ר' יוחנן דקיי"ל כותי'. ואי קאי אחר חזרתם ח"כ לא הו' אלא צ' ועל שנים לא יולדק לומר כל. — כו"ר צס' יעיר און מע' כ' אות ה' כהכ"ב על ג' קושיא הראשונות של הי"ם כמ"ש ועל הקו' הב' תי' כתיובי הראשון והוסף די"ל עוד לפי מאי דמוקמינן שם ר' יוסי כר"ש ובפתילא שהובתבה מודה דפטור ח"כ קאי וכולן על ג' והוא נכון:

והנה"ה מרן בעל בית יוסף בכליו (ק"ט ע"ב ד' ליווארגא) כ' שמד' התוס' צב"מ ל"ט גבי וסולן שמין להן כהרים נראה דעל צ' לבד שייך לומר וסולן. ובי"ם תמה עליו שמד' התוס' לא מוכח מירי שהרי שם לא כתבו אלא דאנטיש דרשב"ג קאי כדמסיק וכיון דמסקנא דתלמודיטו הוא הו"ל להוכיח כן מהגמ' אבל באמת גם מהגמ' ליכא לאוכוחי מירי צוה דהא קתני בברייתא שמעתי שהנעוין כשצנים ומסקי' שם דוכין לאתויי צורה מחמת מרדן נמלא דקאי אשבין ואנטישין וצורה מחמת מרדן דהוי ג' וכ"כ רבינו יסותן צב"מ דכולן שמין להם כהרים אצורה מחמת מרדן. קאי ואיכא למידק על מרן שהוא עלמו כתב צב"מ בקושי"ו מה' יסות"ת דלא ידק לומר כל על שנים ונמלא שסותר גם את ד' עלמו. ועי' בישר און שם שהמליך בעד מרן שלכן הביא מהתוס' משום דבגמ' אין מפורש תליקת שבייש והא דק' לאתויי צורה מחמת מרדן

זהו מכת ה' ומן פ' וכולן בעלם עכ"ד . ובאמת שדברי הו"ס תמוהים מאד דהא דקתני שמעתי שהגמטון כשבין מסקי' בגמ' שם דר"ל כשב"ס ולא כשב"ס דה"ן מוליחין אותו מידו ולא כשב"ס דאלו ההס זרין ונשכר ואלו הכא שיימוין ל' כאריס . א"כ לא קאי וכולן כ"א אנשושים דבהס שיימוין ל' כאריס משא"כ כשב"ס . והמעין בלדק' בד' הגמ' ותוס' שם יראה שלדקו מאד ד' מן דדבריו יתכנו רק לד' התוס' שם אבל לא לפרש"י והוא משיב דרש"י פ' שם דשבי' שמשו בו שמות אוכל כל הפירות ואם יבואו הבעלים קודם שאכל הפירות יטול כשאר אריסין ובענשושים שלא שמשו שמת לא יאכל כל הפירות אלא כאריס ולפ"ז ספיר י"ל דלפי מאי דאסקי' בגמ' וכולן לאחוי' בורח מחמת מרדן א"כ קאי וכולן על שלשתן אשבין שמשו בהן במתו אם בלו קודם שאכל הפירות ואנשושין ובורח מחמת מרדן דשמן להם לעולם כאריס . (דלא פריך בגמ' שם הילימא אשבין השתא זרין ונשכר וכו' אלא דלא נימא דלא קאי וכולן אלא אשבין דלא אלעריך לאשמעי' הא דנמולא ידעי' ל' ממה שהא' זרין ונשכר אם קדם ותלם מאי דאשבח מוציע' אבל השתא דקאי אנשושים ובורח מחמת מרדן ספיר קאמר וכולן כיון דבקושטא גס כשבין דה"ן כן כשלא קדם ותלם) אבל לפי' התוס' שם דשבין שמשו בהן שמת אוכל כל הפירות וכשב"ס הבעלים אינו לוקח בערחו מחומה דרק אם קדם ותלם והכל ה"ז זרין ונשכר כמו שכתבו שם סוף ד"ה וכולן ועי' בהרא"ש שם א"כ והרי דלא קאי ע"ז האי וכולן כ"א אנשושים ובורח מחמת מרדן וזה בדייקו התוס' בגמ' וכולן אנשושין דרשב"ג קאי בדמוסיק ר"ל אבל לא אשבין משא"כ לפרש"י כמ"ס . א"כ מוכרח לדבריהם דקאי וכולן שם על צ' בלבד . — וד' הר"ר יהונתן שהביא הו"ס לא אדעמה הרוח דדבריו יותר מד' רש"י וגם מלבד דבריהם מוכרח כן בגמ' שם דוכולן לאחוי' בורח מחמת מרדן . ומלגז בל אוכל מלהעיר דרך אגב דנראה דע"ס נפל שם בד' הר"ר יהונתן בגמ' ושמא תאמר כי היכי דבגמטון היכא בלא שמשו בו שמת דאמר' אם קדם ותלם והכל ה"ז זרין ונשכר . וזה ליטא דהא אמר' כשבין ולא כשבין דלא אמר' כשבין קדם ותלם והכל וכו' ונראה דר"ל דבגמטון היכא שמשו בו שמת . ופלא שלא התעוררו בו בני המאורות הגדולים הנו' . — ומה שחמה שר' מרן סותרים זה לזה . במח"כ ה"ן מקום לקושינו דמ"ס צב"פ"ו מיסוה"ת דלא ידק כל על שנים זה קשה שם גס לפי דעת הו"ס דר"ל האי כללא דהא שם אמרו כל מלביא האמור דבניאל חול חין ממה אנת מלביא מן מלביא וכו' הכ"מ שבס' דניאל לא נמלא רק ב' אנת מלביא מן מלביא ועוד אחר וביזמיהן די מלביא אינן וא"כ כשאתו אומרים שמלביא מן מלביא הוא קודם לא נשאר חול כ"א וביזמיהן די מלביא וא"כ ספיר הקשה הכ"מ דלא ידק לומר כל על צ' בלבד בכה"ג (אף לפ"ד הו"ס) דנמולא מ"ס כל מלביא האמור דבניאל קאי רק על אחד דהא על השני אמר שהוא קודם ועל אחד דהרי ל"ס לומר כל לבו"ע . — ואמנם לפי מה שהוכחתי שכלל זה נאמר מפי רבותינו הקדמונים הנה בלי ספק גס מרן לא יחלוק ע"ז וכשהביא בכלליו מד' התוס' בב"מ ע"כ לחיוב הביאו ור"ל דנראה מד' התוס' דלפעמים יולא מן הכלל הזה ודיקו ומוקו הנפשי' אף על צ' וכמ"ס בייעיר ה"ן שם :

ובניאוי' ההתוס' רמזו בכלל זה עוד במקום אחר והוא בב"ק כ"ט ע"ב ד"ה לבתה הרוח שכתבו וי"ל
 לבתה הרוח דמתני' קאי אבא אחר וליבא וכו' וכן משמע ליבא דכולן וכו' עי"ס ולבאורה נראה דרמזו לומר דמדסיים כולן פטורין משמע דקאי' על כל המזכרים במשנה קודם לו והף על צא אחר וליבא . ואמנם אף שזה אמת דלשון כולן בב"מ משמע דקאי' על כל המזכרים קודם לו מ"מ ה"ן זה ענין לרהבא דלפי' השני שכתבו התוס' דר"ל ליבא הרוח בפני עצמה א"כ פ"י המשנה הוא כן צא אחר וליבא המלבה חייב לא צא אחר וליבא כ"א לבתה הרוח כולן פטורים וא"כ ספיר מהפרש לשון כולן על כל המזכרים וה"ן צא אחר וליבא בכלל כיון דהשתא איירי דלא צא אחר וליבא כלל . א"ל דכונת התוס' דלשון כולן ל"ס לומר בפחות מג' וא"י נימא כפי' השני ליבא אלא תרי' ושיב ראיית' בס' תורת חיים שם על המשנ' ליבא הרוח

סולן פטורין דמדולא קתני שניהם פטורין משמע קלח כפי ר"י דלאו אורחא דש"ס למהני סולן בבביר מג' עכ"ד
 וכראה שהוא לא הבין כן בזנות דברי התוס' והביא רחיה לדבריהם מדעתו ולפני"ס הם הם ד' התוס':
ולפ"ם רהיטא מלאתי לכאוי' סתירה לכללא דידן ממ"ס בזומא ל"ח ב' סולן מולאו תשובה לדבריהם וכו'
 ושם בגמ' מבואר דשאלו לבית גרמו ולבית אבטינס ושניהם מולאו תשובה לדבריהם משא"כ בן
 קמלר עי"ש הרי דחף על צ' קאמרו וכו'ן. ואמנם כד נעיי'ן שפיר נראה דמזה שסיימו שם בגמ' בן קמלר
 לא מלא תשובה לדבריו על הראשונים נאמר זל"ל ועל בן קמלר וחבריו נאמר: ושם רשעים ירקב. משמע
 דרק בן קמלר לא מלא תשובה אבל אידך כל הני המוזכרים במשנה מולאו תשובה לדבריהם וגם הגרום בן
 לוי בכלל אותם שמולאו תשובה לדבריהם הרי דאיכא ג'. וכן מלאתי כמבואר להדיא בירושלמי שם דקאמר
 וכולהון מולאו מתלא לדבריהן חוץ מבן קמלר כיו דתנין תמן (ריש פ"ה דשקלים) אלו הן הממונים שהיו
 במקדש וכו' מ"ד כשרי כל דור ודור בא למנות על כולם הוא אומר זל"ל וכו' עי"ש וב"ה גם בירושלמי דשקלים
 שם מ"ד כשרי כל דור ודור בא למנות. עליהן (ר"ל על כל המזכרים במשנה דשקלים בית גרמו ואבטינס
 והגרום. ולפ"ז זל"ל להגיה שם כמו שהוגה בדפוסים חדשים) הוא אומר (ר"ל במשנתיו דיומא) זל"ל וכו' עי"ש
 ור"ל דמדמנו שם במשנה דשקלים ודאי דהיו כשרים. והגיה שם במשנה מזכר גם הגרום בן לוי על הש"ר.
 וע"כ שגם עליו אמרו במשנתנו זל"ל ובודאי הטעם מפני שגם הוא מלא תשובה לדבריו כמו בית גרמו ואבטינס
 שמה ילמוד אדם שחיו הגון ויעבוד וכו'. דאל"כ מאי שג' מבן קמלר. והא דלא מזכר תשובתם בגמ' י"ל
 משום דמומילא נשמע דהי' להם להשיב כמו השאר משא"כ בן קמלר שלא מלא תשובה לדבריו משום דל"ש
 עבודה בכך דחיו אלא חכמה בכתיבה. וכו"ר בתו"ט שם בזומא שכתב ואני תמה על שלא מלא הגרום
 ב"ל ג"כ תשובה לדבריו שמה ילמוד אדם שחיו הגון וכו'. נראה מזה שגם הוא הבין מד' הגמ' שלא
 הזכירו שגם הגרום השיב כן משום דהוא לא מלא תשובה לדבריו. ואמנם כבר כתבתי דמלשון הגמ' סולן מולאו
 תשובה וכו' בן קמלר לא מלא תשובה וכו' משמע דגם הגרום מלא תשובה. ופלא שהוא הביא שם דברי
 הירושלמי הנ"ל ולא הרגיש דמשם מבואר דע"כ גם הוא מלא תשובה לדבריו כמ"ס. — וראיתי שגם בתשו'
 שער אפרים סי' ע"ז בהג"ה מבן המחבר כתב על תמיהת תו"ט דממ"ס בגמ' סולן מולאו תשובה וכו'
 משמע דגם הגרום מלא תשובה אלא לפי שלא שאלו לו מפני שכבר ידעו מתשובת בית גרמו ואבטינס שגם
 הוא יש לו להשיב כן לכן לא מזכר בגמ' תשובתם ורק לבן קמלר לא מולאו תשובה כזה כמ"ס ביצה מראה
 שהביא התו"ט עכ"ד. והגאון מהר"י פיק כתב בהגהותיו על המשניות כי אחר העיון עיני המשכיל יראו כי
 לא העלה ארוכה לתמיהת התו"ט. ולא אדע מאי טעם. וכפי מה שכתבתי מוכח כן גם בירושלמי. —
 ואגב אעיר דמד' הר"ע מצרעטורא שם נראה שהיה לו הגירסא בהמשנה ועל האחרונים נאמר ושר"י ולפ"ז
 ע"כ גם הגרום בן לוי בכלל זה חף אם נימא דחין בית אבטינס וגרמו בכלל. ולפי גירסא זו יתכן
 תמיהת התו"ט ואולי כיוון לזה הגאון מהר"י פיק אך דבתו"ט הביא הגירסא ועל אלו נאמר כמו שהוא
 לפנינו ולא הזכיר כלל מגי' הרע"ב הנ"ל. — ואמנם לכאוי' יש להק' לכללא דידן מדהגא דבי ר"י ללמדך
 שכל מקום שנאמר בו מושב חיו אלא לאחר ירושה וישיבה ומסקי' בגמ' (קידושין ל"ז ריש ע"ב) ה"ק
 ללמד שכ"מ שג' ביאה ומושב וכו' ע"ש והרי ביאה ומושב לא נמלא בקרא כ"א בנסכים וחדש ואעפ"כ
 קאמר כל. אך דגם לזה י"ל כיון דגבי מלך ובמורים כתיב נמי ביאה ומושב אף דשם מפורש להדיא בקרא
 אחר ירושה וישיבה ולא לריכס אנו ללימוד של ר' ישמעאל מ"מ שפיר שייך בו לשון כל:

וראיתי בס' ישרי לב בקו"א אות כ' שניין לד' הוי"ס וכתב שהוא מלא ביבמות כ"ז שאמרו והא סולן
 קאמר כיון דרובן גבי' קרי ליה סולן הרי שלא הקשו כ"א כיון דשיך הלשון לג' דתני לעיל אבל
 בלא"ה שייך גם לב' והו"ג כ"כ כונת הרמב"ן בספ"ב דמסות דהא ליכא בזמן א' אלא ב' ובמתני' הני ג'
 וחי

ואי יקשה עליו מוכוונין י"ל דמ"ד ביצמות שם אבצ"א וכו' חולק בזה מהאי טעמא וגם הרמב"ן ס"ל כותי'
 עכ"ד והנה לעולם מומנו שהמליצה שמואל כבר הביאו הי"ם ובכר כתבתי לעיל דמשם ל"ק לכלל זה . ומ"ס
 שלא הקשו כ"א משום דתני לעיל ג'. איני יודע מהיכן הכרית זה דשפיר י"ל דקושיאם הוא דלשון כולם ל"ס
 כ"א על ג' ופריק דכולן ר"ל רובן וא"כ אין זה דומה לתיבת כל וכולן שבשאר מקומות ששם ר"ל כולן על
 כללות הענין ולכן לא יולדק לומר כן בפחות מג' משא"כ החסם שר"ל רובן יולדק גם על ב' והוא פשוט —
 גם מ"ס שאין כונת הרמב"ן בסופ"ב דמכות דל"ס לומר כל על ב' אלא דהוקשה לו מדנזכר במתני' ג'
 ולא קאי וכולן כ"א על ב' וכן כפל דבריו בחקרו לב חו"נו ח"א סו' קכ"א . איני אומר שסיוס ד' הרמב"ן
 שם הוי תיובת' דכתב ועוד כיון דלר"י איכא שלישי קאמר ליטנא דכולהו עכ"ל ולפי דבריו אכתי מאי
 תירץ בזה דלר"י איכא ג' הא עכ"פ ברש"א דמתני' הזכירו ג' אי"ב לר"י הוה ד' ומ"ס וכולן לא קאי אלא
 על ג' אי"ב איכא חדא מנייהו דלא קאי עלי' וכולן . אי"ו דקושיא הרמב"ן מתח' לא היה אלא מפני שלא
 יולדק לומר כל בפחות מג' ולכן שפיר תי' כיון דלר"י איכא ג' דקאי עליהו שפיר קאמר וכולן . (ואגב
 אומר גם במ"ס דד' הרמב"ן (לפי פירושו) חלוקים על הדין דיצמות וסובר דאבצ"א . לענ"ד ליתא
 דלא יולדק לפרש כל רוב כ"א בההיא דיצמות דשלישן בפנינו וכשחולק לשתים יולדק לומר חולק לרובן
 משא"כ בההיא דסופ"ב דמכות דלעולם לא ימלא שלשתן בזמן אחד ל"ס לומר במיתת רובן כיון שהשלישי
 אינו . ועל מקומות אלו שלא יתכן לפרש כל רוב ע"ו כילו לן האי כללא דלא יולדק לומר כל בפחות מג'
 וזהו קושיא הרמב"ן שם) :

ובעסקי

בזה נודמן לדי ס' מלאכת שמים להגאבד"ק ווירלבורג וראיתי בתקונים והוספות שבסוף הס'
 השייכים לכלל ב' שהביא משם חמיו הרה"ג מו"ה זעקל ווארמזער ז"ל שגין על ד' התוי"ט
 סוף מס' פרה שב' דעל ב' ל"ס למתני וכולן . שכן כתב גם הרלב"ג בפ' וילא (ואכתי חפשי שם ולא
 מלאתי) והספורנו ואמרי שפר ובתורת חיים (שהבאתו דבריהם לעיל) אך הדרך פיון מצרכות כ"ה ע"א
 עכ"ד וכוונתו למ"ס שם לית הלכתא כי הא מהניתא ככל הני שמעתתא ופרש"י אלוות כלבים וחזירים
 קאי אבל לא אלוות אדם . ואמנם כבר נ"ב מהגאון הרי"ב דבריי"ק וברא"ש ליתא להני ג' תיבות ככל
 הני שמעתתא . וכן בס' בית נחן שהעתיק גי' ש"ס ישן מאד על קלף שם ג"כ ליתא להא . ואך חף לפי
 גירסתיו י"ל דהנה בחוס' שם הביאו פרש"י וכתבו דבזוית תרגולים לא פליג דברייתא וכתבו משם רבינו
 יהודה החסיד דדוקא כשהן בלול שלהן שיש בהן סרחון גדול אבל לא בהולכין בזית עי"ש . ולכאורה לא
 נדע מגין לי' לרבינו יהודה ז"ל כן כיון דבברייתא לא זכרו כלל לזוית תרגולים . ובמתני' אין חילוק .
 ואמנם השתא הכא זכינו לתוספות ר"י החסיד על מס' ברכות שמדפס בווארשא וראיתי שכתב שם אחר
 שב' דלד' רש"י בזוית תרגולים לא פליגי דו"ל מדלא הזכירו ס"ל לברייתא דזוית תרגולים מותר (דלא
 כד' רש"י והלשון מגומגם קלת שם) ואפי' אם נפשוט לנו לאסור שמה דוקא בלול שלהם ע"כ וג"ל דר"ל
 דכיון דראינו דבברייתא חילקו בזוית כלבים וחזירים דדוקא כשיש בהן עורות אסור לקרות כנגדן אי"כ
 כימא נמי דכמו כן דעת הברייתא גם בזוית תרגולים דכשהוא במקום שיש בו סרחון אסור ופי' ר"י החסיד
 מדעתו הוא כגון כשהוא בלול שלהן שיש בו סרחון . וזהו ג"כ כונת הרא"ש בתוספתיו ובפסקיו עי"ש .
 וא"כ שפיר קאי שם וכולן על ג' :

עוד

הביא שם במלאכת שמים בשם בנו מו"ה שלמה נ"י (הוא כעת הגאבד"ק זעננהיים) דהוסיף פיון
 ג"כ בסוכה ב' כולהו כרבה וכו' . ור"ל דגם שם ליכא כ"א ב' ר"ז ורבה וקאמר כולהו . ואמנם
 גם זה ל"ק לפמ"ש הרז"ן שם דגם אב"י קיבל לטעמיה דרבה בחד דפריק ליה עי"ש נמלא דגם
 אב"י לא ס"ל כרבה (ואולי לזה כיוון רש"י במ"ס כולהו הגך אמוראוי עכ"ל . דבל"ז אין מובן כונתו בזה)

דרך הלשון של תורה

ואף לדעת החוס' (ז' ע"ב ד"ה כולו ס"ל) והר"ש (בריש מניחתא סס) דלא ס"ל כן ואית להו דאביי לא קיבל שינוי דרבא אחתי ו"ל דהגמ' קיס להו דאביי כר' זירא ס"ל ובגמ' החוס' בס ד"ה בר"ז לא אמרי דלא אמרו משום קושיא דאביי משום דר"ז בני לאביי שפיר. ומה שהקשה עוד סס בשם בנו מו"ה משה ארי' ג"י (הוא כעת הגאבד"ק קיסטוינען) מדכתיב כי מהו כל האנשים המבקשים את נפסך ואמרו בנדרים ס"ד דהס דתן ואבירם שהטנו ועמי חסוב כמות הרי דיוודק לומר כל על ב'. ג"ז ל"ק חדא ד"ל דהוס עוד גברא בהדיהו. ועוד ראה זה מולאתי בבאור הספורנו שם דפי' כי מתו כל האנשים קאי על פרעה ועבדיו שבקשו להרגו כדכ' וימת מלך מצרים. א"כ שפיר יש להרכיב פירושו עם דברי הגמ' הג"ל והוקשה להם מדכתיב כל האנשים דמשמע נמי דתן ואבירם שגם הם צקבו להרגו והרי חזו עוד לכן אמר ר"ל שידרו מנכסיהן והטנו:

ובספרי אהל ישרים מע' כ' סייע להרב ה"ס מדקחתי (הוריות ו') פר ושעיר של יו"כ שאבדו והפדים אחרים תחתיהם ימותו כולן הרי דק' כולן על ב'. ובמח"כ נעלם ממנו דברייתא זאת הובאה בגמ' יומא ס"ה ובסבועות י' בזה"ל פר ושעיר של יו"כ שאבדו והפדים תחתיהן וכן שעירי ע"ז שאבדו והפדים אחרים תחתיהן כולן ימותו וכו' ע"ש והוא מקור הברייתא שהביאו בהוריות שם אלא שקילורו והביאו רק תחילתה וכופה. ובתוספתא ביומא שלא נזכר שם כ"א פר ושעיר של יו"כ ליתא לתי' כולן. — גם מ"ש עוד מו"ש בקידושין ג' מה ירק דרכו ליגדל על כל מים ופרש"י אף על מים שאובין. לדעתי אין זה ראייה דשם קאי על כל המים שהוא ור"ל בין מי גשמים ובין מי בורות או מעיינות על כל המים שבעולם הם גדלים משא"כ שאר הגדלים רק על מי גשמים לבד. — וכן ראיתי בס' גנוי חיים להגאון מוהר"ח פלאגי שהקשה מהוריות ד' מכל מלות תרתי משמע עי"ש ואמנם המעיין בפרש"י שם יראה שאין זה קושיא כלל דרש"י פי' שם מלות תרתי משמע כלומר מלות טובא משמע כגון גדה שבת ועכו"ס דהכי משמע ועשה אחת מכל מלות ה' דעבד חר מהני או שבת או עכו"ס או גדה וכו' עי"ש ור"ל דהא דק' תרתי משמע לאו דוקא אלא כונתו כל מלות השם במשמע שפשה אחת מהנה. והא דק' תרתי משמע הוא משום דמלות עכ"פ לא פחות משנים וכיון שכן ע"כ כונתו לכל מלות השם ולא למלות אחת שפשה מוקלתה והוא פשוט. ור"כ בר ילחק אמר מלות כתיב חסר וא"ו ור"ל מלות אחת שיש בה לווים ואזהרות רבות ועשה אחת מומנה ולא עבר על כל מלותיה דהיינו עקירת כל הגוף. — ומולאתי בחי' הגאון מהר"ש שטראשון על המ"ר וישלח פ' ע"ה ספ' דברי המדרש שם ע"פ כלל זה שב' החוס' בכסוב' ח' דכל אינו נופל על פחות מג' וכחצ' שלזה כיוזו ג"כ בב"ק כ"ט בד"ה ליבחה בזו"ש וכ"מ לישגה דוכולן. והגאמי שמולאתי חבר לדברי שכתבתי לעיל כן בזנותם דלא כמורת חיים. אף מ"ש עוד שם וכן בהגהותיו להש"ס דמדברי החוס' בצכורות מ"א ע"ב בד"ה וקמעטי משמע דלא ס"ל כלל זה. לדעתי אין זה הכרח ואדרבה מדבריהם שם יש עוד סיוע לכלל דידן בזו"ש פי' כולו נקבה טומטום ואגרוגיוס נר' שהוקשה להם תיבת כולו דאיתו נופל על פחות מג'. ומ"ש דלרב חסדא נקט כולו משום נקבה ואגרוגיוס אין כונתם דכולו שייך אף על ב' אלא דמ"מ נופל עליהם לשון רבים ואף דלא הוי אלא תרתי מ"מ נקט כן משום דלא יך דפליגי אדרב חסדא הוי ג' וכעין זה הבאתי לעיל תי' הרמב"ן בסופ"ב דמכות עי"ש. — וכן מה שהקשה מגמ' בצכורות ריש דף כ"ד. וכונתו למ"ש ומאי בכלהי פרקין דר' יוסי תרתי קאמר. אין מקום לקי' דשם לא קאי כוליה על דברי ר' יוסי כ"א על פרקין ור"ל בכל אותו הפרק הלכה כר' אלא משום דלא יודק לומר כן אם לא היה נזכר ד' ר"י באותו פרק כ"א פעם א' לכן אמרו דר"י תרתי אמר ולפ"ז שפיר נופל עליו האו' לישגה דהלכה כר"י בכל אותו הפרק לומר דבשני הדברים שאמר הלכה כות'. — ועוד דבאמת ר' יוסי ג' דברים קאמר: א) דהשוחט את הבכור עושה מקום בקופין מכאן ומכאן והולך

וחילם את השער. (ב) ובלבד שלא יזיזו ממקומו. (ג) וכן חולש את השער לראות מקום מוס. והא דקאמרו תרתי אמר. ר"ל הרי צבי אכל ג' דניס בדבר. — גם מ"ש דמו"ש הנמוק"י צ"פ המפקיד במשנה המפקיד מעות אלל חבריו לררן והפשילן לאחריו דאי כדפרש"י לא שייך לומר כולו דהא ליכא אלא חדא אלא ע"כ תרתי מיני גינה וכו' עכ"ל מוכח להדיא דס"ל דעל צ" שייך לומר כולו. י"ל דכוננו תרתי צבי הוי אכל ג' חלוקים בדבר והוא מסרן לבנו או לבתו או נעל בפניהם שלא כראוי משא"כ לפרש"י ליכא אלא חדא צבא והוי תרתי. ואף דלכא"ו צנו ובתו כחדא הוי אמנס ממה שחלקם במשנה ולא תנן מסרן לבניו הקטנים. נראה דהולרך לאשמעי' שניהם דהו"א דבתו יש לה דעת יותר כמ"ס על ויבן ה' את הללע שנתן בה בינה יותר מבא"ש ואי הוה תני בתו הו"א דבתו יש לו דעת יותר מן הלימוד וכדמו"י ועכ"פ במשנה תרתי קתני ואו שנעל בפניהם הוי תלמא. ומה שהקשה מריש סוכה כולו כרבה וכו' כבר קדמו בזה במלאת שמים וכבר תירלתי לשל צס"ד. גם הגאון מלבי"ם צס' הסורה והמורה ויקרא סי' קל"ו הביא כלל זה מהתוס' והרמב"ן הנ"ל וכתב הגם שאחרי החיפוש ימלא בגמ' ובמשנה לשון כל על שנים כמו שבקרו ע"ז האחרונים צכ"ז בלשון הכתוב כלל זה דוקא. שעל שני נושאים ישמש בלשון שניהם וכו' ע"ש והביא ראה מוד' המ"ר מלורע פי"ט וב"ר פ"ל ופ' כ"ט וברש"י יתרו (י"ח ח') ועוד (שס ט') וכן החזיק הכלל הזה גם בשמיני סי' ס"ח ובמלורע סי' קפ"ח ובאחרי סי' פ"ז ע"ש. והנה מ"ס שאחרי החיפוש בגמ' ומשנה ימלא כל על שנים כמו שבקרו האחרונים בל"ס כיוון זה על הירד מלאכי. ולפמ"ש שאין מכל המקומות שהביא הכרח עלום נגד הכלל הזה הדין לכלל דירן דבין במקרא ובין במשנה ובגמ' לא יאמר כל על פחות משלשה. ופליאה נגזבה על הבקי הנפלא הגאון בעל סדר הדורות שהביא הכלל הזה (בסדר תנאים ע' יוסי בן יעורר) מס' ערוגת הבושם ופירש בזה ד' רש"י (תמורה ט"ו צ') אשכולות שהכל בו, תורה ויראת חטא וגמ"ח עכ"ל ומג"ל דג' דברים דוקא ולפי הכלל דכל ל"ס בפחות מג' ניחא וכתב שבחיבורו הגדול י"ש עס זה הרבה ענינים. ופלא שלא ראה שכבר קדמו לכייל לן האי כללא בעלי התוס' וגדולי הראשונים:

(ב) **לשון המשנה הוא עברית.** כן כתב הרמב"ם צפ"י למשניות ריש מס' תרומות. וז"ל אמרם בכל המשנה תרס ותורס ויתרוס ויתרוס בעלי לשון האחרונים מקשים על זה ואומרים כי השרש הריס ומרים ויריס וזו אינה קושיא אמיתית כיון שעיקר כל הלשון מן הלשונות הוא חוזר למה שמדברין בו בעלי אותו הלשון וזה נשמע מהם לאלו בעלי המשנה בלא ספק עבריים היו במקומן ר"ל בארץ הלבי ונשמע מהם לשון תרס ובו נשתמשו הנה זו ראי' שהוא מקובל בלשון ושזאת המלה לשון מלשונות העבריים ועל זה הדרך תהי' תשובתך לכל מי שיאמר מן האחרונים שלשון המשנה אינו לח או שהם השתמשו במלות שאינן לראוי בלשון ע"כ. והנה צמ"ס בעלי לשון האחרונים נראה שכיון אל דברי הראב"ע בצאור מלת מתידיים (אסתר ח') שכ' מלה זרה. ויאמר ר' יונה המדקדק כי מוזאת המלה גלמוד כי מלת תורמין נכונה וכו' ולא אמר כלום וכו' והסובה על מלת תורמין מה שאמרו רבותינו ז"ל לשון מקרא לחוד ולשון גמרא לחוד וכו' ע"ש. והנה לפ"ד הרמב"ם שלשון המשנה הוא לשון הקודש לכא' ופלא מה שאמרו לשון מקרא לחוד ולשון חכמים לחוד (או כפי גי' הראב"ע לשון גמ' לחוד) ואם נאמר דהרמב"ם יפרש שלא אמרו זה כ"א על לשון הגמ' לא על לשון המשנה. הא ליתא דהרי בע"ז כ"ח ע"כ בעי מיני' ר' אסי מר' יוחנן יין שמסכו נכרי מהו א"ל ואימא מוזגו א"ל אנא כדכתיב קאמיני' מסכה יינה. א"ל לשון תורה לעלמה לשון חכמים לעלמו. מבואר דמויגה אינו לשון המקרא. והרי מליני' במשנה (שבת ריש פ' י"ח) המולי' יין כדי מויגת הכוס. ובחולין קל"ז ע"כ קא מתני לי' לברי' רחלים א"ל אתני' רחילות א"ל כדכתיב רחלים מתתיים א"ל לשון תורה לעלמה וכו'. והרי שם

משמע למתני ל' לשון המשנה וכדפירש"י שם. והטעם כ' ח"ל לשון תורה לעלמה ולשון חכמים לעלמה. —
 וגראה ליישב דעת הרמב"ם דהנה באמת שני הדברים המזכירים שאמרו עליהם לשון תורה לחוד וכו' נמצאים
 גם במקרא. שהרי שרם מוצג מליטו בקרא אל יחסר המוצג (שה"ש ז') וכן מליטו שמתאר הכתוב רחל בתואר
 נקבה לכתוב כרחל לפני גזויה גאלמה (ישע' ג"ג) והאמנם מה שאמר שלשון תורה לחוד. הוא כמ"ס תוס'
 שם דמוינה דכ' בקרא הוא- בין עלמו אבל על עירוב מים בין מליטו בקרא לשון מסיכה. לכן ח"ל
 אלא כדכ' קאמינא. והאמנם הוא הסיב לו דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. כי אף שלא נמצא בקרא
 שהשתמשו במלת מוצג על עירוב המים ויין. מ"מ לשון חכמים כן הוא. והם היו בקיא'ם בצורתו לשון וידעו
 כי גם על דרך זה יתכן לשון מויגה. אף שלא מליטו כן בקרא. וכן אף שלא מליטו בקרא שיאמר רחילות.
 לשון חכמים כן הוא. ובלי כל ספק כי על טהרה לשון הקודש שיהם המה:
וְצַדִּיק רַחֵם משמע דס"ל דאף הברייטא לא תשתמש כ"א בלשון הקודש ולא בארמי. מומ"ס בהענין
 י"א ע"ב מר עוקבא אילקע לגיזק גרסינן. דאלו ר' עקיבא לא ה' משתפק לו הנך בעיי
 ועוד דבלשון ברייטא הוא משתעי ב' מעשה בר' עקיבא כו' ולא בגמרא ע"כ. — והס' מוקבלת ריש ב"ק
 כ' בשם תוס' הר' ישעי'. המשנה נשנית בלשון עברי ודרך התלמוד לדקדק בתחילה בלשון תורה ולבסוף
 חני לישנא דרבנן ע"כ:

דָּרֶךְ הַבְּיָשָׁה.

א) רגילות של משניות לאשמעינן בקוצר אף למה שמפורש כבר במקום אחר. כן כתבו
 תוס' ריש ברכות. וביבמות ס"א. ובכתובות מ"ח ע"ב. ובזוהרי כ"ח. ומנחות ל"ג. —
 ובתוי"ט שבת ר"פ המלניע כ' על ד' תוס' שהקשו שם דאמאי אלטרך למתני וכל חדס אינו חייבין עליו
 אלא כשיעורו. הא תנא ל' חדא זימנא בפ' כלל גדול ושאינו כשר להלניע אינו חייב אלא המלניע ע"כ
 והניחו בתימא. ולפ"ד תוס' ה"כ ריש ברכות אין מקום לתמיחתם. ואין לחלק דהתם הוא בזמ' אחרת שהוא
 נגעים והבא חדא מסכתא דמיבמות שם משמע דאין חילוק. ומהאי טעמא אין לחלק דהכא בבא שלימה
 דהתם גמי כולה בבא נשנה בצורתו פרק ופ"ב עב"ד התוי"ט. — והאמנם הנה תוס' בזמנות שם כתבו
 דאורחי' דהגא בהכי כיון דלא מייסר ל' בבא בכך רגיל לטות תיבה אחת אגב אורחי' וכו' ע"ש הרי בהדיא
 שדעתם לחלק דלא נאמר כן לטות בבא יתירא. וכונתם לענ"ד דע"כ ל"ל כן דאל"כ היאך מליטו פעמים
 אין מספר דהגמ' פריך הא תנינא חדא זימנא ומאי קשיא הא כללא בדידי דדרך התנא לאשמועי' אגב אורחי'
 מאי דמפורש בזמק"א. ח"ו דלא נאמר זה אלא כשהתנא מבליע זה בתוך דבריו אף דמייסר חוזה תיבות
 בשביל זה. אבל לא שיאמר בבא יתירא בשביל זה. וגם הדעת נכון דלא יתכן זה דל"כ יעטרך לכפול כל
 הדינים בכל המקומות שיכול להשמיעם לנו אגב אורחא. ולכן שפיר הקשו תוס' בר"פ המלניע דשם מויתר
 בבא יתירא. — ובהיא דבימות ל"ל דכונת תוס' דהתם עיקר מוקמו דבהיא פרקין בדיני כה"ג
 מייירי והתם לעיל כ' ובסנהדרין י"ח אגב גררא קתני ל'. ובה"ג אמרי' בגמ' ריש חולין הבא עיקר והתם
 חיירי דתנא שאר פסולין וכו' ע"ש. וכן מלאחי בתוס' הרא"ש סכ' לתרן כן:

וראיתי בכת"י א' שהקשה על מאי דפריך בגמ' שבועות מ"ב לקטן לפרוע מנכסי קטן תנינא מנכסי
 ימומיס לא יפרע אלא בשבועה הא שפיר י"ל דאשמועי' בקיור אגב אורחא מאי דתנינן חדא
 זימנא. ונ"ל דל"ק כלל דהא שם במתני' קתני אבל נשבעין לקטן ולהקדש. ולכן אין לומר דנקט קטן אגב
 אורחא

אורחא דהקדש. דהא האי דינא דהקדש גופא רב אגב אורחא דקטן תנינא. התם וזולת זה אין שם מקומו כלל כ"א בזמני דמנכסי' המשועבדים לא יפרע אלא בשבועה (שם מ"ה) לכן שפיר פריך הא האי דינא דקטן גופא תנינא חדא זימנא:

ובהאי כללא ג"ל לחדש דהוא דוקא היכא דבהאי דינא דתניא לי לא נ"מ בייטורי' מידי. אבל אי ל"ה אשמעי' אגב אורחא דין אחר הי' לגבי' האי דינא דביתא טפי לא אמרי' כן. וכן מוכח ממה שהקשו התוספות ריש כתובות ד"ה הרי זה גיטין אס מתי מחולי זה על מ"ש שם בגמ' דילמא חלה נמי אינו גט והא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה. דהא כבר תנינן לה בפ"ק דגיטין דאין גט לאחר מיתה ע"ש. ולכאורה לפמ"ש התוספות דאורחא דתנא לאשמעי' בקולר וכו' אין מקום לקושיא. אי' דהוא כמ"ש דהיכא דאי לא אשמעי' לי' הוה בהאי דינא דביתא טפי לא אמרי' כן דרביתא דהאי דינא עדיף:

ב **הן** כ' התום' בריש בפ"ק אית דוכתא דלא תני הן כמו הכא ובגמ' גבי שלש עשרה אבות זיקין ובארבעה מחוסרי כפרה ואית דוכתא דתני הן ד' שומרי' הן ארבעה ראשי שנים הן ע"כ וכ"כ הרשב"א בריש בפ"ק דתנא לא קפיד אהא. אמנס התום' בריש ר"ה כ'. בכל דוכתא תני הן כדאשכחן הכא וכו' אבל בריש בפ"ק לא תני הן משום דקאי אבתריה כל' ארבע אבות זיקין הללו לא ראי זה כראי זה ע"כ וכ"עו"ש הרשב"א דאית ספרים דגרסי ד' אבות זיקין הן ונראה לו דלא גרסי' ליה והדין נותן דכל היכא דתני הן משמע דוקא הן מכלל דליכא אחרניא אבל הני היכא אחרניא דר' חייה ור' אושעיא והיינו דדייקו עלה בגמ' מנינא מכלל דאיכא דר' אושעיא דר' אושעיא נמי מכלל דאיכא דר' חייה אלא דר' חייה מכלל דאי' מאי ומאי קשיא ליה מנינא מכלל דאי' אחרני וכו' מנינא דר' שומרים וד' ראשי שנים מי אי' אחרני אלא מדלא תני הן דייק מכלל דאי' אחרני ואע"ג דלעתים נקט להו נמי דוקא אע"ג דלא תני הן כד' מחוסרי כפרה ע"כ וכ' בש"מ משם גליון התום' דבד' מחוסרי כפרה אכתי אי' גר שנתגייר כדתן התם אלא דלא איירי ביה ת"ק ע"כ ור"ל כמ"ש שם בגמ' ות"ק מ"ט לא תני גר כי קתני מדעם דמושרי למיכל בקדשים גר כי קא מייטי קרבן לאכשורי נפשיה למיעל בקהל וכו' ע"ש — ומ"ש הרשב"א וד' ראשי שנים מי אי' אחרני הוא תמונה לדעתו דהרי שם בגמ' (ו'): פריך דליתני ששה עשר זיקין ר"ה לעומר ששה זיקין ר"ה לשתא הלחם ומשני ר"פ כי קא חשיב מידי דחיל מאורתא עי"ש הרי דאי' אחרני אלא דלא חשיב להו כמו בההיא דריש בפ"ק דאי' אחרני דר' אושעיא ור' חייה ולא חשיב להו מטעם שאמרו בגמ' שם (ד'): — גס מאי דכיל לן הרשב"א דהיכא דלא קתני הן מכלל דאי' אחרני ולעתים נקט דוקא ולא קתני הן. אי בעמי מלאהי היפך האי כללא דלרוב פעמים לא קאמר הן ועכ"ל פריך בגמ' מנינא למוטוי מאי כמו ההיא דקא חשיבו בגמ' ריש כריתות (ב'): דכולם לא תני הן וכן בריש יבמות (ג') פריך מנינא דרישא למוטוי מאי. וכן בריש קידושין (ג') ולא קתני בהם הן ולדברי הרשב"א מאי פריך למוטוי מאי אדרבה מדקתני מנינא ולא קתני הן משמע דאי' אחרני. אי' דבכ"מ דתני מנינא אף דלא קתני הן בכ"ז ע"כ אתי למוטוי דא"כ מנינא ל"ל. וע"ע בש"מ שם בשם המאירי ו"ע בכ"ז:

ג **היוספה** במשנה וגרעון במשנה. מליני בגמ' שהביאו משנה ומוסיפים בה מה שלא נטנה בה כלל אלא משום דהכי מפרשינן לה בגמ' להכי תני לה כאלו מפורש כן במשנה. כ"כ התום' בזומא ע"ט ב' ב"ה לא מופני שהלכה כן. ובסוכה כ"ז. אמנס לפנינו בגמ' אי' שם ותני עלה לא מופני שהלכה כן וכו' וכבר העיר בזה הגרי"פ בהגהותיו. ונראה דהוספת האחרונים הוא בגמ' שלא ראו ד' התום' הנ"ל. — ולפ"ד תוס' אלו נחשב לי במ"ש בקידושין ל"ט ב' ורמיהו אלו דברים שאדם אוכל

דרבה דרך המשנה של תורה

וב' והכנסת אורחים וכו' ותמה הגר"פ בהגהותיו ששתי תיבות אלו „והכנסת אורחים“ ליתא במשנה דפאה ולא בשום מקום. אמנם לפ"ד התוס' הג"ל שפיר ניחא דהא בגמ' שבת קכ"ז פרי' על ר"י דאמר ששה דברים אדם אוכל פירותיהם וכו' והכנסת אורחים ובקור חולים וכו' ממתני' דפאה דלא חשיב להו ופרקינן הגי גמ' בהני שייב עי"ש לכן קאמר התם בקידושין כאלו ה' תני במתני' בהדיא והכנסת אורחי'. והא דלא תני כל הני דאמר ר"י שלא רצה להאריך ונקט תורה מהני דלא קתני במתני' להורות על השאר דקאמר ר"י דהם בכלל המשנה היא; — וכן להיפך מלינו ג"כ דדרך הגמ' לקלר לפעמים המשנה כמ"ש התוס' בסוכה ד' ד"ה בית שדרך הש"ס לקלר משניות טהרות כמביאם :

דרך הגמרא.

א) מצינו בגמ' שמביאים קרא לדרשא ולא מוכחא ב"א מסיפא דההוא קרא שלא סיימיהו.
 כמו בסוכה ל"ה ממשמע שג' ונטעמס כל עין איני יודע שהוא עץ, פרש"י וכתוב בסופו לא יאכל וכו' עי"ש. וכה"ג כתבו התוס' בשם ר"ת בקדושין ס"ח ד"ה אמר קרא לא התחקן צם עיין שם ובע"ז ל"ו ע"ב תוד"ה דכתיב ובכחזבות כ"ט סוד"ה אלו נערות. והוסיפו שם דכעין זה פריך ביבמות ע"ט ע"א והכתיב לא יומתו אבות על בנים עי"ש. וכ"כ בצור מ"ח סוף ד"ה לאביו ולאמו וע"ע תוס' גיטין פ"ח ע"ב ד"ה לפניהם. ובחי' ריעב"א קידושין ל"ז ה'ק' על ד' הגמ' שם לא ולמד ממה שג' בענין אבד האבדון וגו'. דהאי פרשתא באמת אינה נוהגת אלא בח"י ותי' דקאי על הכתוב אח"כ לא תעשון כן לה"א שהוא איסור צמות עי"ש. וכן כ' רש"י ותוס' צב"ב ס' ע"ד הגמ' וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה וכו' אמר ראוין הללו שתשרה עליהן שכניה. ופרש"י דמדכ' אחר זה מה טובו אהליך דייק. והתוס' כ' דמדכ' ותי' עליו רוח אלקים דריש. — וכמו כן נמלא מפורש בגמ' צרכו י' נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שג' צרכי נפשי את ה' וגו' מאי משמע אמר רבה בר שילא מסיפא דענינא דכתיב תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון וגו'. ושם ל"ה ע"ב והכתיב ויין ישמח לבב אנוש פרש"י וסיפא דקרא ולחם לבב אנוש יסעד משמע וכו' עי"ש (וכראה מזה שלא היה גירסתו בגמ' סיפא דקרא כאשר הוא לפנינו בגמ'). ובצ"ק ס' ע"ב ואומר אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומהו שם מאי ואומר וכ"ה ה"מ וכו' ת"ש מסיפא דקרא ועתה לבו ונפלה וגו' פרש"י ת"ש וסיפא דקרא ועתה לבו ונפלה: **ונתישב** לי על דרך זה גמ' בצורות י"ב ע"ב אמר ר"י מ"ט דר"א דכתיב אך פדה תפדה וגו' מה צבור אדם חייב באחריותו אף צבור בהמה עמאה וכו' אי מה צבור אדם מותר בהגהא אף צבור בהמה עמאה וכו' אלא אמר רבא אמר קרא אך פדה תפדה לפדה הקשתו ולא לדבר אחר. וכ"כ מהגאון רי"פ ז"ל תיבת אלא לרין מובן. וכונתו דהא רבא לא חידש ילפותא אחרניא ומאי אלא דקאמ'. ובאמת כבר קדמו להתעורר בזה צם' גופי הלכות ס' קע"ו ונדחק בזה עי"ש. אמנם לדעתי דרשת ר"י אינו מפרש תפדה אלא מסיפא דקרא את צבור האדם ואת צבור בהמה עמאה תפדה דהיקבש קרא אהדדי. ועל מאי דפריך אי מה צבור אדם מותר בהגהא על זה אמר רבא דבוגת רב יוסף לא ה' למילף צהיקבש לבד אלא גם מאך פדה תפדה לפדה הקשתו. ולכן קאמרו אלא אמר רבא שלא נפרש כונת ר"י כמו שפירשנו בתחילה. ולעיל (דרך המדות ס' ה') הארכתי יותר בזה עי"ש :

ובן נתישב לי בזה משנה ערוכה שבת פ"ו מגין שקושרין לבן של זאורית בראש שער המשתלח שג' אם יהיו תפארכם כשנים כשגל ילבינו. ובאמת עיקר דרשתו אינו אלא מסיפא דקרא ואם יאדמו כחולע

כלמר יהיו . דהרי לשון זה הזרות של לומר ה' . וכבר ההעורר ע"ז הגאון בעל חת"ם סופר בס' תורת
משה פ' יורא ונדחק בזה . ולפנ"ם אין זה מן הזרות שיבוא רש"א דקרא חף דר"א ח"נו כ"א מהסופא :
והנה החוס' סוכה ל' ד"ה כי יקריב כתבו ואע"פ ש"ל דרש"א דקרא מ"תי הכא ומקרבנכס דסופא
דקרא דרש כמו שפ"ר ר"ת גבי לא תחתן לא משמע כן כלל עכ"ל . וגראה דר"ל דרק היבא
שמוכא בגמ' איזה תיבות מהתחלת הקרא יש לומר כן דכוננו כמו וגו' כמו"ס החוס' בקדושין ומיר הנ"ל .
מש"כ כאן דלא אמרו כ"א קרבנו ולא הגזול משמע דרק מתיבה זו דרשו . — ומלאתי סעד לזה מגמ'
פסחים מ"ג ע"ב כל איסורין שבתורה אין היתר מלמרחק לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת .
וכתב רש"י וכל משרת לא גרסי' דהא פרבי' לקמן האי מבעיא לי' לבדתיא משרת ליתן טעם כעיקר ואם
יתא נימא לי' הנה טעמא דידי מוכל אלא ממשמעותא דמשרת נפקא לי' וכל לא דרש עכ"ל וכ"כ גם
החוס' בנזיר ל"ו . ולכא' יפלא גרס' חי לא גרסי' וכל הי' הגמ' יכול לתרץ דטעמא דר"י מוכל אמנס הוא
הדבר שכתבתי דהיבא דלא נקט הדורש אלא רק תיבה אחת מן המקרא מוכח דרק מאותה תיבה קא
דרש . ולכן מדקאמ' ר"י שהרי אמרה תורה משרת מוכח דממשרת לחוד דרש הכי :

ואף אמנס שהחוס' בזבחים ה' ד"ה נפש לא ס"ל כן בתירוולס שם שכ' דמ"ס בגמ' נפש אמר רחמנא
ר"ל מסיפא דקרא . נראה דרק על דה דוחק כתבו כן אבל משמעות לשון זה משמע יותר דרק
מתיבה זו דרש . וכן נראה מדבריהם שם שמתחילה כתבו משמע דמנפש קא דרש וכן בסוף המנחות
והנסכים קתני הכל בא בשיתפות חוץ ממנחה דכ' נפש וכו' עכ"ל משמע דדיוקן כן מדלא הזכירו בגמ'
כ"א תיבה נפש . ועי' בתוס' ב"ב כ"ו ד"ה ורבנן שתי' כמה תירוולס ועל דה דוחק כתבו ואם חי' למיפרך
י"ל דלאו מדבר דרש אלא מעל פי שנים יקום ע"ש :

אמנס לכא' יש לפקפק על זה ממ"ס בגמ' חולין פ"ח . ת"ר וכסהו מלמד שדם הניחו ושעל הסבין
חייב לכבות ושם בגמ' מבוחר דמדמו דכ' לפניו דרשו . אבל ראה זה מלאתי בילקוט (אחרי
רמז תקפ"ה) שהעתיק הברייתא הזאת בזה"ל דמו וכסהו מלמד שכל דמו חייב לכבות מכאן אמרו דם הניחו
וכו' ע"כ . נראה שכן היה הגירסא לפניו בגמ' וא"כ אין משם היתרה למ"ס :

ובחידושי' כתבתי לתרץ קושיא החוס' שם שהקשה מדר"י אדר"י דדרש בנזירות ג' בנזיר כוליה בנזיר
והכא קאמר דמו ואפי' מקלת דמו וכן יקשה מדרבנן דהכא אדרבנן דהתם ע"ש . ותיירלתי
די"ל דבאמת בשיטתיהויה אזלי דגם הכא ר"י כבר דמו כילו דמו משמע וע"כ דרש מוכסהו דהוא ג"כ רבוי
ואין רבוי אחר רבוי אלא למועט אפי' מקלת דמו . כדס"ל גבי נעוט לרביס' (פסחים כ"ג) וכן גם רבנן
לשיטתיהויה אזלי דמו אפי' מקלת דמו משמע וא"כ וכסהו מרבה כולו דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות .
ומ"ס בגמ' במאי קא מפלגי רבנן סברי דמו כל דמו ר"י כבר דמו אפי' מקלת דמו אין ר"ל דרבנן ס"ל
כן במשמעות דמו אלא דדמו מנלה דכונת הקרא כל דמו . והוא כמ"ס משום דדמו משמע מקלת דמו וכן
וכסהו ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות . וכן לר"י . — ובה מיושב גם קו' השניה שהק' בתוס' שם
דלפי מה שפוסק ר"ת בדם כר"י יקשה הלכתא אהלכתא דהרי בבכורות שם אמרו לית דחש להא דר"י .
אבל לפנ"ם י"ל דפסקינן הכא כר"י וא"כ דמו כל דמו משמע וכן בנזיר כולו במשמע . אולם שם ס"ל דא"א
לומר דקרא אחי לרבות אף מקלת בנזיר כיון דכל משמעו כולו דוקא ואף טוילאו ממשמעותו . וע"ע בתוס'
בבכורות שם ד"ה ור"י כבר . — וא"כ שפיר ניחא גם לפי גירסתנו דהא עיקר דרשתו מוכסהו :

ורפ"ז סרה מהר פליאת המהרי"ק בכלליו על ד' הגמ' חולין הנ"ל על שאינו חופס התיבה שדורש ממנה
וגם לא מתיבה שלפניה אלא משל אחריה (כל"ל ושם נדפס בטעות) ע"ש :

ובגמ' י"ט וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון כו' פרש"י וקדשתו כי את וגו' עכ"ל ולכא'
נראה

דרך הגמרא של תורה דרכה

נראה דר"ל דמסיפא דקרא דריש דכתיב בסופו קדוש יהיה לך והוכרח לזה משום דוקדשתו אלטרין אפי' בע"כ (ביצמות פ"ח) וכ"כ רש"י צפי' על התורה עי"ש (וסרה בזה תמיהת הרא"ש שם עליו עי"ש) ולפ"ז לית ליה להאי כללף הנראה מד' התוס' בסוכה שם אמנם אפשר לומר דאין כונת רש"י לזה אלא להורות האי קרא משום דאיכא קרא אחרניא דכ' הגבל את ההר וקדשתו (שמות י"ב כ"ג). והא דדרשי' וקדשתו בע"כ י"ל דתרתו ש"מ. או דאינו אלא אסמכתא כמ"ש התוס' חולין פ"ו. ועי' מג"א סי' ר"א ס"ק ג'; סוף דבר זכינו מזה לענ"ד לג' כללים: א) דלפעמים מובא בגמ' רק התחלת הקרא ורמזם לדרוש מסיפא דההוא קרא. ב) דזהו כשמוצא בגמ' חיזה תיבות מההוא קרא לא כשהזכירו רק תיבה א' דאז יותר נראה דרק מאותה תיבה קא דרשו. ג) דאין דרך הגמ' להציא סוף הפסוק כשעיקר הדרשא מתחילת הקרא. — ולכן ברוב חולין הקשה ר"ת לפרש"י שפי' שם דר"מ דריש מרישא דקרא דכ' את אשר תדר שלם. דא"כ הו"ל לגמ' למייתי עי"ש. והרא"ש צפי' לנדרים ביאר דבריו יותר ז"ל וק' לר"ת דא"כ הו"ל לאחויי. האי קרא דאת אשר תדר כיון דעיקר דרשת ר"מ מיני' נפי' עכ"ל:

ולדצדיק

פרש"י הג"ל כ"ל דכיון דשם עיקר הדרשא משתמע מסיפא דההוא קרא לחוד ורישא דקרא לא זריבא ליה אלא לגלויי לפרשי' ולא תשלם שמא לא תשלם. לא הולרבו להציא רק עיקר הדרשא. — וכן נמצא להדיא בגמ' (ברכות ה') כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אחוז חרב של שתי פיות בידו שני' רוממות אל בגרונוס וחרב פיפות בידם מאי משמע אמר מר זוטרא ואיתימא ר"א מרישא דענינא דכ' יעלו חסידים בכבוד ויגנו על משכבותם. הרי דלא נקמו בדרשתם כ"א סיפא דקרא. והוא משום דעיקר דרשא משתמע מיני'. ואף דאלטרין לזה גס רישא דקרא להורות דאיידי בעת שכיבה לא חשו להזכירו. ובגמ' (שם י"ד) כל הלן שבעת ימים בלא חלוס נקרא רע שג' ושבע ילין כל יפקד רע וכ' המרש"א בח"א דמוכיב כן מרישא דקרא דמיירי בד"ת עי"ש. ובגמ' (חולין ל"ח) אמר ריב"ל משום בר קפרא כל היסורין שבתורה במאה ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשילה דכ' ולקח הכהן את הזרוע בשלה וגו' ותגי' בשלה חין בשלה אלא שלמה רש"י אומר חין בשילה אלא שנתבשל עם האיל וכ' רש"י חין בשלה אלא שלמה לא נתפרס בציזה לשון ובתוס' נדחקו בזה עי"ש. — ולגוי דמוספינא הו' ג"ל בפשיטות דלא ממשמעות תיבת בשילה דרשו כן אלא דהי' קשה להם בלשון הכתיב ולקח הכהן את הזרוע בשילה מן האיל. דהי' ראוי שיאמר ולקח הכהן את הזרוע מן האיל בשילה ולמה הטיל הכ' לתיבת בשילה בין הדברים וכי יש להאיל זרוע אחרת שלא נתבשלה עד שהולרך לומר הזרוע בשילה. ולכן מר סבר חין בשילה (מורה כאן) אלא שלמה שתי' מוצאת בעודה מחוברת עם האיל. ולכן אמר הזרוע בשילה מן האיל שלא יקחו מן האיל אלא אחר ביטולה. ומ"ס חין בשילה אלא שנתבשל עם האיל ולכן אמר ולקח הכהן הזרוע בשלה מן האיל שיקח הזרוע שנתבשל עם האיל ואף שאינה מחוברת לו. וללישנא בתרא מ"ס בהדי חיל מבישל לה דסבר דהוראת הכ' הזרוע בשילה מן האיל שיקח הזרוע אחר ששלה עם האיל ומ"ס בקדירה אחרת מבישל לה והוראת הכתיב שיקח הזרוע ותהי' שלימה אחר בשולה שלא יחסר מומה כ"א מה שהיא לקחה מן האיל. ודיוק הכ' הזרוע בשילה מן האיל דוקא יחודך אבל לא יתפנה לחתיפות (כגוף שדרשו שם במגילתן לעיל י"א) אותה לנתתי ולא נתתי לנתחים) וגרא שרש"י והוא גאדו מזה משום דמלשון הברייתא בשלה חין בשלה כו' משמע דרק מאותה תיבה דנקט קא דריש. ולפמ"ש חין זה הכרח כ"כ דלפעמים יולא מן הכלל הזה כמ"ש התוס' בוצחים וצ"ב שהזכרתי:

ובמקרה

ראיתי למחבר א' זמננו שג' מלינו שאמרו סוף פסוק וכינונו על האי פסוק הקודם כמ"ש (שבת כ"ג) היכן זמנו מלא חסור ובודאי חין לשון ולונו בא על אחרת ל"ת רק על מ"ע כמ"ש הרא"ש ריש בתובות אע"כ כונתה על הכתיב קודם ע"פ התורה אשר יורוך עכתי"ד. וכתבתי לו דיש לרחות זה

דמ"ש הר"ם דאין מברכין על ל"ת הוא ממש דל"ש לומר ע"ז וזונו דלשון ל"ו הוא לעשות לא שלא לעשות ועוד דאם נברך על ל"ת אין רגע שנפטר מלבדך על שנמנע מעשות העבירה. אבל במלות דרבנן ספיר מברכין על לאו דלא תסור דהרי הוא נאמר שלא נסור מכל הדברים שיצדו החכמים אלא נעשה כפי אשר יצו. א"כ ספיר יש לברך ע"ז לשמוע מאלו שלטו להדליק נר חטובה כמ"ש הרמב"ם פי"א מה' ברכות ה"ג. ובאמת גם עשה איכא בכל מילי דרבנן מדכ' ועשית ככל אשר יצוהו וכמ"ש הרמב"ם שם והגמ' נקטו הללו מזהוהא חמור מהעשה כמ"ש ביצמות (ו') והרמב"ם נקיט שם העשה מדע"ז שייך יותר לברך. — והוא השיב לי שלא הקשו התוס' על פרש"י ריש חולין אלא רק מפני ששני הפסוקים לריכס להדרשא לדעת רש"י ומה מזה להביא רק את השני וכן יקשה לפי פירושי בחולין ד' פ"ח (שכתבתי לעיל) והשכחתי לו שהלקתו את עלמו מביא לידי חוכא דממוקס שאין מאוחה טיבה שהזכירו בגמ' ראי' לדרשחם כלל יאמר דדרך הגמ' להביא לפעמים סוף הפסוק אף שכיונו לרישא דקרא ושם בריש חולין דעיקר דרשחם מאותו קרא שהביאו בגמ' ורק דגם רישא דקרא אלטרבינן להווא דרשא זבא לגלויי דפי' ולא תשלם שמה לא תשלם. הקשו התוס' לפרש"י דה"כ הו"ל להביא אותו קרא בגמ' אתמהא? ובזה נדחה גם מ"ש שכן יקשה גם לפי פירושי בדברי הגמ' בחולין שם :

(ב) דרך חגמי שלא להקפיד על כדר הבנין. כדאי' בסנהדרין ריש פ' ד' מיתות אמר רבא אר"ם אמר ר"ה כ"מ ששנו חכמים דרך בנין אין מוקדם ומאוחר. ופרש"י אין מוקדם ומאוחר לא דקדקו להקדים במשנתן את המוקדם ולאחר את המאוחר שיש מוקס שהשנו מאוחר במשנה לריך להקדימו במעשה כגון סדר ח' בגדים של כהונה גדולה כדמפ' לקמיה דמכנסים קודמין בלבישה ולא הקדימו לשנותן כסדר לבישתן ויש מוקס שהסדר שנו כמשפטו לכתח' אבל אי חיפוך לית לן בה כגון דברי סדר חלילה עכ"ל. — ולמדן אנו מד' הגמ' הנו' הדיכא דתני זה סדר דאנו רואים דקפיד אסדרא אז לא אמרינן אין מוקדם כ"א מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר עכ"פ לכתח'. וכן משמע נמי שם בגמרא הדיכא דתני מלות הדבר כן הוא והולך ומונה סדרו משמע נמי דמאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר. ולהכי גבי מאי דתני מלות חלילה בא הוא וכו' פרכי' לר"י מאי קמ"ל מחיתין היא ר"ל דגם מחיתין שמעי' דאסידרא קפיד התנא מו"ש מלות חלילה וכו' ותרגינן הא קמ"ל מלה הכי ואי חיפוך לית לן בה :

והר"ן בחי' שם כ' דהא דפרך בגמ' ותנא מ"ט אקדמי' לכתובת ר"ל דאף דאמרי' אין מוקדם ומאוחר זהו דוקא היכא דאם אפיך נמי ילא (אף דלכתח' כסדרן בעי') אבל לשנות התנא סדר שאם עשה כן לא ילא אין לו לתנא לעשות כן. ומהדר לי' משום דאקדמי' קרא ע"כ. — וכה"ג כ' התוס' בע"ז ג' דדרך הגמ' דלא קפיד למנות כסדר כמו בע"ז שם יבא בלדד השוחי וזופר הנעמתי וחליפו הסימני. דבקרא מזכר תחילה חליפו הסימני ואח"כ בלדד ואח"כ זופר וכן היה סדר דברתם אל חיוב. ובגמ' נקטו שלא כסדר. וכן נמלא גם בלשון הגמ' בכתובות (י"א) במתיתין הגיורת והשבויה והשפחה שנפרו ושהגניירו ושנתחררו דנקט שלא כסדר שהזכיר תחי' ע"כ. — אולם בכתובות שם לולי ד' התוס' היה נלע"ד דאפשר לומר דפתח במאי דסליק מניה והוא שפחה ואח"כ חוזר לענין הראשון שהתחיל והוא הגיורת. ואולי דבכה"ג אין שייך לומר דפתח במאי דסליק :

ובפי' ד' התוס' הנ"ל נ"ל דכן הוא גם מ"ש בגמ' שבת ל"ד בין השמשות כהרף עין זה נכנס זה יולא דנקט שלא כדרך היולאה. וכן בעירובין ס"א מטפס ועולה מטפס ויורד. דמתח' אדם יורד ואח"כ עולה. אלא דנקטו כן משום דלא חשו על הסדר. — אולם דבתוס' ריש פסחים ובב"ק ס' כתבו על זה דאורחיה דגמ' למינקט הכי סדר היולאה קודם הכניסה. ולכאז' לא אדע מאי אורחיה שייך

בהכי דאף דמזינו כן בכמה מקומו' מ"ז טעמא בעי דלמה אורחי' בהי. ואולי גם כונת התוס' דלורחא דגמ' שלא לחוש על סדר הליאה כמ"ש התוס' בע"ז ס; — וכ"כ חנן (מעילה י"ח) הבגד והשק והשק והעור וכו' וכו' התוס' (סוכה י"ז ע"ב) דמדנתן (כלים פכ"ו) זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו עומא וכו' משמע דלאו דוקא קתני מתני' דמלטרפין כסדר הזה :

ג) **אסמכתא בעלמא**. הרישב"א בחי' ר"ה ט"ז ע"א כ' שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובתו ומסרו לחכמים וזה דבר ברור ואמת. ולא כד' המפרשים האסמכתות שהיא בדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך. ח"ו ישקע הדבר ולא יאמר שזו דעת אפקורסת הוא אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו חכמים אם ירנו כמ"ש ועטית ע"פ הדבר אשר יגידו לך. ולפיכך תמלא החכמים ונתנין בכ"מ ראי' או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה כלומר שאינם מחדשים דבר מלבד וכל תורה שבע"פ רמזה בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום עכ"ל. ואמנם מה נעשה שמאותם המפרשים הוא גם הרמז"ס ז"ל שכ' בהקדמתו לסדר זרעים ואין לשיעורין עיקר. להוליא אותה מומנו בדרך סברה ואין להם רמז בכל התורה אבל גסמכה זאת המלוה לזה הפסוק לסימן כדי שיהא נודע ומזכר ואינו מענין הכתיב וזה ענין מ"ש קרא אסמכתא בעלמא בכ"מ שיזכרוהו עכ"ל. וכן נראה גם דעת מהר"י אבוהב ז"ל ממ"ש בהקדמת ס' מנו"ה, והקדמונים אע"פ שהי' להם בקבלה עניני המלות והדינים השתדלו להוליאם מכת הפסוקים וכו' או באמרם קרא אסמכתא בעלמא ואין רשות לשום אדם להרהר אחריהם דכ' לא תסור וגו' וכשדעת רבותינו הי' עומה לדבר בהם ולהוליאם מכת הפסוק היו דורשים הפסוק בענין נטתה מון מהפשט הנראה לנו לזכירה בעלמא כדי שיהי' שגור יותר צפי התלמידים מכת הרמזים או הסימנים או בגימטריא או בכל ענין שהיו יכולין לדורשו בשום מקום עכ"ל :

ולבאו' מלאתי סתירה בד' הרמז"ס. שהרי צפי' המשניות בנזיר פ"ט (ס"ד ע"ב) בבאור המשנה המולא מת בחתי' מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו (וגי' הרמז"ס תפוסתו. וכ"ה בהמשניות) כתב ובארו זה שמאסף עם המת העפר הלה שלו כולו שהוא מתחתיו ויחפור מן העפר התיחוח ומקרקע בתולה ג' אלבעות ואז יטור זה המקום וסמך לזה למה שאמר ונשאתני מומלרים וידוע שהם ישאוהו משם אבל הכונה טול עמי מעפר מזרים שאני שוכב בו וכו' עי"ש. הנה ממ"ש והכונה וכו' משמע דמפרש קרא הכי ואעפ"כ אמר שאינו אלא סמך. — אמנם דע דהתו"ט תמה שם על הרע"ב שכ' דכ' ונשאתני מומלרים שאין ל"ל מומלרים אלא ה"ק מעפר של מזרים טול עמי. והרי לא נמלא בכתוב שנקבר מתחילה במלרים. והרמז"ס כתב דאסמכתא הוא עכ"ד. ונראה מד' דלהרמז"ס ניחא לי' דאף שלא מלינו שנקבר יעקב אבינו במלרים עכ"ז נקטו ההוא קרא לאסמכתא בעלמא. אולם באמת המעיין צפי' הרמז"ס יראה שפי' שיעקב באמת אמר כן לבניו שיטלו מהמקום שהוא שוכב במלרים כדי תפיסה. וא"כ עדיין גם עליו קו' התו"ט במקומה עומדת. ובאמת לא חך עליהם קשיא זו כ"א גם על פרש"י (שם ס"ה) שכ' מומלרים מעפר מזרים טול עמי. והרע"ב כנר' מומנו לקח דבריו. והערוך גורם בהדיא כן בגמ' ונשאתני מומלרים מומלרים טול עמי. — וראיתי צמ' קול הרמז"ס שכ' דמפטי שפתחוהו לחננו לכך לזיה שיטלו תפוסתו ע"כ. והוא שלא דמה בכך שחננוהו הא אין לריך ליטול עפר תפוסה כ"א במקום שנתן לשם קבורה שיהי' קבור שם כמפורש במשנה ה' פט"ז דהלות עי"ש :

לבן נלע"ד ברור דכונת הרמז"ס דבאמת יעקב לזיה לבניו שיטלו כדי תפיסה מומקום ששכב במלרים שבעים יום (ובודאי הי' מונח על הקרקע כדרך כל המתים והחמוטים) לפי שהמלית הלחות והבשר המושפס

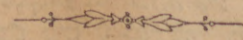

המעושש מעורב בזה העפר (לשון הרמז"ס) וא"כ מזה סמך לדין תפוסה דמיניה למדין דלחות בשר הזת יורד לחוך העפר . ולכן אמרו חז"ל דהמת קונה אותו העפר ולכן הנוטלו מקברו לריך ליקח עמו כדי תפוסה . אבל כשלא ניתן שם לשם קבורה אין חיוב ליקח כיון דלא קנה המקום שיקנה את תפוסתו . ורק יעקב אבינו הקפיד על זה שלא ישתייר שום דבר ממוטו בחו"ל אף לחות הבשר . ומה מאד מדויק בזה לשון הגמ' היכי דמי תפוסה אר"י אמר קרא וגשאתני ממלרים . דמלשון זה מבואר דלא ליקף מקרא דלריך תפוסה . אלא היכי דמי תפוסה ר"ל מה הוא כונת תפוסה . זה למד מיעקב כנ"ל . — ואם כן אחיין שפיר דברי הרמז"ס ש"כ דאינו אלא סמך :

ולכאוי מוכח גם דעת רש"י כהרמז"ס . ממו"ש בבילה ט"ו ע"ב מ"ט למה תקנו עירוב . קראי ודאי לאו בעירוב משתעי ולאו עירוב משתמע מניה ואסמכתא בעלמא היא וכו' עכ"ל . נראה מזה שגם דעתו דהקרא לא כיון אל האסמכתא כלל . ורק החכמים אסמכו להאי קרא :

ואמנם נראה שאין כן דעת התוס' ממו"ש בחגיגה י"ח ד"ה חוש"מ דמ"ש בגמ' (מו"ק י"ח) לא מציעא חוש"מ דאורייתא כעין דאורייתא קאמר . לפי שיש לו סמך מקרא דאורייתא אבל ימי אבל ליכא אסמכתא אלא מד' קבלה וכו' ע"ש . משמע מזה דדעתם כד' הריעב"א דאל"כ מאי חילוק יש בין אסמכתא מקרא דאורייתא או מקרא דר' קבל' . כיון דהקרא אינו אלא לסימון בעלמא שהניחו אותו החכמי' כדי שישקע בזכרונו: **ועי'** בפמ"ג בפתיחה הכוללת לאו"ח אות כ' שחקר בזה חי כל דבר שיש לו אסמכתא בקרא יש לו דין דאורייתא . והביא כמה מקומות בגמ' מורין לזה ולהיפך . ועי"ש שחקר נמי אי גזרינן גביה גזירה לגזירה . — וראיתי להב"ח שכתב באו"ח סי' תל"ה דלהרמז"ס ושאר גאוני' דס"ל דאוכל נפש ממש שרי לגמרי ד"ת ואפי' אפשר מעו"ט א"כ מאי קאמר תלמודא בריש בילה גזירה שמא יתלוש ויסחוט הא היא גופה גזירה וכו' ול"ל מאחר דאסמכתא אקרא הוי כמו איסור דאורייתא ממש וכו' ע"ש . מבואר דס"ל דאסמכתא יש לו דין דאורייתא ממש . ואמנם במח"כ אשתמיטתיה דלהרמז"ס א"ל לומר כן . דהוא ע"כ לא ס"ל הכי ממו"ש בהקדמתו הג"ל :

ובחי' המאירי שבת ק"י כ' דסירוס אינו אלא מד' סופרים ואע"פ שדרשוהו מן המקרא ובארלכס לא תעשו אסמכתא בעלמא הוא ע"כ . מבואר דעתו דאסמכתות אינם אלא מדרבנן . וכן מד' הב"י באו"ח סי' כ"ה ש"כ דהכא דאין לנו דמלות לילית קודמת אלא מאסמכתא בעלמא מוטב שתדחה אסמכתא זו משעבור על המלצה עי"ש . משמע דס"ל דאסמכתא ל"ה כדאורייתא :

דרך המקשה.

א) **מעשה** לסתור . מלינו דהקשו כן על שני פנים או כשמביא התנא אחר דבריו מעשה הנעשה היפך דבריו כמו בסוכה כ"ה דקתני אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ואחר זה הביא מעשה בר"י בן זבאי ור"ג שלא רצו לאכול עראי חוץ לסוכה . וכן שם כ"ח קתני דרק קטן שאי"ל לאמו חייב בסוכה שמעי' דלריך לאמו פטור והביא מעשה וילדה כלתו של ב"ש וכו' וסיכך ע"ג המטה בשביל הקטן . ופריק חסורי מחסרה וה"ק ואם רצה להחמיר על עלמו רשאי ומעשה וכו' . ומלינו נמי דפריך מעשה לסתור כשהתנא מביא אחר דבריו מעשה שאינו דומה לדבריו ואין הדיון כן שם . אף דלא הוי סתירה לדבריו מ"מ סיך . להקשות עליו דמאי ראיא מביא מההיא ומאי שייכות המעשה הזאת לכאן . כמו בב"מ ק"ב דקתני נתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחדשים נתעברה למשכיר מעשה בלפורי בא' שקכר

דרכה דרך המקשה של תורה

מרחק מחבירו ב"ב זהב לשנה מדינה זהב אחדש וזה מעשה לפני רש"ג ולפני ר"י ואמרו יחלקו. ופרך בגמ' מעשה לסתור. ועי' בר"ן שפי' שם כן. אמנם רש"י ב' מעשה לסתור רש"א תנא או כולי' דסובר או כולי' דמשכיר ומייתי מעשה דיחלקו עכ"ל. ובגמ' ג"ל דהוא ג"כ כמות ד' הר"ן אולם דהוא מפרש מעשה לסתור דהקושיא הוא דבאמת בעלם הדין סותרים זל"ו ואי דאינם שוין בהמאורע א"כ שוב יקשה מאי מעשה דקאמר דמשמע דמביא סיעתא לדבריו ובאמת אינו אלא סתירה. ועי' ביבין שמועה כלל כ"ט שהשיא לזה גם דעת רש"י בע"ז ס"ה ע"ב. ועי' בחי' הרישב"א שם שכ"י שפי' דלסתור לאו דוקא אלא כלו' גרוגרות מאן דכר שמיא ויש גורסין במשנתנו ואם נפל ע"ג גרוגרות אסורות ואין לורך לב"ז דהא פשיטא דסתם גרוגרות בולעות הם כענבים מבוקשות עכ"ל ור"ל דהמקסן לא ידע דגבי גרוגרות הוא נו"ט לפגם:

ועי' בהליכות אלי' סי' התקכ"ט שהביא ד' רש"י בילה כ"ד על מ"ש שם מעשה לסתור שכ' בתמיה ובי דרך המדברים לומר דבר ומביאין מעשה אחריו להכחיש דבור הראשון עכ"ל ודייק דמאי חדש לן רש"י בזה ועי"ש מה שגדחק לפי'. ולענ"ד נראה בפשיטות עפי' דרלה בזה שלא יקשה מאי פריך מעשה לסתור וכי לא ידע לחלק דשם לא היה כ"א ספק מוכן. ולכן כ' רש"י דאעפ"כ שפיר פריך מעשה לסתור דאין דרך המדברים להביא מעשה אחר דבריו שאינו דמיון לו ואדרב' מנחיש לדבריו. והוא כד' הר"ן בב"מ שם: **והנה** הר"ש שפי' כלים פ"ה מ"ד כתב דאי גרסי' ברישא דמתני' שם עהור קשה דהביא אח"כ מעשה שטימאן ר"ג והוא מעשה לסתור וי"ל דהכי מייתי וטימאן ר"ג מכלל דרבנן פליגי עליה מדלא קתני ובה מעשה לפני ר"ג וטימאן ע"כ. והוא דבר חדש דבכה"ג ל"ש למיפרך מעשה לסתור. אמנם דפליאה היא בעיני מסוגיא דסוכה כ"ו ע"ב דאם כדבריו מאי פריך שם מעשה לסתור והא בההיא מעשה קאמר וכשנתנו לר' לודק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה א"כ שפיר מביא ההיא מעשה סיעתא לדבריו אף שר"ג ור"י בן זכאי לא ס"ל כן. א"ו משמע דאף בכה"ג סיך למיפרך מעשה לסתור. ואולי שאני התם דהוי ר"ג יחיד לגבי רבנן שפיר מייתי מעשה דרבנן חלוקין עליו והלכה כותיהו. משא"כ בסוכה שם דאדרבה ר' לודק יחיד לגבי החולקים עליו וה"כ הוי מעשה לסתור. אלא דגם זה קתת קשה דילמא מתני' סתים כיחודה ומביא מעשה דר' לודק הוא דס"ל כן ול"ע:

והר"ם' ברכות ט"ז כתבו בד"ה מעשה ר"ג שנסא אשה וקרא בלילה הראשונה, לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אם גדול הוא ובוטח בעלמו שיוכל להתכוין והוא ראוי לישול את השם הרשות בידו עכ"ל. ובגופי הלכות סי' שס"ו הרבה להקשות עליו וכללא כ"ל מד' התום' דכי היכי דלא להוי מעשה לסתור מפ' מעשה אדברתי ע"ש. וכ"ז גרס לו במה שפי' סוגת ד' התום' דר"ל דמאי דתנן פטור מק"ש ר"ל שמדינא אסור לו לקרות ולכן שאלו תלמידיו למדתנו רבינו וכו' והוא השיב שאינו כשאר כל אדם שבשביל שהוא יכול לכונן מחויב בק"ש. לכן הקשה מה שהקשה ע"ז. אבל באמת לענ"ד ברור דאין זה סוגת התום' אלא דר"ל דמה שהשיב להם ר"ג אינו שומע לכם וכו' ר"ל דהוא מחמיר על עלמנו לקבל עליו עול מ"ש. וה"כ אין בזה שום סתירה להא דתנן במתני' לקמן חתן אם רלה לקרות רשאי ורשב"ג או' לא כל הרוגה לישול את השם ישול. דשם פליגי במאי דאמר' במתני' דלעיל דחתן פטור מק"ש אבל אם רלה להחמיר רשאי. דת"ק סבר דכל מי שרוגה להחמיר על עלמנו רשאי ורשב"ג סבר דדוקא מי שיכול לכונן רשאי לא זולת. ומ"ש התום' אם גדול הוא ובוטח בעלמו וכו' נראה שכתב כן משום דס"ל דמסתמא רשב"ג בשיטת ר"ג אביו קאמר ואיהו ס"ל דלא כל הרוגה לישול וכו'. אבל באמת מד' ר"ג שהשיב אינו שומע וכו' אין הכרע איך ס"ל. דהא במה שאמר אינו שומע וכו' י"ל דמחמיר על עלמנו. אבל אי גם כל אדם יכול להחמיר על עלמנו זה לא נשמע מדבריו. ואין לדייק ממה שלא אמר אינו כשאר אדם משמע דגם

כל אדם יכול להחזיר . ו"א דשפיר י"ל דס"ל דשאר אדם אינו רשאי להחזיר והא דלא השיב להם כן הוא משום דשאלתם היה לא למודתו דבטו שחתן פטור מק"ש ורלו לומר דכיון שפטור אינו רשאי להחזיר. ואם ה' משיב אינו כשאר אדם חבתי היו סוברים דשאר כל אדם פטור ואינו רשאי הא מי שיכול לכונן כר"ג חייב . ובאמת דגם הוא אינו חייב בו כיון דעוסק במלוה רק אם רלה להחזיר רשאי כמו שכתב הרמב"ם ספי' ובהלכותיו . — ולפ"ו סרו מהר כל הקושיית שהקשה בגופי הלכות ע"ש כי לא רליתי להאריך . וליתא להאי כללא דכ"ל לן בשם התוס' :

פעמים (3) כשמקשה מבריייתא מפרש לה תחי' ואח"כ מסיים קושייתו ממנה . אף דבלא פירושו היה מקשה שפיר . והוא משני פנים . או דלכן מפרש לה תחי' כי היכי דלא נימא מדקשי' בה ש"מ משבשתא היא . כדאמר' דברכות י"ד והיכי עבד הכי והתניא החופר כוך למת וכו' ואמר' אח"כ הא גופא קשיא רישא אמר פטור וסיפא חייב . וכרחא דהגמ' הוא דמהדר ליה להמקשן דמאי תקשה מינה לרב והא היא גופה קשיא וא"כ משבשתא היא ואין לפרוך מינה לרב . ופריק המקשן הא לא קשיא וכו' מ"מ קשיא לרב וכו' ע"ש . וכ"כ רש"י בפסחים ל"ו ברישא מהדר הגמרא לפירושה דברייחא דלא תהוי משבשתא וכו' ע"ש . וכ"כ בס' הכריות שער ג' ס' ק"ד ומוציא לדוגמא הא דיבמות י"א ע"ב ת"ס המחזיר גרושתו וכו' היא ולרתה ס"ד וכו' ע"ש . וכן כ' בה"ע שער ב' רפ"ב . אמנם מה שדבי' שם לדוגמא הא דברכות הג"ל וכו' הנה אע"פ שהיה יכול להקשות לרב בלא"ה אפי"ה תיקן לה ברישא והדר אמר קשיא לרב ע"כ . לענ"ד ליתא דמלישנא הא גופה קשיא משמע דלהמקשן קא פריך ליה אדקשה לך מהא לרב תקשי לך ברייחא גופה דקשה רישא אסיפא וא"כ האי ברייחא משבשתא היא . והמקשן קאמר הא ל"ק זאת לא קשה וא"כ מ"מ לרב קשיא . וג"ל דמכאן לקח לו רש"י מ"ש בפסחים שם דלהכי מתרץ לה תחילה כי היכי דלא נימא משבשתא היא ולא מלי פריך מינה . — ובשאריות יוכח הביא ד' הרשב"א ריש גיטין ד' גבי הא דפריך מודתן המוציא גט ממדב"י וא"י לומר בפ"ג וכו' מאי ח"י לומר וכו' שהקשה הרשב"א דבל"ז מנופא דמתני' היה יכול להקשות ותי' משום דלא לדמי רבה דמדקשה בה ש"מ משבשתא היא לכן הולך לפרקה תחי' ע"כ . וכ"כ הרשב"א גם בחולין ה' גבי מ"ש שם תיובתא דרב עין דאורחא דתלמודא כשמציא מתני' או ברייחא דמהדר לפירושה והדר פריך מינה אע"ג דמיעקרא מלי כמי פריך עכ"ל (ובחי' הרשב"א שלפנינו נדפס בטעות) הרי דאף במתני' אי לאו דמפרש לה הו"מ למימר דמשבשתא היא . והוא חידוש בעיני . ובוה מיושב גמי בב"מ ק' ע"ב דקאמרו בגמ' דתנן וכו' ואמר ר"י ב"ר"ח וכו' ע"ש וכו' תוס' שם בלא ר"י יש להוכיח וכו' ע"ש :

אמנם דמלינו עוד דגם כשמציא ראייה בגמ' מקרא מציא פירושו והוא בהוריות ה' מאי חדשה אמר ר"י שמדשו בה דברים וכו' ע"ש אף דבל"ז מציא סיפתא שפיר . ושם ל"ש לומר דלכן פי' תחי' כי היכי דלא נימא משבשתא הוא . וע"כ ל"ל שם כמ"ס התוס' במו"ק ח' ד"ה ולערב וכו' בלא ר"ח הק' היעב אלא דרך הגילות הש"ס אגב גררא להביא פי' הברייחא עכ"ל . וכ"כ גם הרשב"א חולין ל"ח אהיה דאמ' שם ואמר שמואל כותלי בית השמיטה שנינו הביאו גם המהרי"ק בכלליו שבסוף ס' הל"ע . — ודאיטי סב' עו"ש המהרי"ק ז"ל שהתוס' פ"ק דכתובות כ' שלריך לתת טעם ולומר שאילו לא ה' המאמר הוא ל"ה מקשה . ולכן הוקשה לו שהוא סתירה מוד' התוס' בהוריות הג"ל וגדחק בזה . ואני לא אדע אי' מלא זאת בתוס' פ"ק דכתובות . ואם כונתו לתוס' התוס' כתובות ד' ע"ב ד"ה ומי שאני בין אבילות דיד' תיזנה דבלאו מילתא דר"י הו"מ למיפרך וכו' ע"ש . במח"כ אין זה דמיון להכא כלל דשם שפיר הקשו התוס' דלמה מקשה מבריייתא אדר"י הא גם בלא דר"י יקשה כן מבריייתא אלאך . ופלא על הרב המני"ח

דרבה דרך המקשה של תורה

שהביא דבריו אלו בס' תחלות חכמה שער ג' פ"ב ולא הרגיש בזה; — ולכן ע"כ ל"ל שגם דעת רש"י כן הוא ולפעמים מביא הגמ' פי' אגב גררא. ומ"ש שם בפסחים דפי' הברייתא דלא נימא משבשחא היא. נראה דהוא משום דל"ש לומר דמביא אגב גררא אלא היכא שאינו מאריך בזה כגון הדין הדורות ודמו"ק בס'. אבל כשמאריך בה כגון הדין דפסחים ע"כ לאו משום גררא מיימי לה:

וראייתי עוד בהל"ע שכ' ומועטס זה ניחא לי בקלת מקומות דמיימי ברייתא ומאי דאשמוע עליה מאחורא. ואע"פ של"ה לריך וכו' כגון בפ"ק דכתובות דפריך ומי איבא הוראה לאיסור ומשני אין והטניא וכו' הורה ר' כר"י אמר ר"ה אין הלכה כר"י. ומן הברייתא בלבד בלא מילתא דר"ה הוה מוכח דאיבא הוראה לאיסור אלא משום דלא לימא משבשחא היא חיימי הא דר"ה דהואיל ור"ה חיימי עליה ודאי מתקנתא היא כך חו' החכם מורי עכ"ל ופליאה היא בעיני דמאי ראייה מיימי בש מדר"ה דהא אכתיי חף חי לאו משבשחא היא. הא עכ"ז יתכן להיות דמה שנאמר בה הורה ר' יעקב הוא שיבש ול"ל אמר ר' יעקב ה' כרבי. וכן נאמרה גם לפני ר"ה. אלא שנשבעה אח"כ. — ומלבד זה תמוה דהוא עלמא כ' בפ"א בשם מורי פי' ע"ז והולכרו להביא הא דר"ה ע"ש. וכשאני לעלמי הוה ל"ל דלכן הביאו שם הא דר"ה כי היכי דלא נימא דהגמ' קאי באמת כר' יעקב דפסק כר'. לכן הביאו תיבא הא דר"ה למימר דקיי"ל כותי':

(ג) **מאי** ואומר. בהרבה מקומות בגמ' כשמביא ראייה מקרא אחד ואח"כ מביא גם מקרא אחריתא פריך הגמ' מאי ואומר. למה לו להביא עוד קרא אחריתא ובי אין די לנו בהראשון. ולפעמים נמלא דלא פריך עלי' כן. כמו בב"ב קע"ג אלא אמר ר"י מהכא לקח בגדו כי ערב זר וגו' (פרש"י דהיינו באמירה בעלמא דהא לא כתיב הכא קבלנות) ואומר בני אש ערב לרעך וגו'. וכן במגחות ל"ו ידך זו שמאל או היטו אלא ימין ת"ל אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר ידה ליתך תשלחנה וימינה וגו'. ובברכות ד' ואומר חכם בני ושמוח לבי וגו'. ובכל הני לא פריך מאי ואומר. ולריך טעם:

דרך המתריץ.

(א) **חסורי מחסרא**. כתב בשארית יוסף בשם ה"ר מתת' הלרפתי דנשאומר הגמ' כן אין שום חסרון בפועל כי אין נאמר שהתנא חיסר אבל ראוי שנאמר שרבי סדר המשנה בדרך קלרה ובאוקון תיבות שבמשנה די להבין כונת התנא ולעולם איתו חסרון שאומר חסורי מחסרה בכח לבין המשנה עומד כי רוח אלקים עמה לא חסרה דבר והחסרון הוא בחיקיו ודעתו. ומורנו הרב ר' יוסף פאסי בקס להעמיד שיטה זו ובמקומות נכנס וילא בשלום ופעמים אמר כי הטורח בכיולא עמל הוא בעיניו. ובדאי יראה שלפי דעת התוס' החסרון בפועל שכ' בפ' הזורק ק"ב אין זה חסרון ממש שהמשנה כמות שהיא שגוי' יש לפ' כן אלא כדי לפרשה קאמר ובלשון חסורי מחסרה ולשי' הר"ר מתת' מה זה שאמר אין זה חסרון ממש והלא גם בשום מקום אינו חסרון ממש ע"כ. — ובאמת שדברים האלה שחידש הר"מ לרפתי כבר הקדימו הרשב"ם בב"ב ל"ג ע"ב ד"ה חסורי מחסרה, אין זה תי' דחוק דעוב לנו לחסרה מעט כדרך משנה שמדברת בקולר וכו' עכ"ל הרי ביאר דאיבת החסרון הוא מפני שדרך המשנה לדבר בקולר. — ומה שהק' ע"ז בשא"י מד' התוס' בהזורק. הנה כבר הרגיש בעלמו בתירוולו "כי גם החסרון העומד בכח יקרא חסרון בבחינה שיש לפ' המשנה כמו שהיא שגויה" והרובי ביאורו השל"ה בכלליו ע"ש. — גם מה מזה שהביא רא"י לסתור ממ"ש התוס' בב"מ קי"ג תימה דקאמר חסורי מחסרה כדי לדחות. ואם החסרון בכח עומד למה לא

לא יאמר אפי' כדי לדחות . י"ל דאף שהחסרון בכח עומד עכ"ז יותר טוב לפרש כפשוטו בלי שום דחק ולחן מוכסגדחוק להעמיד מלות החסרים במשנה אף שנעמידם בכונת דברי המשנה לכן שפיר כ' שהוא תימה שיאמר חסורי מחסרה כדי לדחות דמה חסר לו שיפרש בלי חסור ויהי' ראוי לדבריו . ולמה נדחוק לפ' דלא כההבנה הפשוטה אם אין מי שיכריח לנו . — וכ"כ מה שהביא ראוי מד' התוס' בצרכות ט"ו ע"ב שכ' דאין זה צדוק מוקם שיאמר חסורי מחסרה להעמידה אליבא דהר תנא . י"ל דגם שם כונתם דאין לדחות ההבנה הפשוטה ולדחוק בחסורי מחסרה כדי לאוקמה אחד תנא אף שנעמידו בכונת ד' המשנה . — וכן מה שה"ר מד' התוס' צנור י' שם כמה משניות משובשות דמשגיגין לה בחסורי מחסרה , י"ל דכונתם משניות הנראין בפסוקן כמשבשות אבל באמת אינם משבשות כשנעמידם בחסורי מחסרה :

ומ"ש רש"י בסנהדרין י' ע"ב ד"ה והא עיבור קתי . דרך תנא עושה צנירסא לחסר תיבה ע"י שכתה אבל אין נחליף להתנא בין גירסת קידוש לגירסת עיבור עכ"ל הביאו גם בהליכות עולם שער ב' פ"ב כבר תי' בשל"ה שם דכונתו בזה שדרבן כל בני אדם לטעות ולשכוח צעל פה צנירסא זה דרכו של תנא לכלול בתוך מליצת לבטו אבל להחליף דבר והפוכו לא — ודאזה מלאתי כתוב בכללי הרדב"ז (בס' מהררי נמרים) ז"ל חסורי מחסרה והי קתי הוא א' מן התירוץ' שהמשנה והצרי"תא מתורגמת בו וזה התי' מנהג לבא בשם במשנה או בצרי"תא איזה קושי מלך איזה ריוק או לשון שא"ל שיתורן בלי זה תוספת שהיא חסורה וזה החסרון לסיבת התנא (ר"ל באמר המשנה) כי הוא חסרון מפורסם כלו' א"ל לעבור עליו ואף כי המשנה שלמה היא ובשלימות נשנית ככל הדרך וזה התוספות שמוסיף הנמ' חסורי מחסרה אינו מעלם ומעיקר המשנה זולתי כמ"ש למה שקדם צרישא ודומה לזה מליני אלויות או היבות חסרות לפעמים ולא שהם חסרות מעלם החסרה ח"ו כי כבר נא' תורת ה' תמימה וגו' א"כ זה שגראת חסרון אינו מעלמות החסרה ח"ו כ"ל לנורך הפי' כמו כי ששת ימים עשה ה' ה"ז כמו בששת הרי כלן חסר אות לנורך הפי' כמו ויקח קרח ולא הזכיר מה לקח עכ"ל הרי מבוחר להדיא שדעתו מסכמת צפי' חסורי מחסרה כדעת הר"מ לפתי שהוא ג"כ דעת הרשב"ם כמ"ש — ואח"כ צעמוד ב' כ' חסורי מחסרה וה"ק דוקא להוסיף אבל להחליף לא והטעם לפי שאדם עושה צנירסא בחסור דבר ע"י שכתה אבל לא להחליף עכ"ל ולכאוי' נראה כסותר עלמנו מדבריו הראשונים וע"כ ז"ל דכונתו כמ"ש השל"ה לפ' כונת ד' רש"י הג"ל שהוא ג"כ מקור דברי הרדב"ז הג"ל . — ואמנם מה שרלה השל"ה שם לפ' קן גם דעת ההליכות עולם וכי גם דעתו מסכמת שחסורי מחסרה אין החסרון בגוף המשנה . זה לא יתכן שלא קן משמע מדבריו בשער ג' פ"ב שכ' דמ"ש נעשה הוא כמו חסורי מחסרה ולא חסורי מחסרה ממש שמגיה המשנה אלא רולה לומר דתנא הכי קאמר ע"כ נראה שהוא מפרש חסורי מחסרה שמגיה המשנה :

ואולם לכאורה יקשה ממ"ש בגמ' סנהדרין י"ב ע"ב ר"י אומר מערבין וקאמרו בגמ' חסורי מחסרה וה"ק ר"י אומר אינה מעוברת . ואיך יתכן לומר שמפני שהתנא רלה לדבר בדרך קלרה השמיט והיפך הכונה מלאו לכן אמנם י"ל דגם שם אין החסרון בלשון התנא דד' ר"י הם בלשון תימה מערבין ? בתמיה . מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר מפני הגומאה וביקש רחמים על עלמנו . ורק ליתר ביאור אמרו בגמ' חסורי מחסרה וה"ק ר"י או' אינה מעוברת ואר"י מעשה בחזקי' וכו' . — ואמנם לא קן משמעות ד' רש"י שם שכ' בד"ה לכתחי' א"כ . ואידי דקאמר ר"י אינה מעוברת אמר איבו מעוברת וה"ה לכתחי' עכ"ל נר' שדעתו ד' ר"י נשנית בל' זה אינה מעוברת וחסר במשנה . דאל"כ ל"ש לומ' איירי : **ובציאתי** עוד שני טעמים אחרים לחסורי מחסרה שלא העירו עליו בעלי הכללים . והוא : (א) מ"ש בגמ' נדרים כ"ג ע"ב על מהני' דקתי ראב"י אומר אף הרולה להדיר את חבירו שיאכל אללו יאמר לו כל נדר שאני עתיד לידור הוא בעל ובלבד שיהא זכור בשעת הגדר . דחסורי מחסרה וה"ק הרולה שיאכל

דרכה דרך המתירין של תורה

שיאכל אללו חבירו ומסרב בו ומדירו נדרי וזרזין הוא והרולה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל ובלעד שלא יהא זכור בשעת הגדר ע"ש. ואמרו שם ר"ה בר חיננא סבר למידרשיה בפרקא ח"ל רבא תנא קא מסתים לה סתומי כדי שלא ינהנו קלות ראש בנדריה ואת דרשה לה בפירקא ופי' הרא"ש שם סבר למידרשיה בפרקא הא דאביי אבל חין לפרש דהך דרבא בעי למידרש (כפרש"י) דלחא ל"ש למימר תנא קא מסתים סתומי דרבא ח"ל להניא המשנה ועוד וכו' ע"ש. הרי מוצאנו לפי פ' הרא"ש דלבן שנה התנא המשנה בחסרון כדי להעלים מן ההמון. זוהי חדה:

והשני מ"ש בר"פ הגזול ומאביל על מתני' ואם היה דבר שיש בו אחריות חייבים לשלם ואמר רבא ה"ק אם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם ופריך והא מתני' ליה רבי לר"ש בר' לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפי' פרה ומורש וכו' אלא אמר רבא כי שכיבנא ר' אושעיא נפיק לותי דתרינגא מתני' כותי' ופרש"י דמתרינגא מתני' כותי' באחריות ממש ובשחין גזילה קיימת וחבורי מחסרה וכו' דכיון דאשכחן הכי מתרינגא לה מתני' כברייתא ולא חיישי' למאי דמתני' רבי לר"ש בר' וכו' עכ"ל. הנה זה החסורי מחסרה לא יתכן לומר שהתנא כיוון לכללו בלשונו הקלר שהרי רבי מפרשו בדרך אחר אלא שלפי דעתנו אנו לריצים לפרש המשנה בחסורי מחסרה. אבל לפי דעת התנא אינה חסירה כלום. ובזה י"ל כמה מקומות שאין החסרון עומד בהלשון שזכו לפי שהתנא סבר כתנא אחר שלפי דעתו אין שום חסרון במשנה אלא שלפי דעתנו חסר — וראה זה פלא שבס"ס שהתנא לא כיוון לכלול החסור לפי דעת הש"ס. הנה רוח חלקים תפעם בתוך דבריו דברי חלקים חיים שדבריו משתמעין לתרי אנפין דמ"ש ואם היה דבר שיש בו אחריות יש לפרשו שאם היה צירופת אביהם דבר שיש בו אחריות כגון קרקע חייבים לשלם. ולא קאי ארישא. וגראה שמשום זה לא אמרו שם בגמ' חסורי מחסרה אלא הכי קאמר ור"ל שאין זה חסרון כ"כ אלא שכן כונתו כאשר כ"ל לן כן בשא"י שם שזהו החילוק בין חסורי מחסרה להכי קאמר. וכ"כגס הרדב"ז בכלליו בסופו ז"ל כשאמרו מתרלים במשנה בה"ק הוא ת' יפה שאין בו חסרון כלום במשנה ופי' כך דברי התנא בזה האופן מתפרשים בלי חסרון ולזה נכסיון אבל תי' חסורי מחסרה וה"ק הוא תי' דחוק עכ"ל:

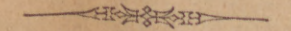
ואמנם שמואלתי לכא' סתירה לזה בב"מ קי"ד ע"ב אמר רב ששה ה"ק המלוה את חבירו את חבירו אינו רשאי למשכנו ואם מישכנו חייב להחזיר לו ועובר בכל השמות הללו אפי'א ורבא אמר ה"ק וכו' פירש"י ורבא אמר ה"ק וכו' לא טעו תנא במאי דאמרי' חייב להחזיר לאוסופי ולמימר אינו חייב להחזיר א"ו אינו חייב להחזיר נמי אפני' וה"ק וכו' ושכח וחסר ודילג מחייב להחזיר לאינו חייב להחזיר עכ"ל הרי דאף דקאמר ה"ק מ"מ ר"ל שחסר ממש בצרייתא. ולרב ששה לריך למחוק מהצרייתא תיבת "אינו". — והן אמות שלא אדע מה הכריח לרש"י לומר לרבא דהתנא שכח וחסר ודילג. דהרי הצרייתא מתפרשת יפה גם בל"ז דיש לבין כ"ז בלשון הצרייתא המלוה את חבירו אינו רשאי למשכנו ועומד והחזר קאי. ואינו חייב להחזיר לו שאם הוא אללו משעת הלוואתו אינו חייב להחזיר לו ועובר בכל השמות הללו ארישא. — ועי' בש"מ שם שכ' בשם הראב"ד פי' אחר בד' הגמ' הנ"ל ולדבריו גם לרב ששה ח"ל לשבש לשון הצרייתא עי"ש — מ"מ מד' רש"י נראה דאף דמתרין בלשון ה"ק ר"ל שמשבש ומחסר בלשון התנא:

ולכאן יש להקשות על דבריהם מ"ש בפסחים ל"ו ה"ק לילה אחד וה"ה לפסח דורות וחימולו כל היום ופסח דורות ונהג כל שבעה. ושם ע"כ לריך להוסיף לפ"ז בד' המשנה, וחימולו כל היום וכן פי' הר"ע מצרעטורא במשנה שם ח"ל, מתניתין חסורי מחסרה והכי קתני וגאלל בחפזון בלילה א' וחימולו כל היום ופסח דורות חימולו ונהג כל שבעה" הרי דאף במקום שריך לחסר המשנה אומרים הכי קאמר. ואמנם המעיין היטב בפרש"י והרמב"ם שם יראה שלדקו דבריהם. והוא שהרמב"ם בפירושו למשניות כ' ואמרו בבאן לילה א' ר"ל כי כל אותו יום ג"כ היתה חסורה בחפזון עכ"ל וכונתו לדעתו הוא

שמפרש לפי מסקנת הגמ' דמאי דתני לילה אחת אינו בא לשלול אבילת פסח דורות דהרי גם הוא נאכל כל הלילה . אלא דבמ"ש לילה אחת ממילא אינו מבינים כי כל חיותו יום אסור באבילת חמץ דאל"כ לא היה לר"ך להשמיענו „בלילה אחת" וכי יעלה על הדעת שיאכל הפסח ציוס עם חמץ . וא"כ לזה שפיר קאימר במשנה אה"ו ופסח דורות נוהג כל שבעה איסור חימומו . ולפ"ו אין חסרון במשנה כ"א הכל נכלל בק אור לשונו . וזהו ג"כ דעת רש"י כדמוכח ממ"ש אלא הכי משמע ונאכל בחפזון בלילה אחת וכו' עי"ש ולא קאמר דחסורי מחסרה אלא „הכי משמע" שמפרש כן בלשון המשנה . ומ"ש וה"ה דפסחי דורות נמי לילה אחת אין רעונו לפרש כן במשנה אלא קושטא דמילתא קאמר דהכי קי"ל . (ובזה הרוחנו לתרץ קושיית התוס' עם ד"ה נאכל בחפזון לילה אחת (הכחוש מעבר לדף) שהקשו אמאי תנייה כלל במתני' כיון דשויס בזה פסח דורות ופסח מזריס . ותיורולס עם דתניא אנב דבעי למתני וחימומו כל היוס הוא דחוק מאד דכיון דהא דחימומו כל היוס לא תני במתני' בהדיא איך שייך לומר דאנב' תני הא) והשתא לפ"ו שפיר קאמרו בגמ' עם הכי קאמר ולא תי' בחסורי מחסרה . ולהרע"ב אולי גירסא אחרת נודמנה לו בגמ' . ומלאתי עוד לו שכן הוא מפרש גם במנחות פ"ו מ"ד דמתני' חסורי מחסרה עי"ש ובגמ' (ע"ט ב') לא אמרו אלא „ה"כ קא אמר בזה דברים אמורים שה' זבח זכות וכו'" . וגדולה מזה מלאחי לו שהוא מפרש בחסורי מחסרה אף שבגמ' לא עמדו להקשות על המתני' כלל כ"א פירשו דבהכי איירי מתני' והוא בר"ה ריש פרק ד' עי"ש ברע"ב משנה ב' :

אך אי קשיא לדברי הרדב"ז והשא"י הא קשיא לי מדתני (ב"ק ל"ב) שנים שהיו מהלכין בר"ה א' רך וא' מהלך או שהיו שניהם רלין הויקו זא"ו שניהם פטורין . ופריך בגמ' השתא א' רך וא' מהלך פטורין שניהם רלין מבשיא אלא הכי קאמר א' רך וא' מהלך פטור בר"ה בע"ש בין השמשות אבל בחול א' רך וא' מהלך חייב שניהם רלין אפי' בחול פטורין . ושם ודאי א"ה לפרש המשנה בלתי חסרון דהא ע"ש וחול מאן דכר שמי' וע"כ כונת הגמ' דחסורי מחסרה הא במשנה . וכן כתב הרמב"ם צפי' ומשנה זו חסירה וראוי לומר כן וכו' עי"ש וכן פי' גם הרע"ב עם :

והנה כנראה כבר התעורר לטעם השני הלו הגר"א מוויילנא ז"ל לפי הנמלא כתוב בהקדמת ס' פאה השולחן בשבחי הגר"א שה' יודע כל חסורי מחסרה שבתלמוד משיעויתו דלא חסרה כלל בסדר שסידר רבינו הקדוש המתני' ולאו אורחא שחיסר דבר רק דרבי ס"ל כחד תנא דאליבי' סתמה ולא חסר כלל אליבי' וגמ' ס"ל כאידך תנא ואלבי' קאמרה הגמ' חסורי מחסרה וה"ק ע"כ . ואמנם מ"ש שה' יודע לפ' קן כל החסורי מחסרה . זה לא יתכן שלא כל החסורי מחסרה יש לפרשם באופן זה :

דרך האגדה .

א) הבמינו זיל מהפכים בזכות הצדיקים בכל האופנים שיוכלו , כמו כל האומר דוד מעא שלמה מעא בני עלי מעאו בני שמואל מעאו אינו אלא גועה . וכן להיפך יעמישו כל התועבות האפשרית על הרשעים כמו עקן חלל את השבת וכו' על נערה המאירסה עשו בא על נערה המאורסה והרג את הנפש וכפר בעיקר ובתחית המתים ושם את הבכורה אחו בא על אמו בלעם בא על אשתו . ונתנו כלל ע"ו בגמ' סנהדרין (ק"ו ב') בזולתו לא תפיש למידרש לבד מבלעם הרשע דממה דמשכת בי' דרוס בי' . כ"כ הגר"א חיות במבוא התלמוד . ואמנם אי משום הא לא איריא דלכאו' ממוקס שהביא ראי' נמלא סחיר' לד' שהרי אף בבלעם לבד אמרו דים לדרוס בי' לננאי אבל לא לזולתו . ועי' פרש"י עם בזולתו מלכים והדויעות

לא תשום ותדרוש לנגא' לבר מבלעט וכו' עכ"ל הרי דאף בד' הדיעות אמר דאין לדנוס בהם לנגא':
ואמנם מלאתי הוי כללא מפורש במדרש אבכיר (הובא ילקוט שמות ע"פ וך' את המלרי ויעמנהו בחול)
 ע"ל אזלי אלו רשעים לא ילא הדבר לעולם ומו היו דתן ואבירם ולמה (אנו אומרים שהם היו)
 שכל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלי הם שאלמו הדבר הזה והם שהותירו את המן והם שאלמו נתנה
 ראש והם שנחלקו עם קרח עכ"ל וכו' אמרו במ"ר והנה שני אנשים עבדים גלים זה דתן ואבירם קראם
 על שם סופם הם שאלמו דבר זה הם היו שהותירו מן המן הם היו שאלמו נתנה ראש הם שהמנו עלים
 סוף עכ"ל ובמתנת כהונה שם הביא ד' המ' אבכיר וכו' דבמס' ערכין יליף להא דהם הותירו את המן בג"ש
 מן סורו מעל אהלי האנשים. וזכרנו העשותו דליתא שם. ואמנם שכן אמרו במ"ר פ' בשלח ע"פ ויתירו
 אנשים דיליף אנשים אנשים לג"ש. וי"ל דע"ז סוף גס במ"ר פה. אמנם מה שאלמו שגס הם אמרו נתנה
 ראש ושונה מלרים והם המרו על ים סוף אכתי לא נדע מנין הולילו כן. וע"כ דגס הם סמכו על הא' **כללא**
 דכ"ו עכ"ל. דלא התי לעלמא דאתי לכן כל כמה דמשכחת בו דרוס עכ"ד ויש לכון זה בד' רש' שכ' בזולו
 מלכים והדיעות וכו' משמע הא' בשאר רשעים מלי למדרש דל"ל הול' בזולו רשעים וכו'. וע"כ
 דדוקא בד' מלכים והדיעות אמרו כן מבוס דדורשי רשומות ס"ל דבאים לעוה"ב:

ואולם מ"ש הגר"ל חיות. וכן להיפך יעמיסו כל התועבות האפשריות על הרשעים כמו עכן חלל שבת
 וכו' על נערה המאורסה הוא תמוה. דהא שחלל שבת כ"ה בתנחומא פ' מסעי ולמדו כן מודכ'
 וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים דסקלוהו מפני שחלל שבת (ולא כן דעת התלמודו (סנהדרין מ"ד)
 שאלמו הראוי לשריפה לשריפה הראוי לסקילה לסקילה) ובבא על נערה המאורסה ילפי' בגמ' שם מדכת'
 וכי עשה נבלה וכו' החס כי עשתה נבלה בישראל ור"ל דילפי' ל' בג"ש. — גס מ"ש על עשו ילפי' כולו
 בגמ' (בתרא ט"ז ב') בג"ש. — ומ"ש שאלמו על אחו שבא על אחו והעלה שמות על המזבח. וזכרנו
 העשהו שזה אמרו על אמון (שם ק"ג ב') ועי"ש בח"א מהרש"א שכל מ"ש שם על מנשה אחו ואמון הולילו
 מן הכתוב. והדעת נהן שאין סברא לומר שהתמיס יעמיסו תועבות רעות רבות על הרשעים כפי רגונם.
 ועוד למה בחרו להעמיס עליהם תועבות אלו שבתו דוקא ולא שאר. ועוד דבתחילה אמר שם רב אילעא
 שעכן עבר על ה' חומשי תורה ואח"כ כשאלמו ר"ח בר זבדא שבא על נערה פרכו בגמ' פשיטא ר"ל כיון
 שעבר על כל התורה גס עבירה זו בכלל עי"ש. ואם נימא דרב אילעא מסברא דנפשו העמיס כ"ז על
 עכן שהרבה לפשע עד שעבר על ה' חומשי תורה אבל לא הו' לו שום יסוד וראוי ע"ז. ה"כ מואי פרכו
 פשיטא. הלא ר"ח בר זבדא הביא סגורין לדבריו ולמה לא ניחא להו לומר שחולק על ר' אילעא שאין
 רגונו להעמיס רעות רבות כאלה על עכן. ה"ו דר"א דקאמר שעבר על כה"ת ויליף ממ"ש חמשה גס לפותא
 גמורה היא. ולכן אין סברא שחולק עליו בלי טעם. — וכמו כן מואי דילפי' שם שאר אמוראי כולם הו'
 להם ראי' וסוף מקרא. וגס כשאלמו בבלעט כל מואי דמשכחת דרוס ב' לא אמרו אלא כל מואי דמשכחת
 ר"ל דיכול לחפש ולמנא חיה ראייה ורמו בקרא. וכן כשאלמו ב' אבכיר כל מה שאתה יכול לתלות ברשעי'
 תלה דקדקו לומר כל מה שאתה יכול שיהא ביכלתו למנא ראייה ע"ז. ומ"ש במ"ר דדתן ואבירם אמרו
 נתנה ראש והמרו על ים סוף ולא הביאו שום ראייה לזה מקרא. ג"ל דהנה כבר נתנו כלל בגמ' (מגילה
 י"א) דכ"מ שגא' הוא אס בלדיק הוא בלדקו מתחלתו ועד סופו וברשע הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו.
 ואמרו שם הוא דתן ואבירם (פנחס) הן ברשען מתחלתן ועד סופן. ולכן מלאו מקום לומר דכל מעשה
 רע שמלנו שהכתוב סתם ולא פירש מי עשאו הם היו. ושוב מלאתי בתנא דבי אליהו פ' י"ח סב' מה היה

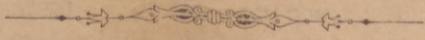

ל"ל הוא דתן ואבירם הם שאמרו לו למשה במזרים וכו' מכאן אמרו כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלה עליהם. והנאצי שמלאתי קלת סעד לדברי שדרשתי הוא מדכתיב הוא דתן ואבירם אף ששם לא אמר שהם אמרו ג"כ נתנה ראש ושהמרו על ים סוף כ"א השאר שלמדו בג"ש במדרש. ורמתיי בפי' זקוקין שם שב' ומ"ש כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים ע"י איזה רמז שבתורה וכו' עיי"ש מזה נראה שגם הוא הרגיש במ"ש שאין לומר שחז"ל יעמיכו כל ההוצעות לאיש עושה רע אף פעם א' בלי שום ראייה וסמך לזה. ובאמת שזה מוכרח מד' ההגא' דכ"א שם שהרי מ"ש שהם אמרו ירא ה' עליכם וישפט והם הוטריו את המן כ"ו יליף ליה בג"ש וא"כ מזה זה שסיים מכאן אמרו כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלה מהיכן הוכיח זה מכאן. א"ו דלאו בג"ש גמורה הוא שלא נתקבלה בטיי אלא גילוי מילתא בעלמא הוא (דכעין זה כ' התום) בקידושין כ' ב' ד"ה גאולתו ובחולין (קל"א) ד"ה גמר) ומאחר שהדורש לא פחד לגולל עון ואשמה עליהם מה שאין לו ראייה גמורה ע"ז למד מזה דכלל הוא כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלה:

והרי"ף הקדוש מהר"ח לולאטו כ' במאמרו על האגדות בס' דרך חכמה. כלל בידם שבמעשה הלדיקים כל מה שיש לדרוש לשבח לדרך לדרוש לשבח וברשעים להיפך שכך היא הקבלה שמונח של הבו"ת במלות שהכתיב ה' לרמוז על כל פרטי הרשע של הרשעים ולבאר כל חלקי גנותם ולהיפך בדריק' להעלים כל מה שאפשר שיהיה בהם מהגנאי ולבאר כל מה שבשבתם עכ"ל נראה גם מדבריו שאין לדרוש לגנאי גם על הרשעים כ"א בהמלא איזה רמז לזה מן הכתוב. — ואם יקשה דא"כ אין חילוק בזה בין לדיק לרשע ובין עובד ה' לאשר לא עבדו. שהרי גם בהמלא רמז לגנאי להלדיק לא נדרשהו לשבח. זה ליתא דהכלל הזה כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלה כאמר במקום שישבול שני פנים לגנאי ולשבח שאז אם הוא במעשה לדיק יש לעמוד ולדרשו לשבח ולהיפך ברשע. וכן יורו ד' הרלב"ח בשהו' סי' קכ"ו ז"ל ראיתי שאלתך והיא שאלת חכם ע"פ ההקדמה האמיתית שכתבת שמדרשם ז"ל להרשיע הרשע ולהכריעו לכף חובה ראייה מנחה וענה גם מלבן ובלעט ואחרים ולהלדיק לדיק להפוך בזכותו תמיד ראייה מכל אותם שאחז"ל עליהם שלא חטאו אע"פ שפשעו הפסוקים מורה שחטאו — הגלע"ד בזה הוא שאע"פ שדרשם בכך. כשהפסוקים מורים שחטאו להטות מהדרך ההוא בהכרח להם לדרוש ע"פ מה שיוורו הפסוקים וכו' עיי"ש שהאריך עוד בזה:

והאחר זמן מלאתי כ' למוגיה מדרשו רבות הנד"מ בוילנא. שהעיר על ד' הרמ"ח לולאטו הכו' מד' המ' אבכיר וכו' דאין מזה ראייה לכלל הזה כי שם הוא מדבר מן החטאים המפורשים בקרא שנעשו ואנחנו לא נדע מו המנה אלה החוטאים לכן ע"פ הכלל כי תולין הקלקלה במקולקל דרשו כי זה הוא דתן ואבירם הנודעים למקולקלים כי למה לנו להוסיף פושעים ומורדים בישראל עיי"ש. והן אמת שכלל הלה תולין הקלקלה במקולקל כאמר בגמ' (בהר"ק ק"ט) אמנם טעה בהבנתו ששם אמרו כן על המקרא שדרשו לתלות הקלקלה במקולקל כמו ויהונתן בן גרשום בן מנשה (ד"ה א' כ"ג) וכו' בן מנשה הוא וקלא בן משה הוא אלא מתוך טעשה מעשה מנשה תלחו הכתוב במנשה עיי"ש:

תם ונשלם חלק ראשון. תחלה לאל אחרון וראשון.

ברכת תורה ומוצרת אהבה לכל אוהבי ורעי המחזיקים בבתי בקדש ואשר יביאו חיבורי לביתם. וביחוד מחזיקתא טיבותא להני נתיבי דהבנא. שלשה מטיבי סעד דורשי שלום ציון. ה"ה הר' הנגיד המפורסר רנ"ח יר"א מו"ה איציק הרש ראצערסרארפער נ"י וה"ה הר' הנגיד המהולל יר"א מו"ה אליעזר ווייס נ"י ובנותיו הנדיבות מ' קינדל ומ' חנה ריזל שיחיו. וה"ה הנגיד המרום רנ"ח כ"ה יעקב וראעל נ"י יברכם ה' מזיון אותם והנלוים אליהם ובשם הללחה לא ימוס מאלהם כאות נפשם וכעתירת

המחבר.

מפתחות.

צד	דף	צד	דף	צד	דף	צד	דף	צד	דף	צד	דף
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
כג	מד	ט ב	ו ב	מח	ח	ז	כו	יא ב	כח ב	טו ב	ב
יע	מט ב	יא	כה	פח	ז ב	כ	כח	"	כט	כא ב	ד
ה	נג	י ב	ט ב	קידושין		ז	לה	"	לה	יח ב	ה
יא	עה	יד	נט ב	ג	ד	מגילה		כא	לו	יז ב	י
ב	פט ב	יט ב	ס	ז	ז	ו ב	ב	יח	מג	יב ב	יא
ג	קו ב	" ז	" ב	ט	ט	כג ב	יא	יב ב	מט ב	יח ב	יד
מכות		ט ב	" סג	"	יא ב	ו ב	יד	יג	סד	כא	יד
י	יא	כב	קיא ב	ג	ז	"	יע	ג	סו	כב	טו
ה	יג	בבא מציעא	ה ב	כב	ה ב	יבמות		כב ב	לו	כ	טז
ו	יד ב	יג	ב	ז	ז	ג	ו	ביצה		טו	כה
"	"	ז	לג	כט	י ב	יח	יח	יא	ז	יז ב	לה
ט	כא	" ד	מא ב	ט	ט	כא	יא ב	כא	כד	יב	מ
שבועות		" ג	סא	"	ה ב	ג ב	ז	חגיגה		שבת	
ג	ז	" יב	" ב	ט	ט	טו ב	כ	כ	יח	יח ב	כג
ד	"	ט ב	לה	ז	ז	ז	כד	תענית	ז	יב ב	כח ב
טו	י	כא	קב	" ב	יד ב	יג	כו	יג	ז	יט	לד
"	כז	" ב	קיג	ז	ז	יד	"	טו ב	יא	"	סא
"	לד	כב ב	קיד ב	ה	ה	ח	ס	מועד קטן	טו ב	ט	סד
"	לט	בבא בתרא	ז ב	סח	ז ב	טו ב	סא	ד	ה ב	טז	עו ב
"	מב	ז ב	טז ב	נדריים	ה ב	ה ב	ע	כא	ח	יז ב	פו
"	מה	יג	מה	סד	טו ב	ז ב	עט	כ	יא	ה ב	לז
עבודה זרה		יח	ט	נזיר	ז	יא	טו	ראש השנה	כא ב	קב	קב
יע	ג	ז ב	ס	ג	ה	י ב	לט	ד ב	ב	ג ב	קלא ב
ז	לו	כא ב	לג ב	כב	י	כתובות		ז	"	ד ב	" "
יג	נח	ח ב	קטו	יח	לו	ז	ב	"	ז	ז	" "
טז	"	ט ב	קכ ב	ה	מח	כא	ד ב	ט	לד	ד	קלב
כ	סד ב	כא ב	קעג	"	"	יב ב	ח	יומא		ה ב	"
י	עה ב	סנהדרין	ז ב	סה	סה	יע	יא	ג ב	ב	ז	"
הורין		יא	ב	סוטה	סוטה	ז ב	כט	ז	עט ב	ז	עירובין
ד	ה	כב	יב ב	ח	טז	ד	לב	סוכה		יע	סא
ה	ו	טו ב	יח	בבא קמא	בבא קמא	ז ב	לח	ז	ד	פסחים	
ז	ז	"	כב	ז	ב	"	"	ה	יא ב	ט	ה
ח	ח	לד	"	ד	ד	ט	"	ד	יג	ד	כד ב
י	ה	כ	"	ה	טו ב	מח ב	מח ב	יע ב	יז ב	יח	כג
י	כב	ג ב	מג	ה ב	ו	ז	כד	כ	כה	יא ב	כה ב

ידר המפתחות אשר לחלק זה, יבואו בחלק השני א"ה.

B
186.

